

İÇİNDEKİLER

- ▶ **KRİZ YÖNETİMİ AÇISINDAN GELENEKSEL VE SOSYAL MEDYA**
Kübra ŞAHİNSOY
- ▶ **2016 AMERİKAN SEÇİMLERİ ÜZERİNDEN SİSTEM ELEŞTİRİSİ KÜLTÜRÜ**
Ayten ÇALIŞ
- ▶ **EŞ KANALLI AÇISAL PRESLEME (EKAP) YÖNTEMİNİN 6063 ALÜMİNYUM ALAŞIMININ MEKANİK ÖZELLİKLERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI**
Şehmuz DEVELİOĞLU, H. Erol AKATA
- ▶ **EŞİT KANALLI AÇISAL PRESLEME (EKAP) KALIPLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE ALÜMİNYUM MALZEME UYGULANMASI**
Ö.Faruk KAHİRİMAN, H. Erol AKATA
- ▶ **ÇALIŞAN HİLELERİ**
Şahin ASLANZADE
- ▶ **ULAŞTIRMA ALTYAPI YATIRIMLARININ FİNANSAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**
Emine KARAMAN, Mehmet Fatih ALTAN
- ▶ **HAVAYOLU ŞİRKETLERİNİN KRİZ DÖNEMİNDE UYGULAMASI BEKLENEN STRATEJİLERİ**
Seray İNCEOĞLU
- ▶ **KALDIRMA ARAÇLARINDA İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNİN İNCELENMESİ**
Serkan AĞSEREN, Erol AKATA
- ▶ **AKILLI EV SİSTEMLERİNDE KULLANILAN YÖNTEMLERİN FARKLARI, AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI**
Ayşe ÖZTÜRK, Sepanta NAIMİ
- ▶ **SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ VE HALKLA İLİŞKİLER ÇALIŞMALARI (TEGV ÖRNEĞİ)**
Ahmet KANILMAZ

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ DERGİSİ

Cilt 9 Sayı 4 - Ekim 2017 - ISSN 1309-1352

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ DERGİSİ - Cilt 9 Sayı 4 - Ekim 2017 - ISSN 1309-1352

www.aydin.edu.tr

www.aydin.edu.tr

İAÜ Adına İmtiyaz Sahibi:

Dr. Mustafa AYDIN
(Mütevelli Heyet Başkanı)

Yazı İşleri Müdürü / Baş Editör:

Prof. Dr. Hülya YENĞİN

Editör Kurulu:

Doç. Dr. Deniz YENĞİN
Doç. Dr. Müberra ESER AYDEMİR

Teknik Hazırlık:

Akademik Çalışmalar Koordinasyon Ofisi

İdari Koordinatör

Gamze AYDIN

Teknik Editör

Elif HAMAMCI

Türkçe Redaksiyon

N. Dilşat KANAT

Yazışma Adresi:

Florya Yerleşkesi, Beşyol Mah. İnönü Cad.
No:38 Küçükçekmece, İstanbul
Tel: 444 1 428 - Faks: 0 212 425 57 59

http://iaud.aydin.edu.tr

Baskı: Armoninuans Matbaa

Adres: Yukarıduzdu, Bostancı Yolu Cad.
Keyap Çarşısı B- 1 Blk. N.24 Ümraniye/İst.
Tel: 0(216) 540 36 11 pbx

Faks: 0(216) 540 42 72

E-Mail: info@armoninuans.com

Bilimsel Hakem Kurulu

AKAN Aydın	İstanbul Üniversitesi, Türkiye
GÖKMEN Altay	Bahçeşehir Üniversitesi, Türkiye
ANARIM Emin	Boğaziçi Üniversitesi, Türkiye
BAL Abdullah	Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
BALIK H. Hasan	Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
RUIZ Luis M.S.	UPV, Ispanya
CHAPARRO Luis F.	University of Pittsburg, ABD
DURU M. Nafiz	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
ZERBI Giuseppe	Udine University, İtalya
ERCAN M. Nazmi	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
GABRIELS Donald	Gent University, Belçika
VARLIK Candan	İstanbul Aydın Üniversitesi,
ASLAN Zehreddin	İstanbul Üniversitesi, Türkiye
HARBA Rachid	Orleans University, Fransa
SOYLU Şeref	Sakarya Üniversitesi, Türkiye
JENANNE Rachid	Orleans University, Fransa
KARTAL Mesut	İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye
KUNTMAN Ayten	İstanbul Üniversitesi, Türkiye
ODABAŞIOĞLU Niyazi	İstanbul Üniversitesi, Türkiye
BAYAT Oğuz	Kemerburgaz Üniversitesi, Türkiye
ÖZBAY Yüksel	Konya Selçuk Üniversitesi, Türkiye
ÖZPINAR Haydar	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
KARACUHA Ertuğrul	İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye
BOZKURT Enver	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
GÜNEY Veyssel	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
UTLU Zafer	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
GEZGİN Suat	İstanbul Üniversitesi, Türkiye
GİRGİN Atilla	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
ARAL Turhan Nejat	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
IŞIK Ayşe Bilge	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
ALEMDAR Korkmaz	Atılım Üniversitesi, Türkiye
GÜNGÖR Nazife	Üsküdar Üniversitesi, Türkiye
YENĞİN Deniz	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye

AYDEMİR Müberra Eser	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
ALTAN, Mehmet Fatih	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
GENÇYILMAZ Mehmet Güneş	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
HEPERKAN Hasan Alpay	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
AKATA Hüseyin Erol	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
ERTEPİNAR Hamide	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
AYDIN Nizamettin	Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
BİLGİLİ Erdem	Piri Reis Üniversitesi, Türkiye
CATTANİ Carlo	Universita di Salerno, İtalya
ÇEKİÇ Yalçın	Bahçeşehir Üniversitesi, Türkiye
CEYLAN Murat	Konya Selçuk Üniversitesi, Türkiye
DÖKMEN Funda	Kocaeli Üniversitesi, Türkiye
KARAKAŞ Şuayip	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
BABÜR TOSUN Nurhan	Marmara Üniversitesi
ÜNKAYA Gülümser	İstanbul Aydın Üniversitesi
GÜNGÖR Ali	Bahçeşehir Üniversitesi, Türkiye
HASAN SiddiқиAbul	BMAS Eng. College, Hindistan
CANKAYA Özden	İstanbul Aydın Üniversitesi
KARAHOCA Adem	Bahçeşehir Üniversitesi, Türkiye
KALA Ahmet	İstanbul Üniversitesi, Türkiye
KARAMZADEH Saeid	İstanbul Aydın Üniversitesi
ARTUK Emin	Marmara Üniversitesi
DOĞAN Vahit	Gazi Üniversitesi
KANBUROĞLU Özer	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
ÖNER Demir	Maltepe Üniversitesi, Türkiye
PASTACI Halit	Haliç Üniversitesi, Türkiye
SİVRİ Nüket	İstanbul Üniversitesi, Türkiye
MARŞAP Akın	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
İREM Nazim	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
YENĞİN Hülya	İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
ŞİMŞEK Melda Cinman	Marmara Üniversitesi, Türkiye
SÜTÇÜ Cem S.	Marmara Üniversitesi, Türkiye

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

DERGİSİ

EKİM 2017
CİLT 9 SAYI 4

ISSN: 1309-1352

Editör

Prof. Dr. Hülya YENGİN

Editör Yardımcıları

Doç. Dr. Deniz YENGİN

Doç. Dr. Müberra Eser AYDEMİR

iaud.aydin.edu.tr

İçindekiler

Prof. Dr. Hülya YENGİN, Editörden

KRİZ YÖNETİMİ AÇISINDAN GELENEKSEL VE SOSYAL MEDYA

Kübra ŞAHİNSOY 1

2016 AMERİKAN SEÇİMLERİ ÜZERİNDEN SİSTEM ELEŞTİRİSİ KÜLTÜRÜ

Ayten ÇALIŞ.....21

EŞ KANALLI AÇISAL PRESLEME (EKAP) YÖNTEMİNİN 6063 ALÜMİNYUM ALAŞIMININ MEKANİK ÖZELLİKLERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Şehmuz DEVELİOĞLU, H. Erol AKATA.....41

EŞİT KANALLI AÇISAL PRESLEME (EKAP) KALIPLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE ALÜMİNYUM MALZEME UYGULANMASI

Ö.Faruk KAHRİMAN, H. Erol AKATA.....51

ÇALIŞAN HİLELERİ

Şahin ASLANZADE.....61

ULAŞTIRMA ALTYAPI YATIRIMLARININ FİNANSAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Emine KARAMAN, Mehmet Fatih ALTAN.....77

HAVAYOLU ŞİRKETLERİNİN KRİZ DÖNEMİNDE UYGULAMASI BEKLENEN STRATEJİLERİ

Seray İNCEOĞLU 89

KALDIRMA ARAÇLARINDA İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNİN İNCELENMESİ

Serkan AĞSEREN, Erol AKATA 105

AKILLI EV SİSTEMLERİNDE KULLANILAN YÖNTEMLERİN FARKLARI, AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Ayşe ÖZTÜRK, Sepanta NAİMİ 115

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ VE HALKLA İLİŞKİLER ÇALIŞMALARI (TEGV ÖRNEĞİ)

Ahmet KANILMAZ 127

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ DERGİSİ

(ISSN: 1309-1352)

Odak ve Kapsam

İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, bilimin rehberliğinde dünyaya açılmak, içinde bulunduğu topluma ulaşabilmek, onların değişen ve gelişen taleplerine öncülük etmek için araştırmacıların özün bilimsel makalelerini uluslararası yayıncılık ilkeleri doğrultusunda yayımlamak amacını güder. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, İstanbul Aydın Üniversitesi'nin yayın organıdır. Çeşitli konularda özgün Türkçe ve İngilizce bilimsel makalelerin yayımlandığı bir süreli yayındır. İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi hakemli bir dergidir ve 2009 yılından beri yayımlanmaktadır.

İndeks ve Özet Bilgisi

EBSCO Academic Search Complete, Academic Search Ultimate and One Belt, One Road Reference Source, DOAJ

Değerlendirme Süreci

İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi gönderilen makaleler iki hakem tarafından değerlendirilir. Hakemlerden birinin olumsuz, diğerinin olumlu görüş bildirmesi durumunda Yayın Kurulu hakem raporlarını inceleyerek makalenin işlem sürecini üçüncü bir hakeme gönderme yönünde ya da yazarına iade etme şeklinde belirler. Makalenin yayımlanabilmesi için en az iki hakemin olumlu görüş bildirmesi gerekir. Makaleler turnit-in ve/veya iThenticate intihal yazılımları ile kontrol edilmektedir. Hakemlerin raporları tamamlandıktan sonra yazılar, Yayın Kurulu'nun onaylaması durumunda yayıma hazır hale gelir ve kabul sırası dikkate alınarak uygun görülen sayıda yayımlanır.

Yayın Sıklığı

İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim olmak üzere yılda 4 kez yayımlanır. Dergiye belli bir sayı için makale kabul edilmemektedir. Yazarlar istediği zaman makalesini gönderebilir. Değerlendirme süreci tamamlanan makaleler geliş tarihi dikkate alınarak yayımlanır.

Açık Erişim Politikası

Açık erişimin bilginin evrensel kullanımını artırarak insanlık için yararlı sonuçlar doğuracağı düşüncesinden hareketle, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi Açık Erişim politikasını benimsemiştir. Dergi, yazarlardan devraldığı ve yayımladığı içerikle ilgili telif haklarından, bilimsel içeriğe evrensel Açık Erişimin (Open Access) desteklenmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla, bilinen standartlarda kaynak olarak gösterilmesi koşuluyla, ticari kullanım amacı ve içerik değişikliği dışında kalan tüm kullanım (bağlantı verme, kopyalama, baskı alma, herhangi bir fiziksel ortamda çoğaltma ve dağıtma vb.) haklarını bedelsiz kullanıma sunmaktadır. İçeriğin ticari amaçlı kullanımı için yayınevinden yazılı izin alınması gereklidir.

Abonelik

İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi ücretsiz dağıtımı yapılan bir dergidir. Dergimizi belli başlı bilgi merkezlerinde ve üniversite kütüphanelerinde bulabilirsiniz. Ayrıca, elektronik dergi olarak internet üzerinden ücretsiz erişim mümkündür.

Editörden

Sevgili İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi Okuyucuları,

İAÜD'nin Cilt 9 Sayı 4 (2017 36. sayı) yayınımızı sizlerle paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz. Dergimizin yayınlanan bu sayısında titiz hakem süreci sonrasında kabul edilen 12 yazarın 10 makalesi bulunmaktadır.

Sevgili okurlar, daha detaylı bilgi almak, öneri ve görüşleriniz paylaşmak ya da eserlerinizi yayınlamak için gönderimlerinizi lütfen aşağıdaki e-posta adresine iletin. Bizlere İAÜD Sekreterliği iaud@aydin.edu.tr adresinden ulaşabilirsiniz.

İletişimde kalmak ve bir sonraki sayımızda buluşmak umudu ile.

Saygılarımla.

Editör

Prof.Dr. Hülya YENGİN

İstanbul Aydın Üniversitesi

Florya Kampüsü 34295

İstanbul TÜRKİYE

Tel: +90 212 4441428

E-mail: hulyayengin@aydin.edu.tr

URL: <http://iaud.aydin.edu.tr>

KRİZ YÖNETİMİ AÇISINDAN GELENEKSEL VE SOSYAL MEDYA

Kübra ŞAHİNSOY
İstanbul Aydın Üniversitesi
kubra_sahinsoy_90@hotmail.com

ÖZ

Depremlerin yol açtığı krizler beklenmedik zamanda meydana gelmektedir. Üzerinde yaşanan jeolojik konumu nedeniyle Türkiye 1. derecede deprem bölgesidir. Eski tarihlerden beri, sayısızca deprem meydana gelmiş ve geride maddi manevi büyük hasarlar bırakmıştır. Bu nedenle önlenmesi mümkün olmayan doğal afetlerin yol açtığı krizlere karşı hazırlıklı olmaktan başka çare yoktur.

Araştırmada, ülkemizde meydana gelen iki büyük deprem incelenmektedir. Marmara depremi 1999 yılında medyana gelmiş ve ülkemiz açısından tarihte yaşanan en büyük depremlerin arasına girmiştir. Van depremi ise 2011 yılında meydana gelmiş ve Marmara depremine göre şiddeti, geride bıraktığı kayıpları daha az olmuştur.

Büyük depremler arasında tarihte yer edinen bu iki depremle ilgili, meydana geldikleri dönemlere ait geleneksel ve sosyal medya incelemesi yapılmaktadır. Çalışmada geleneksel medya ve sosyal medyadan iki dönemde de ne şekilde yararlanıldığının üzerinde durulacaktır. Geleneksel medya sadece tek yönlü haber almak için kullanılmakta, buna karşılık sosyal medya çift yönlü bir iletişim ortamı sağlamaktadır. Bu bağlamda sosyal medya ve geleneksel medya karşılaştırılarak başarılı/başarısız bulunulan yönleri analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal Medya, Geleneksel Medya, Kriz Yönetimi, Depremler*

CONVENTIONAL AND SOCIAL MEDIA IN TERMS OF CRISIS MANAGEMENT

ABSTRACT

The crises that are caused by the earthquakes happen in unexpected times. Turkey is a first-degree seismic zone regarding its geological location. Throughout history, numerous earthquakes happened and these have caused a lot of pecuniary and non-pecuniary damages to the country. Therefore, there is no way except taking precautions against the crises that are caused by the rampant natural disasters.

In this study, the two most massive earthquakes which took place in Turkey are evaluated. Marmara earthquake that happened in 1999, was one of the most massive earthquakes in our country. Van earthquake happened in 2011 and it was less destructive and less lives were lost in contrast with the Marmara earthquake.

This study is about the attitudes of traditional and social medias during the times that the two earthquakes. The study will be dwelling upon the ways that can be benefited from traditional and social media. Traditional media is used for receiving one-way information, but social media provides dual communication area. In this context, the comparative analysis is made by analyzing successful and unsuccessful aspects.

Keywords: *Social Media, Traditional Media, Crisis Management, Earthquakes*

GİRİŞ

“Kriz, beklenmeyen ve ani olarak ortaya çıktığında var olan düzeni bozan, yıkıcı özelliği olan olaylar olarak değerlendirilmektedir. Güçlü bir marka ya da bir kurumun mutlaka bir kriz planı olmak zorundadır.” (goo.gl/kYLKgZ) Doğal afetlerin neden olduğu krizlerin aşırı nüfuslu, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin yoğun bir şekilde yaşandığı kentsel alanlar açısından daha büyük riskler taşıdığı görülmektedir. Bu açıdan krizlerin yönetiminde potansiyel risklerin azaltılmasına yönelik çalışmaların önemini artırması gerekmektedir.

Bu çalışmada krize yol açan doğal etmenlerden ‘depremler’ ele alınmaktadır. Ülkemizde 17 Ağustos 1999 yılında meydana gelen Marmara depremi ve 23 Ekim 2011 yılında meydana gelen Van depreminin hasarları ve depremin kriz yönetim süreci ele alınmaktadır. Kriz yönetiminin tanımı, süreçleri ve bu esnada yapılacaklar ele alınmaktadır. Ardından, krizlere neden olan doğal afetler konusunda ayrıntılı bilgilere yer verilip doğal afetlere ilişkin uygulanabilir bir yönetim biçimi olan kriz yönetiminin aşamaları ve temel faaliyet alanları açıklanmaktadır. Geleneksel medyanın ve sosyal medyanın tanımı yapılarak özelliklerine değinilmektedir.

Çalışmanın amacı, kriz yönetiminin planlı bir şekilde ilerlemesini göstermek ve kriz ortamlarında geleneksel medyanın yanı sıra sosyal medyanın da etkin kullanılmasının gerektiğini anlatmaktadır. Doğal afetlerden kaçınılması imkansızdır, ancak doğal afetlere karşı hazırlıklı olmak gerekmektedir. Sosyal medya son yıllarda birçok kişi tarafından aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bun durum meydana gelen afetlerde de kendini göstermektedir. O kadar ki afet durumlarında ortaya çıkan kargaşanın ve ihtiyaçların belirlenmesinde cankurtaran olarak görülmeye başlanmaktadır. Özellikle Van depreminden sonra, doğal afetlerin yol açtığı krizlerin sosyal medyadaki kullanımı dikkat çekmeye başlamış ve kullanılmasının gerektiğinin önemi belirtilmeye başlamaktadır.

Doğal felaketler sonrasında, sosyal medyanın kullanılması, insanları bilgilendirmek ve yardım toplamak açısından büyük önem taşımaktadır. Doğal afetlerde, kriz anında veya sonrasında başarılı bir şekilde sosyal medyanın kullanılması krizin doğuracağı zararları azaltmaktadır. Önemli olan kriz yönetim planının sosyal medyanın yönetilmesi ile birlikte başarılı bir şekilde planlanması ve gerektiğinde uygulanmasıdır. Kriz dönemlerinde gerçekleştirilen iletişimin başarılı olması halinde krizin zararları en aza indirilebilmektedir.

1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Ülkemiz jeolojik yapısı nedeniyle birinci derecede deprem bölgesinde yer almaktadır. 1999 yılında meydana gelen Marmara depreminin ardından 2011’de meydana gelen Van depremine yine hazırlıksız yakalanmak göstermektedir ki, doğal afetler sadece yaşanmakta ve anında unutulmaktadır. Ancak gelişmiş ülkeler, yaşadıkları afetlerden ders çıkartmakta ve gereken önlemleri almaktadır. Türkiye’nin 1. derecede deprem ülkesi olduğu kabul edilmeli ve depremlere karşı her türlü planda kriz iletişimini daha hızlı yönetebilmek için sosyal medya araçlarından yararlanılmalı ve önlem alınmalıdır. Sağlam olan binalar inşa edilmeli, kriz yönetim planları hazırlanmalı, hazırlanan bu araştırma, kriz döneminde sosyal medyanın kullanılması gerektiğinin üzerinde durmaktadır. Bu araştırma, geleneksel ve sosyal medya bağlamında deprem örneklerini inceleyerek kıyaslama yapmayı amaç edinmektedir.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntemi olarak, Van Dijk’ın içerik çözümlemesinden faydalanılmıştır. “İçerik çözümlemesi, iletişimin düz anlamı ile ilgilenirken, bu düzey içerisindeki değerlerin ve tutumların ifade edilmiş sıklıklarını ortaya çıkarmaktadır.”(Gür,2013:192). Araştırmamız, nicel içerik çözümlemesi yöntemine göre yapılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmanın varsayımları olarak:

- Kriz dönemlerinde, kurumların sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanması gerekmektedir. Bu durum, kitlelerin birbirleriyle olan iletişimi ve etkileşimini artırmaktadır.
- Marmara depreminin meydana geldiği dönemde geleneksel medya hakimdir. Bu dönemde insanların birbirleriyle haberleşmesi güçlükle sağlanmaktadır. Buna karşılık, Van depreminde sosyal medya etkin olarak kullanıldığı için dünyanın öbür ucundaki insanlarla dahi iletişim kurulmuştur. Bu da sosyal medyanın, afet dönemlerinde geleneksel medyaya oranla daha hızlı bir şekilde ilerlediğini ve bu sayede yaşanan iletişim krizini aza indirdiğini göstermektedir.

4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIĞI

Araştırma, 17 Ağustos 1999 Marmara depreminin meydana geldiği günden itibaren ilk hafta Hürriyet Gazetesinin yayınladığı haberleri kapsamaktadır. Aynı şekilde 23 Ekim 2011 yılında meydana gelen Van depreminin meydana gelişinden itibaren ilk haftasında Hürriyet Gazetesinin haberlerini ele almaktadır. 1999 Marmara depreminin meydana geldiği yıllarda sosyal medya kavramı henüz ortada yoktu. Twitter'ın 2006 yılından itibaren kullanılmaya başlanması ile 'anlık haberleşme' kavramı yaşanır bir hale geldi. Özellikle Türkiye'de 5,3 milyon kadar aktif olarak Twitter'ı kullanan kişi vardır. Bu nedenle çalışmada, Marmara depremine ait sadece Hürriyet gazetesinin vermiş olduğu haberler incelenirken, Van depremi ile ilgili verilerde her iki medyadan da yararlanılmıştır.

5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Araştırma, ülkemizde yaşanan Marmara ve Van depremlerinin arasında 11 yıl olmasına rağmen gerekli iyileştirmelerin yapılmamış olmasına dikkat çekmektedir. Ancak Japonya örneğine bakıldığında, 2011'de Van depreminin sonrasında daha şiddetli bir deprem yaşamasına rağmen depremden kayıp vermemesi, göstermektedir ki aslında depremler öldürmüyor; sağlam olmayan binalar ve depreme karşı hazırlıksız olmak öldürüyor. Deprem gerçeği artık kabul edilmeli ve bu konuda gelişmiş ülkelerin kullandığı yöntemlerden yararlanılmalıdır. Günümüzün gerçeği olan sosyal medya etkin ve yararlı bir şekilde kullanılmalıdır.

6. KRİZ KAVRAMI

"Kriz sözcüğü, 'olağan dışı ve olumsuz gelişme', 'arzu edilmeyen ve içinden çıkılması zor bir durum', bir işin, bir olayın geçtiği karışık aşama, birdenbire ortaya çıkan kötüye gidip ve tehlikeli an gibi anlamlara gelmektedir." Krizin en

önemli özelliği, kuruluşların yetersiz kalması ve planlarının artık işlemez hale gelmesidir. Özellikle, kriz dönemlerinde işleyiş, denetim dışına çıkmaya başlar ve örgütlerin sistemlerinde sorunlar yaşanır (Tutar, 2011: 13).

Kriz beklenmedik bir anda ortaya çıkmaktadır Genel olarak yapılan kriz tanımlarında krizin kurumlar açısından daha çok tehlike oluşturduğu üzerinde durulmuştur. Oysa krizlerin kuruluşlar için planlı bir şekilde yürütüldüğünde uygun fırsatlar sağladıkları da göz önünde bulundurulmalıdır (Okay, 2013: 352).

6.1 KRİZE YOLAÇAN DOĞAL ETMENLER

Doğal felaketlerin yol açtığı krizlerin ardından yapılabilecek en uygun açıklama, dış etmenlere bağlı olarak yaşanan aksaklıkların ve sorunların en kısa zamanda çözüleceğinin inandırıcı biçimde anlatılmasıdır. Şüphesiz kuruluşun inandırıcılığı, kamuoyunda kriz dönemi öncesi olduğu imajla da yakından ilgilidir.

Örneğin; 1999 yılında 17 Ağustos depremi sırasında ve sonrasında yaşanan aksaklıklar, yardımların bölgeye ulaştırılmasında yaşanan güçlükler, deprem kuşağında olan ülkemizde yönetimin hazırlıksız yakalandığı yönünde bir düşünceye neden oldu. Yaşanan bu büyük deprem felaketinde kriz senaryolarının, uygulamaya hazır acil eylem planlarının olmadığı görüldü. Depremi ardından verilen sözlerin belirtilen tarihlerde yerine getirilememesi depremzedelerin, olası afetlere karşı olumsuz bir tutum içinde olmalarına sebep oldu (Peltekoğlu, 2007: 502).

Örgütün tamamen kontrolü ve bilgisi dışında gelişen ve bu süreçte hiçbir önleyici tedbir alınmayan; yangın, sel, kuraklık ve deprem gibi doğal afetler krizlerin en yaygın nedenlerindedir. Can ve mal kayıplarına neden olan ve oldukları yerde uzun süre tamir edilemeyecek hasarlar bırakan doğal afetler, potansiyel krizlerde en güçlü olanlarıdır. Doğal afetlerden kaynaklanan krizleri, diğerlerinden ayıran en önemli özellik ise bu tür felaketlerin belirtilerinin olmaması ve önceden tahmin edilemeyecek olmalarıdır (Akıncı, Özcan, Demirel, 2001: 28).

17 Ağustos 1999'da Marmara Bölgesinde yaşanan 7,4 büyüklüğündeki deprem, birçok yerleşim yerini yerle bir ederek, insanların hayatlarını kökünden değiştirdi. Korkunç deprem, herkesin en hazırlıksız olduğu anda uykuda yakaladı ve acı bir sonla binlerce kişinin enkaz altında can vermesiyle sonuçlandı. Elli bin civarında yaralı vatandaş, bu büyük felakete karşı yaşamaya çalıştı. 150.000'i aşkın konut oturulmaz hale geldi. Binlerce iş yeri kapandı, fabrikalarda üretim durdu.

Marmara depreminde yaşanan bu olumsuzluklara karşın, asıl deprem iletişim krizinde yaşandı (Kadıbeşigil, 2008: 24). Depremi ardından, telefonlar saatlerce çalışmadı ve insanlar uzaktaki yakınlarından haber alamadılar. Doğal afetler anında, haberleşmenin ne kadar önemli olduğunu belirtmekte fayda var. Çünkü

deprem bölgesinden haberdar olmamak demek, oradaki insanların ne halde olduğunu bilmemek ve yardım edememek demektir. Yaşanan bu aksaklıklar aslında meydana gelen krizin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir. Doğal felaketler Türkiye’de genellikle ortaya çıktıkça gündemde yer almaktadır. Oysa yurdumuzun %92’sinin orta kuşak fay hattı üzerinde yer alması sebebiyle, her zaman sosyal yaşamı derinden etkileyecek büyüklükte bir sarsıntı, ülkenin herhangi bir bölgesinde meydana gelmektedir (Tutar, 2010: 28).

7.GELENEKSEL VE SOSYAL MEDYA KAVRAMLARI

7.1 GELENEKSEL MEDYANIN TANIMI

Geleneksel medya, olayların çeşitli araçlar vasıtasıyla kitlelere haber olarak duyurulduğu ve bu yolla iletişim kurulan bir ortamı yaratmaktadır. Bu yayın organları tek yönlü bir iletişim sürdüren ve yayınlanan içeriğin, tam olarak hangi kitleye ulaştığının sonuçları analiz edilemeyen bir yapıya sahiptirler. Televizyon, radyo ve yazılı basın organlarında yayınlanan içerik üzerinde halkın herhangi bir değişiklik veya yorum yapmasına imkân tanınmamaktadır. Geleneksel medya araçları; televizyon, radyo, gazete ve dergileri içeren yazılı basından oluşmaktadır (Yücel Uğur, 2012: 2).

7.2 SOSYAL MEDYANIN TANIMI

“Sosyal medyayı, geniş anlamda Web 2.0 teknolojileri üzerine kurulan daha derin sosyal etkileşme, topluluk oluşumuna ve iş birliği projelerini başarmaya imkan sağlayan Web siteleri olarak tanımlamak mümkündür (Akar,2010).

Sosyal medya, kullanıcılara enformasyon, düşünce, ilgi ve bilgi paylaşım imkanı tanıyarak karşılıklı etkileşim yaratan çevrimiçi araçlar ve web siteleri için ortak kullanılan bir terimdir. İsimden de anlaşılacağı gibi sosyal medya katılımı ve ilgili olmayı teşvik ederek, topluluk ve ağ oluşturmaya aracılık etmektedir (Sayımer, 2008: 122).

İnternetin her yıl kullanıcı sayısı yüzde 200 artmaktadır. İş adamından, öğrencisine, politikacısından, bilim adamına kadar toplumdaki hemen herkesin kendisinden bir şeyler bulabileceği bir fırsatlar ortamı yaratmaktadır. İnternetin belki de en önemli işlevi, bilginin serbest dolaşımının sağlanmasıdır. Böylece bilgiler ve paylaşımlar daha geniş kitlelere yayılmaktadır. Özellikle teknolojinin daha da ucuzlaşması ve giderek daha geniş kitlelere ulaşması sonucunda paylaşılan bir bilginin dünyanın öbür ucuna gitmesi sağlanmaktadır (Güçdemir, 2008).

Her medyanın olduğu gibi sosyal medyanın da var olabilmesi için bir kullanım aracına ihtiyacı vardır. Bu mecraları genel olarak sosyal medya araçları olarak adlandırabiliriz. Bu araçlar; wikiler, sosyal ağlar (facebook, twitter) sözlükler, bloglar, içerik paylaşım siteleri servisleri olarak adlandırılmaktadır (Kahraman, 2013: 25).

Sosyal ağlardan olan Twitter, anlık haberleşmeye olanak sağlayan bir mecradır. Twitter, kullanıcılarına 140 karaktere kadar kısa metinler yazma, link, resim paylaşma ve takip ettikleri kişilerin paylaştığı içerikleri takip etme imkânı sağlar. Şubat 2012 sonunda yayınlanan verilere göre, Twitter 465 milyon kullanıcıdan fazla üyeye sahiptir (Özkaşıkçı, 2012: 67). Türkiye’de 5,3 milyon kadar aktif olarak Twitter’ı kullanan kişi vardır. Türkiye, Twitter kullanımında dünyanın en aktif 10 ülkesinden biri konumundadır (Irak ve Yazıcıoğlu, 2012: 32).

Sosyal medyanın özelliklerinden birisi zaman ve mekan sınırlamasının bulunmamasıdır. Sosyal medya platformu üzerinde çeşitli bilgi, eğlence, yaşam, hobi, ilgi alanları, mesajlaşma, yorum ve içerik paylaşım servisleri kullanılmaktadır. Kullanıcılar, kendi içeriklerini kendileri yaratmaktadır (Sosyal medya wikipedia, E.T: Eylül 2011).

7.3 SOSYAL MEDYADA KRİZ YÖNETİMİ

Krizler, beklenmeyen bir anda meydana gelen ve genellikle örgütleri hazırlıksız yakalayan durumlardır. Günümüz sosyal medyasında yaşanan krizler ile geleneksel krizlerin ana farkı ise eskiden uzun bir sürede ve kısıtlı bir çevreye yayılan krizler, sosyal medya ile saniyede hemen herkese yayılmaktadır. Yani küçük bir yerde olan krizden, dünyanın öbür ucundaki kişiler tarafından bile sosyal medya aracılığıyla haberdar olur.

Krizler, bazen örgütlerin ihmalleri sonucu, bazen de doğal afetler nedeniyle meydana gelebilir. Bir örnekle açıklayalım; 2011 yılında meydana gelen Van depremi büyük yıkımlara yol açtı ve çok sayıda insan bu depremde hayatını kaybetti. Depremden ardından, kriz planının olmaması ve gereken müdahalenin zamanında yapılamaması nedeniyle büyük zararlar görüldü. Afetin ardından, Onur Air, sosyal medyada başka bir krize imza attı. Onur Air, Van depreminin ardından Facebook’ta düzenlediği kampanyada, sayfanın beğenildiği durumda, her beğeni karşılığında depremzedelere 50 kuruş bağış yapılacağını açıkladı. Sosyal medya kullanıcıları ise, bu hassas dönemde böyle bir durumu ‘şartlı yardım’ olarak değerlendirerek, firma hakkında olumsuz görüşlerini paylaşmaya başladılar. Onur Air ise tam da bu noktada hata yapmaya devam ederek, yapılan yorumları Facebook sayfasından silmeye başladı. Olay daha da büyüyünce, açıklama yapma gereği duydu. Tepki gösteren kullanıcılara, kampanyayı anlamadıklarına dair sitemde bulundu (Kahraman, 2013: 144).

Örnekte görüldüğü gibi, sosyal medyadaki krizler ışık hızında büyümektedir... Kurumlar, kriz yönetiminde başarılı olabilmek için, sosyal medyayı iyi yönetmelidirler. Bu durum günümüzün kaçınılmaz bir gerçeğidir. Afet durumlarında, yaşadığımız toplumun ne kadar hassas olduğu bir gerçektir.

Çünkü yaşanan bu afetlerde, binlerce insan hayatını kaybetmektedir. Sosyal medya; kullanıcılarına bilgi, düşünce ve paylaşım imkânı tanıyarak karşılıklı iletişim yaratan çevrimiçi mecralar ve web siteleri için kullanılan ortak bir terim olmaktadır (Sayımer, 2008: 123).

Sosyal medyada kriz ise, örgütlerin geleceğini tehdit eden bir durumdur. Sosyal medya, çok geniş bir arena olmasından dolayı bilgi akışını kontrol etmek oldukça zordur. Sosyal medyada bilgi erişiminin kolay olmasının yanı sıra bilginin yanlış yorumlanması da olası tehlikeleri içeren bir ortamdır (Güçdemir, 2008).

Kriz dönemlerinde yapılması gereken davranışlar; hızlı davranmak, doğruları konuşmak ve tutarlı olmaktan geçmektedir. Özellikle sosyal medyada kriz başladıktan sonra örgüt tarafından ilk saatlerde neler olup bittiğine dair yanıt vermek çok önemlidir. Hızlı yanıt verilmezse, insanlar duydukları yanlış ve eksik bilgilere inanmaya başlamaktadır. Dolayısıyla kriz iletişimini yönetenlerin, kamuoyuna kurumları hakkında bilgilerini vermeleri ve inandırıcı olmaları gerekmektedir.

Kriz dönemlerinde, kamuoyuyla paylaşılan bilgilerde açık ve dürüst olunmalıdır. Bu durum, normal dönemdeki yapılanlardan daha da önem kazanmaktadır. Çünkü insanların, sizinle ilgili duydukları bir takım söylentiler vardır ve inanmaları bir olasılıktır. Önemli olan kurumların bu olasılıkları en aza indirmesidir. Ancak hiçbir şekilde kurum sessiz ve yanıtız kalmamalıdır. Aksi takdirde hakkında çıkan doğru olmayan haberler ortalığa yayılacaktır.

En etkili kriz iletişimi, zamanında ve doğru bilgileri vermektir. Uluslararası halkla ilişkiler ajansı Porter Novelli'nin yaptığı bir araştırmaya katılanların %65'i ilgililerden 'yorum yok' tarzında bir açıklama duyduklarında ya da örgütün sessiz kalmasında, onların suçlu olduklarına dair bir kanaat oluşturduklarını belirtmektedirler. Bu sessizlik aynı zamanda medya kuruluşlarını da rahatsız eden bir durumdur. Çünkü bir medya kuruluşunun görevi, var olan kriz hakkında kamuoyuna doğru ve tarafsız bilgileri iletmektir (Sayımer, 2008, 240).

Kurumlar, web sitelerindeki bilgileri kriz dönemlerinde sık sık güncellemeli ve krizin her aşamasında kamuoyuna bilgi vermeye çalışmalıdır. Bu şekilde "güvenilir kurum" algısını yaratabilecektir. Kriz dönemleri, iyi yönetilebilirse ve değerlendirilirse örgütlerin güven tazeledikleri ve itibarlarını toplumun her kesimine etkili bir şekilde yansıttıkları dönemler olabilir. İletişimcilerin gözlüğü ile bakıldığı zaman, "Krizlerin üstesinden gelebilmek için krizi yönetmek, krizi yönetmek için de kriz yönetimini bilmek ve bunu iletişim süreçlerine taşımak gerekmektedir" (Tutar, 2011: 179).

Sosyal medya; gazete, televizyon ve film gibi geleneksel medyadan farklılıklar göstermektedir. Geleneksel medya, bilgilerin yayınlanması için belirli kaynaklara ihtiyaç duyarken, bilgiyi yayınlamak veya erişmek için sosyal medya masrafsızdır ve herkes tarafından erişim sağlanabilmektedir. Bir yayın yapmak için lisansa gerek duyulmaz.

Sosyal medya ve geleneksel medyanın ortak özelliği ise, küçük veya büyük kitlelere ulaşabilmeleridir. Örneğin; sosyal medyanın araçları olan bir blog'da yayınlanan yazı veya bir televizyon programı sıfır kitleye de ulaşabilir, milyonlarca kişiye de ulaşabilir. Sosyal medya ve geleneksel medya arasındaki farkları tanımlamaya yardımcı olacak özellikler, kullanılan yöntemlere göre farklılıklar gösterebilir (Sosyal medya wikipedia, E.T:Eylül 2011).

Gerek geleneksel medya gerekse sosyal medya olmak üzere bu kuruluşların görevi halka enformasyon vermektir. Özellikle doğal afetlerde veya toplumsal olaylarda medya doğru haberi vermekte sorumluluk sahibidir. Toplumun ilgilendiren olaylarda medya, halkın bilgilendirilmesi için en önemli kaynaktır. (Koç, 2004: 62).

Sanal ortamların dezavantajları ise; bireylerin sağlıksız ruhsal durumlarını dışa vurduğu, etik olmayan davranışların gerçekleştirildiği ve terörist gruplar gibi kötü amaçlı grupların serbestçe hareket ederek enformasyon paylaşımında bulunabildiği bir ortam olarak olumsuz işlevler de üstlenmektedir (Sayımer, 2008: 49).

8. ARAŞTIRMANIN ANALİZ VE BULGULARI

Kategoriler üç farklı başlık altında analiz edilmiştir. Yapmış olduğumuz Marmara ve Van depreminden sonra yapılan birer haftalık deprem haberlerinin dağılımları incelediğimizde:

Deprem Adına Göre Haber Dağılımı

Deprem Adı	Deprem Haber Sayısı	%
Marmara depremi	68	59
Van depremi	47	41
Toplam	115	100

İncelenen deprem haberlerinden %59'u Marmara depremi haberleri ve %41'i Van depremi haberleridir. Marmara depreminde verilen kayıp, Van depremine göre daha fazladır. Marmara depreminin olduğu yıllarda, geleneksel medya hakim olduğu için gazetadaki haber sayısı daha fazladır.

Marmara ve Van Deprem Haberlerinin Gazetede Yer Aldığı Sayfaya Göre Dağılımı

Deprem adı	Haberin yer aldığı sayfa	Sayı	%
Marmara depremi	Birinci sayfa	26	38
	Diğer sayfa	42	62
	Toplam	68	100
Van depremi	Birinci sayfa	13	28
	Diğer sayfa	34	72
	Toplam	47	100

Bu incelemede, Marmara depremindeki haberlerin %38'i birinci sayfada, %62'si ise link verilmiş diğer sayfalarda yer almaktadır. Van depreminde ise haberlerin %28'i birinci sayfada ve %72'si diğer sayfalarda yer almaktadır.

Marmara Deprem Haberlerinin Günlere Dağılımı

Depremden sonraki günler	Deprem haber sayısı
Marmara 1. gün	1
Marmara 2. gün	9
Marmara 3. gün	5
Marmara 4. gün	5
Marmara 5. gün	5
Marmara 6. gün	5
Marmara 7. gün	5
Toplam	35

İncelenen deprem haberleri olay gününden itibaren azalarak değiştiği görülmektedir. Marmara depremi sabaha karşı saat 03.02'de meydana geldiği için ilk gün çıkan haber sayısı azdır. İncelenen haberlerde 2. gün haberlerin yoğun olarak verildiği ancak daha sonra 7. güne kadar eşit bir şekilde dağıldığı görülmektedir. Depremden üzerinden zaman geçtikçe haberlerin azaldığı görülmektedir.

Van Deprem Haberlerinin Günlere Dağılımı

Depremden sonraki günler	Deprem haber sayısı
Van 1.gün	5
Van 2.gün	5
Van 3.gün	5
Van 4.gün	5
Van 5.gün	5
Van 6.gün	4
Van 7.gün	3
Toplam	32

Tablo incelendiğinde ilk 5 gün istikrarlı şekilde devam etmesine rağmen hafta sonuna doğru giderek azalmıştır. Van depremi 23 Ekim 2011 yılında meydana gelmiştir. Teknolojideki gelişmeler ve sosyal medya kullanıcı sayısı 1999 yılına göre daha fazladır. Van depremi ile ilgili sosyal medya araçlarından ‘Twitter’da haber yoğunluğu yaşanmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen haberlerin konularına bakıldığında haberin ölüm, teknolojik, yaralanmalar, kurtarma çalışmalarının başarısı, kurtarma çalışmalarının yetersizliği, kurumlar, diğer ve başka yardımlar konularında olup olmadığı incelenmiştir.

- Online Hürriyet Gazetesinde çıkan haberler konuları itibarı ile yaralanma konusunda incelendiğinde, Marmara depremine ilişkin haberlerin %12’sinin yaralanma haberi olduğu görülmektedir. Van depreminde ise bu oranın %4’e düştüğü görülmektedir.
- Marmara depreminde yaralılarla ilgili haberlerin daha fazla olmasının en önemli nedeni Marmara depreminin şiddetinin daha büyük ve etkilenen insan sayısının daha fazla olmasıdır.
- Kurtarma çalışmaları ile ilgili çıkan haberlerde, kurtarma çalışmalarının olumlu yönlerini veren haberlerin, Marmara depreminde %22 iken Van depreminde %9’a düştüğü görülmektedir.

Kriz döneminde yaşanan yetersizlikler hakkında yapılan haberler incelendiğinde: Marmara veya Van depremi için kurtarma çalışmalarında, ceset torbalarında, barınma ve iş makinelerdeki gibi eksikliklerdir. Marmara depreminde, %15 oranında bu tür yetersizliklerden bahsedilirken, Van depreminde ise bu oran %4

olmaktadır. Van depreminde, bölge ile hemen iletişim kurulmuş ve tüm eksiklerden haberdar olunmuştur. Burada Twitter'ın önemi göz ardı edilmemelidir.

Kriz ortamlarında özellikle depremlerde, yurt içi ve yurt dışı birçok yardımdan bahsetmek söz konusudur. Bu haberler incelendiğinde %15 oranında Marmara depreminde ve %17 oranında Van depreminde başka yardımlardan bahsedilmiştir.

Marmara depreminin ardından, haberlerdeki bilgilere göre dönemin Sağlık Bakanı, yurt dışından gönderilmek istenen yardımları ihtiyaç olmadığını söyleyerek kabul etmemiştir. Bu dönemde ülke büyük bir kriz yaşamaktadır ancak, insanların birbirleriyle kurduğu iletişim sıfırdır. Kriz durumlarında en tehlikeli olan da budur. İçinde bulunulan durumun ciddiyetinin farkında olmamak ve her şeyin daha da kötüye gitmesine izin vermek, yaşanan krizi büyötmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen haberlerde görsel malzemenin Marmara depreminde %65 oranda kullanıldığı, %35'inde kullanılmadığı görölmektedir. Van depreminde ise haberlerde %79'unda görsel malzeme kullanıldığı, %21'inde kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Bu konuda bir örneğe bakıldığında, Japonyalı bir öğrenci '23 Ekim 2011 7.2. şiddetindeki Van depremini ve ardından 11 Mart 2011'de Japonya'da 8.8. meydana gelen iki büyük depremi karşılaştırmıştır. Karşılaştırma yaparken, Japonya'daki tirajı yüksek bir gazetenin bir haftalık bilgilerini ve Türkiye'deki Hürriyet gazetesinin de aynı şekilde bir haftalık verilerini ele almıştır. İki ülkede yaşanan bu iki büyük depremi, örnek iki gazetenin ne şekilde ele aldıklarını incelemiştir. Çalışmanın sonucunda, Hürriyet gazetesinin ilk günlerinde, "öldük, mahvolduk" gibi haykırışlar ve manşetlerde boy boy deprem bölgesinin resimlerinin yer aldığını saptamıştır. Bir haftanın sonuna doğru deprem haberlerinin yerini başka konuların aldığı, olayların boyut değiştirdiğini ancak Japonya'daki gazetenin, ilk günden itibaren "eksiklikler ne?", "ne yapılmalı?" gibi sorulara çözüm aradığını belirtmektedir (Tsuchida, 2012: 4).

Çalışma, ülkemizdeki haberlerde görsel malzemenin önde tutulduğunu ve çözüm aramak yerine yakınmanın hakim olduğunu iddia etmektedir. Yukarıdaki verilere bakılarak da haberlerin büyük kısmında görsel malzemenin kullanıldığı görölmektedir.

8.1 TWİTTER'DA YER ALAN VERİLERİN ANALİZİ

Twitter'ın 2006 yılında faaliyete geçmesi bu yüzden 1999 yılı Marmara depreminin döneminde olmaması nedeni ile yalnızca Van depremiyle ilgili tweetlere yer verilmiştir. Van depreminin ardından, depremle ilgili yazılan tweetlerde sıklıkla yer alan hashtaglerden "Trend Topics" listesine göre en önemlileri belirlenmiştir.

Araştırmamızda güvenilirlik sağlayabilmek açısından gündemde olan başlıklar ilgili gruplara ayırarak iki başlık altında toplandı. Bunlar; Yardım kampanyaları, Yaralı kurtarma ve kayıpların bulunması şeklindedir.

8.1.1 YARDIM KAMPANYALARI

#van

Van depreminin ilk günü 112.249 adet tweet atılarak ‘Trending Topics’ olmuştur. 25 Ekim Salı günü ise 17:28 itibariyle ‘Trending Topics’ listesinden düşmüş ve ilgili hashtag ile atılan tweetler toplamda 393.617 adete ulaşmıştır

#vanicintekyurek

Kanal D, Star Tv, Fox Tv, Ntv ortak yapımı ile “Van İçin Tek Yürek” adlı program, 26 ve 27 Ekim boyunca ‘Trending Topics’ olarak kalmıştır. Kampanya ile yaklaşık 62 Milyon TL toplanmış ve bağışta bulunanlar kadar bağış miktarları da sosyal medyada tartışma konusu olmuştur. Bu kampanya başlığı altında 10.675 tweet atılmıştır.

#EvimEvindirVan

Ahmet Tezcan’ın İstanbul’daki evinde Vanlı iki ailenin bir yıl boyunca bedelsiz kalabileceğini Twitter’den duyurmasıyla #EvimEvindirVan hashtagi doğdu. Valiliğin de devreye girmesiyle #EvimEvindirVan bir kampanya haline geldi. Toplamda 9.129 adet tweet atılmıştır.

#kardeslikzamani

25 Ekim akşamı Samanyolu Tv’de yayınlanan “Kardeşlik Zamanı” adlı program büyük beğeni topladı. Hemen ardından #kardeslikzamani hashtagi yaratılarak hızla paylaşılmaya başlandı. Toplamda 6.912 tweet atılmıştır.

#BirgunSendeDusersenBendeSeniKaldıracağım

26 Ekim günü sabah saatlerinde Ekşisözlük’te yer alan bir entry bu hashtagin doğmasına sebep oldu. Birkaç saat içinde Trending Topics olarak sadece sosyal medyada değil yazılı ve görsel basında da çok ses getirdi. “One day if you fall, I’ll pick you up too” olarak İngilizceye çevrilerek uluslararası düzeyde paylaşılmaya başlandı. Toplamda 3.134 tweet atılmıştır.

Sosyal medyanın, yardım toplama işlevinin yanı sıra en değerli katkısı şüphesiz ki enkaz altındaki kişilere ulaşması oldu. Twitter kullanıcıları tarafından kayıp olduğu bilinen kişileri, verilen adreslerde arayan Akut Derneği, belki de başka bir yolla ulaşamayacağı insanlara bu yolla ulaşabildi. Sosyal medyayı, başarılı bir şekilde kullanan AKUT, ‘her ihbarı doğru kabul edip, görevini yerine getirmeye odaklandı.’ Dernek, Twitter’ı tek yönlü bilgi kaynağı olarak kullanmayıp, yazan kişilere cevap vererek insanlarla iletişim içinde bulundu (Van depremi wikipedia).

Sosyal medya, yalnızca yapılan kampanyalar için değil depremzedeler tarafından da kullanıldı. Akut'un Genel sekreteri Saydun Gökşin, "Akut olarak kurtardığımız ilk üç kişinin konumuna ait bilgiler bize Twitter aracılığı ile ulaştırıldı." açıklamasında bulunmuştur (Van depremi wikipedia). Burada sosyal medyanın yadsınamaz önemi görülmektedir. Haberler sosyal medya sayesinde ışık hızında yayılma göstermektedir.

9. SOSYAL MEDYADA VAN DEPREMİNİN YANSIMASI

Türkiye'nin son yıllarda doğal afetler de yaşadığı en büyük kriz 'Van depremi' olmaktadır. Deprem sonrasında insanlar, hayatını, sevdiklerini, evlerini kaybederek yaşam mücadelesine devam etmeye çalışmaktadır. Deprem 23 Ekim 2011'de meydana gelmektedir.1999 Marmara depreminde de, insanlar depremzedelerin acılarını paylaşmaya çalışmaktaydılar ancak, Van depreminde çok daha farklı bir durum meydana geldi.

Haber sadece, ülkemizdeki halk arasında paylaşılmakla kalmadı. Sosyal medya, sayesinde çabucak dünyaya yayılarak, hemen herkesin dikkatini çekmeye başladı. Özellikle; "8 milyon takipçisi olan Amerikalı şarkıcı Rihanna Twitter'da "Turkey, we're praying for all of you #Pray4Turkey" (Türkiye, hepiniz için dua ediyoruz) iletisini paylaştı ve kısa süre içinde #Pray4Turkey dünya çapındaki gündem konularının arasında bir numaraya çıktı, bütün insanlığın dikkatini çekmeyi başardı. (Sosyal medyada Van depremi)

Van'ın sarsıldığı haberinin alındığı ilk anlarda, sosyal medyada paylaşılmaya başlanan deprem haberleri, özellikle hasarların ve ölen kişilerin sayılarının ortaya çıkmasıyla sosyal medyanın tek gündemi haline geldi. Van depremiyle birlikte, sosyal medyanın gücünün tam anlamıyla farkına varıldı. Çok geçmeden haberleşmenin ve yardımlaşmanın merkezi haline geldi. İnsanlar birbirleriyle haberleşmek için bile sosyal medyayı kullanmaya başladı. Hayatımızda çok da uzun bir geçmişe sahip olmayan sosyal medya, Van depreminin ardından ilk doğal afetlerdeki sınavını vermiş oldu.

Anlık haberleşme söz konusu olduğunda, Facebook'a oranla daha çok kullanılan Twitter bu işlevi ile daha çok öne çıktı. Depremin ardından, ilk saatlerde yalnızca bilgi ve haberlerin paylaşıldığı ortamda herkes yorum yapmaya başladı. Hatta bazı insanlar, yaşanan bu doğal afeti sırf doğuda yaşandığı için 'ilahi adalet' olarak nitelendirmeye başladılar. Sosyal medya ifade özgürlüğünün çok geniş olduğu bir platform olmasına rağmen insanlar tarafından tepki gösterildi. İnsanlar depremzedeleri ve bölgeyi daha çok sahiplenmeye ve oradaki insanları benimsemeye başladılar.

Sosyal medyanın önemli etkilerinden birisi de toplumda yaşayanların her zaman yakındığı sosyal baskının, ilk defa bu kadar yararlı bir hale geldiği düşünülmektedir. Van’da su eksikliği yaşanırken, Twitter kullanıcılarının attığı twittler sayesinde, su markaları yardıma bulundu. Yani sosyal medya kullanıcıları, depremde kriz yönetim planını sosyal medya üzerinden yürütme başarısını gösterdiler.

Sosyal medyanın kullanıcılar tarafından bu kadar aktif kullanılması, markaları ve büyük kuruluşları da aslında yardıma zorlamaktadır. Markalar yardıma bulunarak, sosyal sorumluluk projelerini gerçekleştirerek aslında halkın gözünde itibar yönetimini başarıyla yönetmiş olmaktadır (Budak, E.T.25.10.2011).

Türk Kızılayı, Clickline Dijital Reklam Ajansı ile yaptıkları iş birliği ile sosyal medya dünyasına giriş yapmaya hazırlanmaktadır. Afetlerde birçok iletişim aracının işe yaramadığını ancak sosyal medyanın sürekli bilgi akışından sağladığı faydalar düşünülürse bu girişim gayet yerinde olmaktadır. Türk Kızılayı’nın sosyal medyadaki varlığı afet yönetiminin yanı sıra, yapılan kan bağışları ve insanlar için yardım duyuruları da büyük önem taşımaktadır (Bayraktar, 2011, Erişim T: 25.11.2012).

Afet dönemlerinde, sosyal medyanın kullanımı, afet bölgesindeki anlık bilgilere ulaşmak açısından önemli olmaktadır. Bu platformda kurulacak iletişim, diğer yıkıcı haberlerin yaratacağı olumsuz etkiyi ortadan kaldırmaya yönelik olmaktadır. Özellikle afet dönemlerinde, “ulusal bir sosyal medya afet veri tabanı oluşturulması önem taşımaktadır. Bu verilerle vaka analizi yapılabilecek, sosyal davranışlar analiz edilebilecek, hatalar ve başarılar değerlendirilerek, daha sonra meydana gelebilecek afetlere karşı sağlam bir altyapı oluşturmaktadır. Afetlere yapılacak, kriz yönetim planlarında önceki deneyimlerden ders çıkarılarak eksikleri giderebilecek bir plan oluşturulmalıdır.” (Sarı, Aksu, 2012: 42-43).

SONUÇ

Araştırma, Türkiye’nin son yıllarda yaşadığı iki büyük depremi ele almaktadır. Bunlardan birincisi, büyük Marmara depremidir. 17 Ağustos 1999 tarihinde meydana gelen 7.4 şiddetindeki Marmara depremi, 17 bin 450 vatandaşın ölümü ve 44 bin kişinin de hayatını kaybetmesiyle sonuçlandı. 23 Ekim 2011 tarihinde meydana gelen 7.2 şiddetindeki Van depremi ise, 604 kişinin hayatını kaybetmesi ve 4152 kişinin de yaralanmasıyla sonuçlandı.

Araştırmada, iki depremin meydana geldiği tarihlerin haberlerini içeren “Hürriyet” gazetesinin 7 günlük haber akışının bilgisi verildi. İki deprem karşılaştırıldığında Marmara depreminin, daha şiddetli olduğu için yapı olarak daha büyük bir hasara ve insan kaybına neden olduğu görülmektedir. Bunda etken olarak, depremin

geniş bir çevrede olması ve ülkemizde nüfusun en kalabalık sayılabilecek bir bölgesinde meydana gelmesi gösterilebilir. Marmara depreminin olduğu dönemde, geleneksel medya hakimdir.

Van depremi ise, Türkiye'nin sosyal medyayı ilk defa bu kadar yoğun olarak kullandığı bir afettir. Van depreminin hemen ardından insanlar sosyal medyadan bölge ile ilgili haber almışlardır. Hatta Van depremine ait kampanyaların çoğu sosyal medya ortamında gerçekleşmiş ve binlerce kişiye ulaşılmıştır. Gazete haberleri karşılaştırıldığında, iki büyük depremde de dış ülkelerden yardımların geldiği görülmektedir. Ancak burada da benzer sorunlar yaşanmaktadır. Marmara depreminden sonra, yardımların yeterli kişiye ulaşmaması, iletişimin tam olarak sağlanamaması geleneksel medyanın eksikliklerini göstermektedir. Ve bölgeye yardım gönderen Rusya'nın organizasyon yetersizliğinden dolayı yeterli yardımı yapamaması ortamın ne kadar karışık olduğunu göstermektedir. Tam da burada kriz yönetim planının ne kadar önemli olduğunu ve planın afet döneminde uygulanması gerektiği görülmektedir.

Van depremi ve Marmara depremine bakıldığında, depremlere karşı hazırlıksız olduğu görülmektedir. Marmara depreminin 1999 yılında meydana gelmesi, bunun üzerine tam 11 yıl sonra meydana gelen Van depreminde de aynı şekilde hasarların ve ölümlerin çok olması bunu ispatlamaktadır.

Bu araştırmamız sonucunda:

Marmara depremi, bu ülkenin yaşadığı en acı ve büyük depremlerden birisidir. Böyle büyük bir depremin ardından, zamanında gereken önlemler alınsaydı belki de Van depreminin sonucu aynı olmayabilirdi. Van depreminden birkaç ay sonra Japonya 8.8 şiddetinde deprem yaşadı ancak, yaşadığı hasar tsunami yüzünden oldu. Çünkü Japonya gelişmiş bir ülke olarak ve yaşadığı bölgenin gerçeklerinin farkına vararak hayatına devam etmekte, gereken önlemleri almaktadır. Van depreminin haberlerinde ise, insanların oturdukları binalarda sırf alan daha büyük olsun diye 'binayı ayakta tutan kolonları kesmeleri' durumu açıkça ortaya koymaktadır. Haberlerde özellikle, Marmara depreminden sonra, müteahhitlerin bina yapımında eksik malzeme kullandıkları yüzünden hasarın bu kadar büyük olduğu ve aynı şekilde Van depreminin de binaların yarısının oturulamaz halde oldukları sonradan tespitlerde anlaşılmaktadır. Tüm bunlar depreme karşı hazırlıksız olduğunun göstergesidir. Tam bu hususta geleneksel medya ve sosyal medyanın farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Marmara depremi geleneksel medyanın hâkim olduğu bir ortam iken, Van depremi daha çok sosyal medyadaki yardımlaşmanın var olduğu bir dönemde yaşanmıştır. Özellikle, enkaz altında kalan birkaç depremezdenin Twitter'a attığı mesaj üzerine Akut ekipleri tarafından enkazdan çıkartılması bu durumu daha da iyi göstermektedir.

Depremlerin haberleri karşılaştırıldığında, Marmara depreminin haberlerinin daha yoğun bir şekilde gündemde olduğu söylenebilir. Van depreminin haberlerinde bir haftadan sonra azalma görülmektedir. Marmara depremi, daha beklenmedik bir dönemde ve büyük kayıplar meydana getirdiği için aylarca hatta yıllarca hafızalara kazınmıştır. Van depreminde ise, artık deprem gerçeği bilindiği için toplumda psikolojik olarak daha çok alışılmış bir süreç hâkim olmuştur. Van depremi, ‘deprem gerçeğinin’ bu kadar bilindiği bir zamanda meydana gelmesine rağmen yüzlerce insanın ölümüne ve binlerce yapının da hasar görmesine neden oldu.

Çalışmanın amacı, Marmara depremi ile geleneksel medyayı incelemek ve Van depremi ile sosyal medya örneklerini analiz etmektir. Bu iki deprem örneğini karşılaştırdığımızda:

1. Geleneksel medya belirli bir kurumun ya da kişilerin tekelindedir. Yanlı haber yapma ihtimalleri bulunmaktadır. Örneğin, Marmara depreminin ardından uzun bir süre gerçek ölü sayısının açıklanmadığı söylentileri yayılmıştır. Geleneksel medyanın en büyük dezavantajlarından birisi de budur.
2. Sosyal medya araçları, kişilerin özgürce paylaşım yapabildikleri hatta her birinin ayrı ayrı haberi yapan kişi görevi gördükleri söylenebilir. Özellikle Van depreminde, kişilerin bölgenin eksikliklerini, yapılması gerekenleri sürekli paylaşmaları, yardımların yapılmasına ön ayak olduğu söylenebilmektedir.
3. Geleneksel medyanın kriz durumlarında ihtiyacı karşılamadığı sadece haberi aktardığı söylenebilir. Sosyal medyanın aksine burada tartışma ortamı yoktur. Sosyal medyada ise ırk, cinsiyet, statü ayrımı yapılmaksızın herkes kendi görüşünü beyan etmektedir.
4. Marmara depreminin ardından görüldü ki, insanlar deprem bölgesinden durum ile ilgili yeterince haber alamadılar. Sadece geleneksel medyanın verdiği haberler kadar bilgi sahibi olabildiler. Ancak Van depreminde özellikle ‘Twitter’ sayesinde deprem bölgesinden anlık bilgiler verildi. Çalışmalar, yardımlar, yapılması gereken kampanyalar, anında milyonlara ulaştı. Ve insanlar birlik beraberlik duygusu içinde birbirlerine kenetlenmeye çalıştılar. Bunun bir nedeni de insanlar, olayın içinde hissettiler kendilerini ve herkes birer haberci haline geldi. Tabi ki sosyal medyanın olumsuz yanları da çok fazla oldu. Asılsız haber yayanlar hatta ‘Akut’a enkaz altından kendilerini kurtarması için asılsız adresler verenler bile oldu.
5. Gelişmiş ülkelerin afetlerden gördüğü zararlar, gelişmekte olan ülkelere göre daha azdır. Bunun en büyük örneği Japonya’dır. Çok büyük depremler

yaşamına rağmen, yaşadıklarından ders çıkarmayı bilmiş ve bütün hazırlıklarını eksiksiz yapmıştır. Bizim gibi gelişmekte olan ve özellikle birinci derecede deprem bölgesinde yer alan ülkeler gelişmiş ülkelerin izlediği metotları örnek almalı ve zararlarını, kayıplarını en aza indirmeye çalışmalıdır.

6. Bütün haberlere bakıldığında, veriler gösteriyor ki Marmara depreminin ardından Van depreminde de yine hazırlıksız yakalanılmıştır. Marmara depremi kadar çok kayıp verilmemesinin sebebi, depremin daha dar bir çevrede meydana gelmesi ve nüfusun çok yoğun olmaması olmuştur.

Depremler yaşanmakta ve bir süre sonra unutulmaktadır. Gelişmekte olan bir ülke olarak, gelişmiş ülkelerin bu konudaki yöntem ve metotları örnek alınmalı ve olası depremlere karşı bütün hazırlıklar yapılmalıdır. Afetlere karşı kriz yönetim planları olmalı ve bu planlar günümüzün kaçınılmaz gerçeği olan 'sosyal medya' ortamını da kapsamalıdır. Çünkü depremler meydana geldiğinde, kriz dönemlerinde iletişim sorunu yaşanmaktadır. Afetlere karşı hazırlanacak kriz planlarında, sosyal medya kanalı etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akar, E. (2010) *Sosyal Medya Pazarlaması*, 1. Baki, Efl Yayinevi, Ankara.
- Akıncı, Z. Özcan, İ. Demirel Nuri, O. (2011), *Kriz Yönetimi*, Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Antalya.
- Bayraktar Oya, *Sosyal Medya ve Afet Yönetimi*, Erişim tarihi: 25.10.2011
- Budak Burak, *Markaların Sosyal Medya ile İmtihanı*, Erişim tarihi: 25.10.2011
- Güçdemir, Y. (2011), *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler Perspektifi*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Gür Tahir, *Post-Modern Bir Araştırma Yöntemi Olarak Söylem Çözümlemesi*, http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/viewFile/398/tahir_gur
- Irak, D. Yazıcıoğlu, O. (2012), *Türkiye ve Sosyal Medya*, Okyanus Yayınları, İstanbul.
- Kadıbeşgil, S. (2008), *Kriz Geliyorum Der*, 3. baskı, MediaCat Yayınları, İstanbul.
- Kahraman, M. (2013), *Sosyal Medya 101 2.0*, 2. Baskı, MediaCat Yayınları, İstanbul.
- Koç, S. (2004), *1923-2000 Yılları Arasında Türkiye'de Doğal Afetler (1999 Marmara Depremleri Hakkında Haber Söylemleri ve Kamuoyu Araştırması)*, Doktora Tezi, İstanbul.
- Okay, A. (2013), *Halkla İlişkiler Kavram Stratejileri ve Uygulamaları*, Genişletilmiş 6. Basım, Der Yayınları, İstanbul.

- Peltekoğlu Balta, F. (2007), Halkla İlişkiler Nedir, 5.Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.*
- Sayimer, İ. (2008), Sanal Ortamda Halkla İlişkiler, 1. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.*
- Sarı Mustafa, Aksu Tahsin, Afetlerde Sosyal Medya ve Algı Yönetimi 'Van Depremi Örneği', Ağustos 2012*
- Sosyal medya Vikipedi, E.T:Eylül 2011*
- Tutar, H. (2011), Kriz ve Stres Yönetimi, 3. Baskı Seçkin Yayınları, Ankara.*
- suchida, K. (2012), Türkiye'de ve Japonya'da Deprem Haberlerinin Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.*
- Van depremi Wikipedia YÜCELÜ Uğur, Sosyal Medyanın Sosyal ve Ekonomik Hayata Etkileri, <http://dijitalkulturgra331.blogspot.com.tr/2013/01/sosyal-medyan-sosyal-ve-ekonomik.html>*

2016 AMERİKAN SEÇİMLERİ ÜZERİNDEN SİSTEM ELEŞTİRİSİ KÜLTÜRÜ

Ayten ÇALIŞ
İstanbul Aydın Üniversitesi
aytencalis@aydin.edu.tr

ÖZ

Çalışmanın odak noktası; iletişim biliminde “eleştirel yaklaşımlar” olarak anılan ekol ile literatür açısından bu kategori içinde yer bulmasa da ciddi sistem eleştirilerinde bulunmuş Baudrillard gibi alternatif bakış açıları üzerinden ‘sistem eleştirisi kültürü’nü incelemek olacaktır. Bu zamana kadar yapılagelen sistem eleştirilerinin ortak noktası olan, “*kitle iletişim araçlarını elinde bulunduran sermaye güçlerince oluşturulan kitle toplumu*” bu çalışmanın da ana sorunsallarından birini oluşturacak ve “*sistem kuramı*”, “*kitle toplumu kuramı*”, kısmen de “*gündem belirleme kuramı*” üzerinden gidilerek, “*kamuoyu oluşumunu kontrolünde tutmak isteyen finansal güç odaklarının eseri olan modern dünya düzeni*” incelemeye alınacaktır. “*Kültür endüstrilerinde üretilen kültürel ve ideolojik çerçeveler üzerinden oluşturulan ‘sistem’in merkezinde ‘insan’ın değil ‘sisteme hükmedenlere ait çıkarlar’ın bulunduğu tezi özetlenecek ve ‘eleştirel teori’ tarafından iletişim literatürüne dahil edilmiş temel kritikler hatırlatılarak mevcut sistem irdelenecektir.*

2016 sonunda ABD’de gerçekleşen ve beklenmedik bir sürprizle, marjinal söylemlere sahip olan Donald Trump’a liderlik yolunu açan Başkanlık Seçimleri örneklem olarak kabul edilecek ve “*içerik analizi yöntemi*” kullanılarak “*Trump ile yerleşik düzen arasındaki mevcut çatışma*”nın arka planı incelenecektir. Kitle iletişim araçlarını elinde bulundurarak ve sistemin içinden gelerek beklenmedik bir sistem eleştirisinde bulunan Trump örneği üzerinden, “*sistemin parçaları arasındaki çıkar çatışması*”nın ve bu çatışmaya malzeme edilen “*kitle toplumu*”nun açığa çıkardığı sonuçlar tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Sistem Eleştirisi, Kapitalist Modernizm, Hegemonya, Eleştirel Yaklaşımlar, Kitle Toplumu, Kamu Diplomasisi*

THE CULTURE OF SYSTEM CRITICISM THROUGH THE 2016 AMERICAN ELECTIONS

ABSTRACT

The study will examine the critical approaches in communication science with the culture of system criticism through alternative perspectives such as Baudrillard, who, despite not being included in this category in terms of literature, has dramatically criticized systems. The mass society created by the power of capital holding the mass media, which is the common point of the system critics that have been made up to this time, will be taken to examine the modern world order, which is the work of financial powers who want to keep the formation of public opinion in control, will be one of the main problems of this work and by going through system theory, mass society theory and partly agenda setting theory.

In the center of the system formed by the cultural and ideological frameworks produced in the cultural industries, the theme of *'the benefit belonging not to man but to the governing system'* will be summarized and the current system will be examined by recalling the basic critiques included in the communication literature by critical theory.

Presidential Election at the end of 2016, which led to Donald Trump's leadership in the US with an unexpected surprise and marginal discourses, will be considered as a sample and the background of the current conflict between *'Trump and Built-in Layout'* will be examined using the content analysis method. Through the example of Trump, which has an unexpected systematic criticism by holding mass media and coming from within the system; the conflicts of interest between the parts of the system and the effects of *'mass society'* which is also used as a material for these conflicts, will be discussed.

Keywords: *System Criticism, Capitalist Modernism, Hegemony, Critical Approaches, Mass Society, Public Diplomacy*

GİRİŞ

Aristoteles'in "*Politika*" isimli eserinde geçen "yönetenler - yönetilenler" ayrımı, toplumsal yaşantı ve devlet yönetimi noktasında her zaman temel bir ayırım olmuştur. Ve topluma yön veren her türlü aygıtı içine alan, "*sistem*" adını verdiğimiz yönetsel mekanizma ve mekanizmalar da hep bu temel ayırım üzerinden şekillenmiştir. Yönetim erkini elinde bulunduran kesimin yönetilenler üzerindeki egemenliği ve hakimiyeti her zaman ciddi bir sorun alanı oluşturmuş ve bu yönetsel egemenlik, çoğunlukla da bir "*hegemonya*"ya dönüşmüştür. Zira yönetim erkini eline geçiren kesim yönetilenler üzerinde ciddi bir tahakküm

kurma yoluna gitmiş ve genellikle yönetilen kesime bir şekil verme ve dayatmada bulunma yönelimi ortaya çıkmıştır.

Farklı coğrafyalarda ve farklı tarihsel dönemlerde sıklıkla örneklerini gördüğümüz bu sosyal olgunun felsefi ya da psikolojik boyutunu ele alacak olursak; insanın, iktidar gücünden beslenen ve beslendikçe de tahakküm, hükmetmenin ötesinde değiştirme ve dayatmada bulunma gibi refleksler doğuran ilkel benliğinin (ego) ne denli güçlü olduğunu görürüz. İşin sosyolojik tarafına baktığımızda ise, sistem içindeki bu anomali durumun genellikle “*kapital*” merkezli yaşandığını müşahade ederiz. Yani tahakküm eden kısım, ekseriyetle belirli bir sermaye gücünü ve dolayısıyla da kitle iletişim araçlarını elinde bulunduran kesim olmuş; düşünce tarihindeki “*sistem eleştirisi kültürü*” de buradan doğmuştur.

Ancak Baudrillard, “*Küresel Karşıtlık Oyunu Ya da Can Çekişen Küresel Güç*” başlıklı metninde; “*hegemonya*” denilen şeyin kapital ya da hakim/egemen sınıfların maddî hakimiyetlerini sürdürme biçimlerinin hepsinden başka bir şey olduğunu söyler. (Baudrillard, 2015: 13) Yani hegemonya, ekonomik güçten kaynaklanan baskınlık hâlinde çok dahakapsayıcı bir durumdur ve “*hegemonya*” ile “*hakimiyet*” de birbirinden farklı mefhumlardır. İşte bütün bu nüanslar ve “*toplumsal yapıyı şekillendiren taraflar arasındaki mücadeleler*”, ister istemez ‘sistem’e dönük irdelemeleri beraberinde getirmiş ve uygulanan yönetsel modellerin doğurduğu istenmeyen sonuçlar, çeşitli sistem eleştirilerini ortaya çıkarmıştır. Karl Marx, Friedrich Nietzsche ve Sigmund Freud gibi temel isimler, ‘sistem’i birbirinden farklı perspektiflerden değerlendirirler de; ‘sistem eleştirisi’nin çağdaş örneklerini veren çoğu isme kaynaklık etmişlerdir. Yine F. Hegel ve Max Weber de çağdaş eleştirelleri etkileyen isimlerden ikisidir.

İletişim tarihinde “*egemen yaklaşımlar*”, “*süreç okulu*”, “*ana akım*” gibi isimlerle anılan baskın anlayışa ciddi eleştiri getiren *Frankfurt Okulu*, bu temel isimlerin kritik (eleştirel) yaklaşımından etkilenen önemli ekollerden birisidir. “*Eleştirel Teori*”nin en etkin temsilcilerinden biri olan bu okul, “*kapitalist modernizm*”e ciddi eleştiriler getirmiş ve “*sistem*”in aslı parçaları olan “*sermaye*”, “*siyâsi erk*”, “*medya*”, “*kitle iletişim araçları*”, “*sivil toplum kurumları ve lobiler*” arasındaki ilişki biçimlerinin ortaya çıkardığı kültürü resmetmiştir. Ve “*nicel araştırma yöntemleri*” ile “*tümdengelim*”e dayalı bir mantığı esas alan “*egemen yaklaşımlar*”a karşı, “*nitel araştırma yöntemleri*”ni temel alan ve “*tümevarım*”a dayanan bir mantığı benimseyerek; mevcut olan bakış açılarına “*alternatif paradigmalara*” geliştirmiştir. Hakim ideolojinin şekillendirdiği mevcut kültürün kitleler üzerindeki egemenliğini ortaya koymuş ve “*sistem*”in bütünü değil azınlığın çıkarlarına hizmet ederken doğurduğu tahribatı da tüm boyutlarıyla incelemiştir. Bu anlamda “*Frankfurt Okulu*”nun “*sistem eleştirisi kültürü*”nde önemli bir köşetaşı olduğu söylenebilir.

Parçalar arası uyum ve dengeyi temel ölçüt kabul eden “*sistem teorisi*” üzerinden “*ideal düzen*”e ulaşılabileceği düşünülecek olursa; kitlelerin sistemin belirli bir parçasına ya da parçalarına hizmet eder hâle getirilişini kritik eden “*kitle toplumu kuramı*” ile yine bu problemleri işaret eden “*gündem belirleme kuramı*” gibi teorik çerçevelerin de “*eleştirel kültür*”ün önemli birer parçası olduğu düşünülebilir. Eleştirel Düşünce Okulları’nın önceki bilindik yaklaşımdan farkı ise, akademisyen Armand Mattelart ve araştırmacı Michele Mattelart’ın ortak çalışması olan “*İletişim Kuramları Tarihi*” isimli çalışmada şöyle geçmektedir; “*Görevselci toplumbilim; medyayı, modern demokrasinin bu yeni araçlarını, toplumu kesin olarak düzenleyen mekanizmalar gibi düşünüyordu ve bu bağlamda da toplumsal sistemin değerlerinin, var olan durumun yeniden üretimiyle uyuşan bir kuramı övmekten başka şey yapamazdı. Eleştirel düşünce okulları ise, demokrasinin bu teknik yeniliklerden kaçınılmaz olarak kazançlı çıktığı düşüncesini değerli ve güvenilir saymayı kabul etmeyerek, bu yeni kültürel üretim ve dağıtım araçlarının gelişmesinin yarattığı sonuçları sorgulamıştır.*” (Mattelart, 2016: 58)

‘İDEOLOJİ’Yİ ve ‘KÜLTÜR’Ü ARAÇSALLAŞTIRAN ‘SİSTEM’

“*İdeoloji*” ve “*kültür*”, taşıdıkları düşünsel içerik gereği kitlelere bir ufuk, bir amaç vermeleri gerekirken; genellikle “*sistem*”e hükmeden güçlerce araçsallaştırılarak bambaşka noktalara hizmet eder duruma getirilmişlerdir. İşte bu ciddi sapmayı tespit ederek “*ideoloji*” ve “*kültür*” gibi kamuoyu yapıcı iki temel olgunun araçsallaştırılması noktasını tüm boyutları ile işleyen Frankfurt Okulu; “*eleştirel paradigma*”nın çok önemli bir temsilcisidir. Bu temel noktadan yola çıkarak medyadan siyasete, tüketim kültüründen sanata kadar birçok farklı alanda ciddi bir kapitalist modernizm eleştirisi geliştiren ekol; “*egemen yaklaşımlar*”ın karşısına “*kültürün metalaştırılması*”, “*gelişen teknolojinin sanatsal üretimi yok etmesi*” ve “*insanın tektipleştirilmesi*” gibi makro tespitlerle çıkmıştır. Theodor Adorno’nun “*kültür endüstrisi*”, Antonio Gramsci’nin “*hegemonya*”, Herbert Marcuse’un “*tek boyutlu insan*” kavramları; ekolün temel eleştirisini ortaya koyan kilit kavramlardan yalnızca birkaçıdır.

Yine aynı şekilde Louis Althusser’in “*devletin ideolojik aygıtları*” ve “*baskıcı aygıtlar*” şeklindeki eleştirel kategorizasyonu, Walter Benjamin’in “*teknoloji tarafından öldürülen sanat*”a ilişkin çarpıcı görüşleri, Adorno ile benzer görüşleri paylaşan Max Horkheimer’in “*eğlence yoluyla kitle kültürünü yönlendiren kapitalist modernizm*”e yönelik tespitleri ve Jürgen Habermas’ın “*gerçek aydınlanmanın ancak eleştirel akılla gerçekleşebileceği*”ne dâir vurguları da önemlidir. Raymond Geuss, “*Eleştirel Teori - Habermas ve Frankfurt Okulu*” isimli çalışmasında; “*Eleştirel Toplum Teorisi*”nin merkezi, ideoloji eleştirisidir. Toplumdaki fâillerin doğru durumlarını ve gerçek çıkarlarını algılamalarını

engelleyen şey, ideolojileridir. Eğer toplumsal baskıdan kurtulmak istiyorlarsa, fâillerin ideolojik yanılısamadan kurtulması gerekir.” der ve “*ideoloji*”nin gerçek olanla ilişkide ne denli ciddi bir engel ve tuzak olduğunu işaret eder. (Geuss, 2013:16) Geuss yine aynı çalışmada; “*eleştirel teori*”nin, neye mâruz kaldığının farkında olmayan kitleleri uyandırmak gibi bir misyonu olduğunu da şu cümleleri ile özetler... “*Özellikle Marcuse ve Adorno*”ya göre modern sanayi toplumları, toplum üyelerinin iç dünyası üzerinde bile o kadar geniş bir denetim uygular ki; fâillerin früste ve sefil olduklarının tümüyle farkına varmalarını engeller. Bu tür toplumlarda fâiller, kendi mutsuzluklarının tam ve doğrudan deneyiminden bile yoksundur. İşte böyle bir durumda “*eleştirel teori*”nin ilk görevi de; fâilleri, bazı bilinçdışı arzularının früste edildiğinin farkına vardırmasıdır.” (Geuss, 2013:126-127)

Net bir sistem eleştirisinde bulunan “*Frankfurt Okulu*”, ayrıca “*kapitalist modernizm*”in doğurduğu negatif sonuçları ve sosyo-politik zemindeki manipülasyonu işaret etmekle kalmamış; kapitalist modernizmin bilimsel paradiması olan pozitivizmi de kritik etmiştir. “*Pozitivizm*” temelde “*mevcut yasalara uyum*” noktasını şart koşarken, “*görünene odaklanmak*” yerine “*görünenin arkasındakini okuma*”yı esas alan eleştirel bakış bu anlayışa da alternatif getirmiş; mitleri paramparça edecek sorgulayıcı ve analitik bir bakışı temel almıştır. “*Frankfurt Okulu*”nu “*sistem eleştirisi*” noktasında tetikleyen sosyal olaylar ise; Levent Yaylagül’ün Kitle İletişim Kuramları - Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar başlıklı çalışmasında şöyle geçmektedir; “*Okulun ortaya çıkışını etkileyen iki önemli faktör; Avrupa’da yükselen faşizm olgusu ve S.S.C.B.’de Lenin’in önderliğinde gerçekleşmiş Bolşevik Devrimi’dir. Ancak Bolşevik Devrimi sadece Rusya ile sınırlı kalmış ve sanayileşmiş Batı Avrupa toplumlarına yayılmamıştır. Frankfurt Okulu üyeleri, böyle bir ortamda Marksist düşünce ile ilgilenmişlerdir. Fakat şunu da belirtmek gerekir ki; Frankfurt Okulu’nun Marksizm anlayışı bu okula özgü bir anlayıştır ve klasik Marksist yaklaşımdan bir sapmadır.*” (Yaylagül, 2016:100) Yine Yaylagül’ün çalışmasında Frankfurt Okulu’nun 1923-1933 arası, 1933-1950 arası, 1950-1970 arası ve 1970’den günümüze gelen dönem olmak üzere dört temel döneme ayrıldığı da ifade edilmektedir. (Yaylagül, 2016:100)

Frankfurt Okulu’nun, “*kültür*”ün ve “*ideoloji*”nin belirli bir kesimin çıkarları için kurgulanan sisteme araç kılınması noktasındaki tespitlerine bugünün gözlüğü ile bakıldığında ise; başrolde olduğunu söyleyebileceğimiz ana unsurun, “*teknoloji*” olduğu görülecektir. Ayrıca Nazife Güngör’ün “*İletişim, Kuramlar, Yaklaşımlar*” isimli temel çalışmasında geçen şu makro tespit de göstermektedir ki; bugün temel aktörlerin ve araçların değişimi söz konusu olabilir, fakat finansal anlamda güçlü olanın güçsüze yönelik tahakkümüne dayanan mevcut düzen değişmiş

değildir. Ve “demokrasi” adı verilen yönetsel mekanizma da, bu bilindik işleyişte bir vitrinizasyondan öteye gitmemektedir. “Eskinin toprak merkezli güç sahipleri (feodal güçler) şimdinin kapital merkezli gücü (sermaye) olarak yine toplumun egemen kesimini oluşturmaktadır.” (Güngör, 2013:282)

BAUDRİLLARD VE ‘DEMOKRATİK İLÜZYON’

Nazife Güngör’ün “İletişim, Kuramlar, Yaklaşımlar” çalışmasının “Kitle İletişim Araçları ve Sistem İlişkisi” başlıklı bölümünde insanoğlunun sistem kurma ve yönetme güdüsü, şu temel cümlelerle özetlenmektedir... “İnsanlar, diğer canlılardan farklı olarak yaşamlarını amaçlı biçimde planlama yeteneğine sahiptirler. Bu, bir bakıma insanların ‘sistem kurma becerisi’ olarak da algılanabilir. Tarihe düşen izlerden anlaşıldığı üzere insanlar, topluluklar halinde yaşamaya başladıkları dönemlerden itibaren sistem kurmaya yönelmişlerdir. Arkeolojik kazılardan elde edilen pek çok kalıntı, insanların Buzul Çağı’ndan itibaren bir takım işaretler geliştirdiklerini, simge yarattıklarını göstermektedir.

Tabi insanlık tarihinde özel mülkiyet döneminin başlamasıyla birlikte sistem oluşturma çabalarının önemli bir ivme kazandığını tahmin etmek zor değil. Özel mülkiyetin, toplumdaki bir takım insanların doğadaki kaynakları kendi mülkiyetlerine alarak başka insanlar üzerinde iktidar kurma süreci olduğu söylenebilir. İktidarı sürdürmenin yolu ise, uygun denetim ve gözetim mekanizmaları oluşturmakla yakından ilişkilidir. Bu da bir bakıma “sistem kurma” anlamına gelir. Çünkü sistematik yapılarda sistemi oluşturan birimlerin işlev ve işleyiş alanları tanımlanmış, sınırları belirlenmiştir. Dolayısıyla da sistemli bir yapıyı kontrol altında tutabilmek çok daha kolaydır.” (Güngör, 2013:282) Güngör’ün temel tespitlerinden de anlaşıldığı üzere; aslında “sistem kurma”nın amacı “yönetmek”, yönetmenin asıl motivasyonu da “kontrol altında tutmak”tır. Ve bugün küresel bir mühendislik örneği sergileyerek kendi amaçları çerçevesinde oluşturdukları “algı”yı kitlelere “gerçek” olarak sunan çıkar gruplarının dizayn ettiği “modern dünya” da aynı motivasyonlarla hareket etmekte ve kitleleri Gramsci’nin “rıza” olarak nitelediği “örtülü bir baskı” ile yönlendirmektedir. Yani reeldeki “hegemonik ilişki” yine aynı ilişkidir; fakat söz konusu bu kurgu, tıpkı “demokrasi” kavramında olduğu gibi üzerinde toplumsal mütabakata varılan birçok değer üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Pesimist bir realizm örneği sergileyerek söz konusu bu durumu en vurucu örnek ve kavramlarla ortaya koyan Baudrillard; “bir gerçeklik olarak algılanması istenilen görünüm”in (simülakr) “gerçeklik”in yerini aldığı tezini ortaya atmış ve “simülasyon kuramı” adını verdiği teorik paradigma üzerinden “mevcut sistemin perde arkası”nı deşifre etmiştir. 20. Yüzyıl’a damgasını vuran kuramlardan biri olan bu teorik çerçeve içinde “bir köken ya da gerçeklikten

yoksun olan”ın modeller aracılığıyla türetilmesine “*hiper-gerçek*”, yani “*simülasyon*” adının verildiğini dile getirmiş ve gerçek zannetiğimiz nice önemli olgunun birer simülasyondan başka bir şey olmadığını ifşâ etmiştir. (Baudrillard, 2016:14) Baudrillard’ın bu makro tespitini yansıtan en vurucu cümlelerden birisi de; “*Şeytana Satılan Ruh – Kötülüğün Egemenliği*” isimli çalışmasında geçen şu temel ifadedir; “*Tanrının ortadan kaybolup gitmesi, bizi ‘gerçeklik’le karşı karşıya bırakmıştır. Peki ya ‘gerçeklik’de ortadan kaybolursa, o zaman ne yapacağız?*” (Baudrillard, 2015:17) Baudrillard aslında bu cümle ile, sisteme yön veren güçlerin tanrılığa soyunduğu gerçeğini dolaylı bir biçimde ifade etmiş ve sistemin sahiplerinin, istenilen neticeye ulaşmak adına her türlü değeri ve realiteyi araçsallaştırdıklarının altını çizmiştir. Aynı çalışmada, bugün savaşların bir amaç ya da hedeften yoksun bir yanılgı, sanal yani “*gerçekleşmemiş bir olay*”, bir tür lanet okuma, bir şeytan kovma biçimi olduğunu söyleyen Baudrillard; gösterimdeki simülasyonun ne denli hayâtî boyutlar taşıdığını da gözler önüne sermek istemiştir. (Baudrillard, 2015:113)

Yine kendi imzasını taşıyan “*Can Çekişen Küresel Güç*” isimli çalışmada “*küresel cehennem*”, “*sanal bir özgürleşme*”, “*mutlak keyifsizlik*” gibi kavramsallaştırmalarda bulunan ve Oğuz Adanır tarafından “*Düşünceleri radikal bir belirsizlik içerir. Ne var ki, ironi düzeyi bu kadar yüksek bir insana ancak saygı duyulabilir.*” şeklinde tanımlanan Baudrillard; söz konusu çalışmada, “*bir ilüzyon hâlini alan demokrasi*” ile ilgili şu temel tespitlerde bulunmuştur... “*Aydınlanma Çağı İdeolojisi’nin çok çalışıp çabalayarak ortaya koyduğu, iktidara düşgücü ya da zeka atfeden demokratik ilüzyona bir son vermek gerekir. 1968 Mayıs’ında üretilen; “Düşgücü iktidara geçsin!”, “Arzularımızın gerçekliğini düşünün!”, “Hiçbir engel tanımadan zevk alın!” türünden çocukça ütopyaların gözden geçirilmesi gerekir. Sistemin gelişmesiyle birlikte sahiden gerçekleşen (daha doğrusu hipergerçekleşen) her şeyin gözden geçirilmesi gerekir.*” (Baudrillard, 2017:60)

Bir temsil etme simülasyonu sayesinde ayakta kalabilen ve parodiye dönüşen bir “*iktidar*”dan bahseden Baudrillard; bu mevcut yönetim mekanizmasının zorunlu bir hayalet görevi yaptığını dile getirmekte ve seçilen kişilerin gösterimdeki küresel senaryoyu tatbik edebilecek kişiler olduğunu da açıkça ifade etmektedir. Dolayısıyla bugün “*demokrasi*” dediğimiz şey, tıpkı Frankfurt Okulu’nun “*araçsallaşan kültür ve ideoloji*” eleştirisinde olduğu gibi bir dolgu malzemesinden başka bir şey değildir. Belki de Gramsci’nin “*rıza*” adını verdiği o “*örtülü hegemonya*”nın en etkili aracıdır. Yani bir nev’i makyajlanmış, estetize edilmiş, sevilir hâle getirilmiş hegemonyadır; bu örtülü yönlendirmenin en başat unsurudur.

Tam da bu noktada, söz konusu bu “küresel estetizasyon”un Baudrillard tarafından özetlendiği şu temel cümlelere bakmak yerinde olacaktır; “Her şeyin değış tokuş edilebildiği, karşıtların uzlaştırılıp insan haklarının göklere çıkartıldığı, tüm değerlerin yok edildiği, istisnâsız tüm arzuların gerçekleştirildiği ve sanal bir özgürleşme sürecinin yaşandığı şu dönemde; teknik anlamda bir devrim gerçekleştirildiği söylenebilir. Ve hakimiyetin, egemenliğin tüm dayanakları ortadan kaybolduğundan; ‘hegemonya’ denilen şey, bu yeni durum -yani özgürleşmiş kölenin efendiyi içselleştirmesi- üstüne oturmaktadır. Örneğin terörizm, artık geleneksel mücadelelerin aşırı uçlara taşınması anlamına gelmiyor. Terörizm; hegemonyanın özgün görüntüsüne uygun, özgün bir biçimdir. O ekonomik zenginliklerin yanısıra, bizzat gerçekliği ele geçiren küresel güce karşı küresel boyutlarda gerçekdışı bir meydan okuma biçimi; gerçekdışı bir şiddettir. Küresel güç her şeyi ele geçirmiştir. Özerklik ve savaşı, gizli arzu ve iradeleri, acı ve başkaldırıcıyı devasa bir simülasyon sürecine; herkesin utanmadan kendine düşen rolü oynamaktan başka bir şey yapmadığı muazzam bir reality-show’a dönüştürerek ele geçirmiştir.” (Baudrillard, 2017:14)

Kapitalin silahlı mücadelesi; her şeyin ekonomik düzen ve ekonomi düşüncesine uygun hâle getirilerek, ekonomi düşüncesine uygun terimlerle ifade edilmesine yol açabilirdi. Tüm dünyanın maddî anlamda sömürülmesinin ötesinde zihinlerin tek bir modele, tek bir zihinsel boyuta boyun eğmesi; bir başka bakış açısı ya da simgesel meydan okuma biçimi düşünmesini engelleyecek düzeydedir. İşte ‘hegemonya’ tam da bu noktada başlamakta, ‘egemenlik’ten ‘hegemonya’ya geçiş süreci burada devreye girmektedir.” (Baudrillard, 2017:15)

Dolayısıyla Baudrillard’ın ifadesi ile “demokratik ilüzyon” üzerinden, sistemin hizmet etmesi ve gâye/amaç edinmesi gereken değerleri araçsallaştırdığını ve bu tehlikeli araçsallaştırmanın sürekli güncel dile uygun şekle getirilerek muhafaza edildiğini söylemek mümkündür. Hâliyle bu mevcut tablo da “eleştiri kültürü”nü diri tutacaktır. Ne var ki sistem içindeki yüksek kontrol mekanizmasının, sistem eleştirisi yapılabilecek alanları bloke etmesi; bugünkü asıl sorundur. Zira siyaset, ekonomi (sermaye) bürokrasi, medya (kitle iletişim araçları), sivil toplum örgütleri ve lobi alanları gibi tüm kamuoyu yapıcı sahalar küresel ölçekli devasa bir simülasyonun aslı parçaları olarak işlev gördüklerinden; sisteme dönük eleştiriler bünyeye nüfûz edememektedir. Ve tam da bu noktada Baudrillard’ın pesimizme kayan realizmine yeniden dönmek zorunda olmak, oldukça can sıkıcıdır.

Oğuz Adanır, “Foucault’yu Unutmak” başlıklı çalışmanın önsözünde şöyle söyler; “İktidarın, tıpkı kadın erkek ilişkilerinde olduğu gibi bir nesne-özne oyunu olduğunu ve bunun kökeninde de ‘meydan okuma’ ve ‘ayartma’ kavramlarının bulunduğunu söyleyen Baudrillard; gerçekte iktidarın gerisi, hiçlik ve boşluktan

ibarettir demektedir. Çünkü ilkel toplumlarda iktidar diye bir şey yoktur ya da iktidar öznesi bir kukladan başka bir şey değildir. Başka bir deyişle, iktidar simgesel bir şeydir. Ve 'ayartma', üretimden daha güçlüdür. Asla cinsellikle karıştırılmaması gereken ayartma; cinsellikten de güçlü bir şeydir. Ayartma, genellikle indirgenmeye çalışıldığı o cinsellik süreci içinde yer almaz. Ayartma; yer değişimine, tersine çevrilmeye izin veren bir meydan okuma, bir vaad yarışı ve ölüm üstüne oturan bir süreçtir. Buna karşın, cinselliğin, ayartmanın, arzu kavramına özgü terimlerle sınırlandırılmış ve indirgenmiş bir biçimi olduğu söylenebilir. Ayartma; yalan dolana başvurularak üretim ve iktidar sürecinin içine yamanmaya çalışılmaktadır. Tersine çevrilemeyecek herhangi bir sürecin içinden karşımıza onu hiç fark ettirmeden için için kemiren ve yıkan asgarî bir tersine çevrilebilirlik süreci çıkabilmekte ve bu süreç kesintisiz bir şekilde çok az da olsa haz alınmasını sağlamaktadır. Ki bu haz olmadan tersine çevirme, anlamsız bir şeye benzeyecektir. İşte bizim asıl çözümlenmesi gerektiğini söylediğimiz şey de bu sürecin kendisidir." (Baudrillard, 2013:61-62)

Sonuç olarak Baudrillard'ın oldukça geniş olan sınırlarını çizmeye çalıştığı bu "küresel ayartı" bugün sistemin en büyük sorunu olmakla birlikte, aynı zamanda mevcut sistemin de dilidir. Baudrillard'ın, Kim Toffolotti'nin "Yeni Bir Bakışla Baudrillard" isimli eserinin "Tüketim Toplumu" bölümünde geçen, tüketim odaklı bu küresel dile yönelik görüşleri de bir o kadar önemlidir...

"Tüketici odaklı bir dünyada yaşadığımızı itiraz eden pek olmasa gerek. Kitlesele üretimi mümkün kulan sanayileşme ve satın almamız için bize dil döken reklamcılık vesilesiyle, tüketim bir yaşam tarzı haline geldi. Ancak tüketim toplumu, metaların kesintisiz satın alınışıyla simgelenen bir dönem için kullanılan bir yaftadan ibaret değildir. Baudrillard'a göre bireysel ve kolektif pratikleri, ilişkileri, inançları, alguları ve tutumları düzenleyen bütün bir 'sistem'dir." (Toffoletti, 2014:76)

'KİTLE TOPLUMU'NU VAR EDEN KÜRESEL KAMUOYU YAPICILAR, 'KAMU DİPLOMASİSİ'Nİ NASIL KULLANIYOR?

Baudrillard'ın tüm detayları ile resmettiği, "küresel ayartı" ifadesi ile netleştirilebileceğimiz global tehdit; sonuçta yine "sistem" olgusu üzerinden yürümektedir. Zira sermaye gücünü elinde bulunduran küresel güç odakları, "kitle iletişim araçları" (medya) başta olmak üzere "siyaset", "bürokrasi", "STK"lar gibi kamuoyu yapıcı tüm araçları aynı amaç doğrultusunda ve entegre bir biçimde kullanmakta; bu sistemli işletim neticesinde de istenilen sonucu almaktadırlar.

Ortaya çıkan sonuç, toplumsal açıdan baktığımızda "kitle toplumu"nun doğması; "küresel kamuoyu yapıcılar" açısından baktığımızda ise "kitlelerin sistemin elit parçalarına hizmet eder duruma gelmesi"dir. Ve bu iki farklı perspektif de sonuçta aynı amaca, yani belirli bir kesimin yüksek çıkarlarına hizmet etmektedir.

“Kitle Toplumu” kavramı, Erol Mutlu’nun İletişim Sözlüğü’nde şu şekilde geçmektedir; “Kitleleşmiş insanların oluşturduğu, insanlar arasındaki başlıca ilişki biçiminin kitle iletişim araçlarıyla gerçekleştirildiği modern toplumsal biçimlenimi dile getirmede kullanılan bir niteleme. Frankfurt Okulu’nun önde gelen temsilcileri Theodor Adorno ve Max Horkheimer için kitle toplumu, toplumbilimsel açıdan güçlü ve bağımsız toplumsal grup ve kurumlardan yoksun, insanların edilgin, ilgisiz ve atomize hâle geldiği, geleneksel bağlılıkların ve birlikteliklerin zayıfladığı, belirgin ve farklı çıkarılara ve kanılara sahip bağdaşık kamuların giderek çözülüp tepeden tahakküme izin verdiği bir toplumsal oluşumdur. Ve kitle toplumu, kapitalizmin bir ürünüdür.” (Mutlu, 2012:192) Yani bir anlamda “sürü psikolojisi” ile hareket eder hâle gelmiş, robotlaşma anlamında “androidleşmiş bilinçler” seviyesine indirilmiş bir “yığın” modeli! Küresel kamuoyu yapıcılarının yön vermekte zorlanmadığı; “insan” olma potansiyeli ile değerlendirmek yada istifade etmek yerine “tüketici” olma potansiyeli ile kullandığı bir dolgu malzemesi! Sonuçta şuurlu, diri, yaşayan bir toplum değil; yığınlaşmış, tek tipleşmiş ve mekanize olmuş bir kitle toplumu. Ve bu temel kavram üzerine kurulu olan “kitle toplumu kuramı” da; küresel sistemin sahipleri tarafından ortaya çıkarılan toplum modellerinin, hep bu çerçeveye uygun yapılar olduğunu söylemektedir.

Aynı şekilde Theodor Adorno da “birey”in “kitle toplumu” içindeki yok oluşuna değinir ve “Kültür Endüstrisi” isimli başyapıtının “Kitlelerin Aldatılışı Olarak Aydınlanma” bölümünü şu çarpıcı cümlelerle bitirir; “Bütün bu örnekler; güdüsel dışavurumlara kadar kültür endüstrisi tarafından sunulan modellerle özdeşleşip, kendini başarıya uygun bir aygıt hâline getirme çabasına kaynaklık eder. İnsanların en mahrem tepkileri bile kendileri için öylesine şeyleşmiştir ki, kendine özgü olma fikri ancak uç noktadaki bir soyutluk biçiminde varlığını sürdürmektedir. ‘Personality’ (kişilik), parlak beyaz dişlere sahip olmanın, duygulardan ve ter kokusundan kurtulmanın ötesinde pek anlam taşımaz. Reklamın kültür endüstrisindeki zaferi budur işte! Tüketicinin, sahte olduklarını gördüğü hâlde bastırılması zor bir istekle kültür metalarını almaya ve kullanmaya devam etmesi.” (Adorno, 2012:107) Kısacası sanatın, reklamın, ideoloji ve kültür bağlamında araçsallaştırılan her mefhumun sonuçta “kitle toplumu”nu netice verdiğini işaret eden eleştireller; her açılımları ile sistem içindeki adaletsizliği ve aslında sistemsizliği kritik ederler. Zira mevcut sistem, asla “sistem”in bütününe hizmet etmemekte; sistem içindeki sınırlı parçalar, diğer bütün parçalar üzerinden yalnızca kendilerini güçlendirmektedirler.

Bir anlamda bu problematiği deşifre eden kuramlardan biri olan “gündem belirleme kuramı” da, aslında sistemdeki bu sistem dışı durumu özetlemektedir. Erkan Yüksel’in “Medyanın Gündem Belirleme Gücü” isimli çalışmasında geçen

şu bağlayıcı cümleler ise, “gündem belirleme kuramı”nın içini dolduracak cinsten temel tespitler olarak karşımıza çıkmaktadır; “Gündem belirleme çalışmalarında çoğunlukla üzerinde durulan, medya gündeminin belirlenmesinde önemli etkileri olduğu ispatlanan ya da test edilen kimi bazı unsurlar bu başlık altında ayrı bir biçimde tanımlanmaktadır. Bunlar genel olarak ABD Başkanı, konu teklifçiliği, medya savunuculuğu, ateşleyici olaylar, halkla ilişkiler faaliyetleri, kitle iletişim araçları arası etkileşim, gerçek yaşam göstergeleri ve gündem yanlılığının rolü biçiminde sıralanan değişkenlerdir.” (Yüksel, 2001:84) Yüksel, “gündem”in bir mânâda bu parçaların etkin kullanımı ile istenilen noktaya getirildiğini özetlemiş ve aynı çalışmanın “Medya Siyaset Bağlantısı” bölümünde de “kitle iletişim araçları” ile “siyâsî mekanizma” arasındaki güçlü bağı resmetmiştir. (Yüksel, 2001:142)

Halkla İlişkiler alanının duâyen isimlerinden James Grunig de “Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik” isimli çalışmasının “Kitle Medyanın Gücünü Anlamak” bölümünde yer verdiği şu cümlelerle, yine “gündem belirleme kuramı” üzerinden “kitle iletişim araçlarının sistemdeki kamuoyu yapıcı gücü”nü dile getirmiştir; “Gündem belirleme kuramına göre medya bir tür meşrûlaştırma işlevi görür ve eylemci bireylere statü kazandırır. Olien, Donohue ve Tichenor’un (1984) söylediği gibi; ‘gündem belirleme’ araştırmaları yürüten bilimcilerin birçoğu, bir olayın medyada yer almasının o olayın önem derecesiyle ilgili sivil kanaati oluşturduğu sonucuna varmıştır. Harris (1982), medyanın gruplar tarafından olumlu bir imaj inşâ etmek, kamuyu eğitmek ya da ortaya çıkan kamuoyunu davaların temyize götürülmesinde kullanmak amacıyla da kullanıldığını saptamıştır.” (Grunig, 2005:534)

Raşit Kaya ise “İktidar Yumağı – Medya Sermaye Devlet” çalışmasının “Sermaye ve Medya” bölümünde kamuoyu yapıcı ayaklar arasındaki girift ilişkileri özetlemiş ve ideal olanla reel olan arasındaki sapmayı da şu cümlelerle işaret etmiştir; “Kitle iletişim araçları, başlangıçta siyasal iktidarların destek ve yardımlarıyla (lütûf ve inayetleriyle) vücut bulmuştu. Faaliyetleri uzun yıllar boyunca hep siyasal iktidarlarca yakından denetim altında tutuldu. İktidara içten bağlılıkla hizmetler sundular. Siyasal otoritenin denetlediği basın, iktidarın bekleliğini ve sözcülüğünü yaptı. Siyasal iktidardan bağımsız bir basın fikri, ‘modern demokrasi’ düşüncesiyle birlikte yeşerip serpildi. Sonunda özgür ve bağımsız basın, özgür ve demokratik toplumun vazgeçilmez bir ölçütü olarak değer kazandı. 20. Yüzyıl’ın ikinci yarısı açılırken ‘yapısal-işlevsel’ yaklaşımın egemen olduğu ana akım akademik yazında; özgür kılınmış, toplumsal sorumluluk sahibi bir basının, Hitlervârî, otoriter, totaliter akımların canlanarak toplumsal yaşamı yeniden bir kâbusa dönüştürmemeleri için ‘toplumların ufkunu gözetleyerek’ ‘demokrasinin bekçi köpekliği’ görevini üstlenebileceği müjdeleniyordu. Ne ki aynı yüzyıl kapanırken; üstlendiği işlevden hareketle medyaya, ‘Düzenin Yeni Bekçileri’ sıfatı yakıştırılıyordu.” (Kaya, 2016: 167-168)

Sonuç olarak “küresel kamuoyu yapıcılar”ın “siyaset”, “bürokrasi”, “kitle iletişim araçları” (medya) ve “STK”lar’ gibi önemli ayakları entegre çalıştırarak istedikleri sonuca doğru ilerlemeleri yadsınamaz bir realitedir ve bu kamuoyuna yön verme şekli, esasen küresel bir “kamu diplomasisi” örneğidir. Zira “kamu diplomasisi” genel itibarıyla “bir ülkenin farklı coğrafyalarda yürüttüğü tanıtım çalışmaları” olarak algılansa da; aslında “kamuoyu yapmada kullanılan temel ayakların entegrasyonu” da “kamu diplomasisi” alanına girer. Kaldı ki, bir ülke içindeki kamuoyu yapıcı ayakların entegre kullanımı; “kamu diplomasisinin ulusal ayağı”nı teşkil eder.

Bu mantıktan hareketle “küresel kamuoyu yapıcılar”ın ulusal değil küresel bazda etkili bir “kamu diplomasisi” yürüttüklerini ve “bu model üzerinden” kendi öz çıkarlarını maksimize ettiklerini söylemek mümkündür. Bu güçlü küresel tehditten korunmak isteyen ülkelerin aynı entegrasyon mantığı ile kendi içlerinde yürütecekleri etkili bir kamu diplomasisi ise, şüphesiz ki ayrı bir makalenin ya da tezin konusudur.

Halkla ilişkiler uzmanı ve iletişim profesyoneli Ali Saydam, “Türkiye’de İletişimin El Kitabı II – İktidar Yalnızlıktır” isimli kitabının “Kamu Diplomasisi Yoksa Yalnız Kalırsın” başlıklı bölümünde; “kamu diplomasisi” denilen alanın nasıl bir manipülasyon aracı olarak kullanıldığına dikkat çekmekte ve bu temel tespitini şu somut örneklerle temellendirmektedir; “Kamu diplomasisi alanının temel özelliği, manipülasyonlara açık olmasıdır. Örneğin Amerika’nın Irak’a aslında barış getirmek ve Afganistan’da da kadın haklarını korumak için varlık gösterdiğini iddia eder ve pekala inandırıcı da olabilir. Moody’s, Fitch gibi kredi derecelendirme kuruluşlarının 2011 Seçimi’nin ardından Türkiye hakkındaki raporlarında verdikleri notların anlamını düşünenler, kafalarını bu işe çok fazla yormasınlar. Bu durumun, bir ‘kamu diplomasisi atağı’ndan başkaca bir anlamı yoktur. Hiçbir devletin sözcüsü olmamakla yükümlü addedilmeleri gereken bu ABD orijinli derecelendirme kuruluşlarının kamu diplomasisinin tüm olanaklarını kullandıklarından yana hiç kuşquamız olmasın.” (Saydam, 2012:210-211)

Ve yine geçtiğimiz günlerde Moody’s isimli kredi derecelendirme kuruluşunun Çin’in notunu düşürmesi üzerine sosyal medyada yapılan, “Moody’s Çin’in notunu düşürmüş. Kredi kuruluşları kendilerini hâlâ önemli zannediyorlar!”, “Moody’s Çin’e küsmüş, Çin’in haberi olmamış.” gibi yorumlar da göstermektedir ki; kamu artık bu incelikli kamu diplomasisinin farkındadır.

Sonuç olarak bu tür bir diplomasiinin perde arkasını işaret eden ve “Kamu diplomasisinde hızlı olan kazanır!” mesajını vermeyi de ihmal etmeyen Saydam; aslında kamuoyu yapıcı ayakları eş zamanlı ve verimli kullanan yapıların sisteme hakim olacağını da özetlemiş olmaktadır.

Doktorasını “*Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi*” başlığı ile bu alanda gerçekleştiren Yard. Doç. Dr. Gonca Yıldırım ise aynı ismi taşıyan çalışmasında yine bu entegrasyonun stratejik önemine vurgu yapmakta ve tezinin “*Halkla İlişkiler Aracılığıyla Kamuoyu Yaratılması ve Kamusal Alan Oluşturulması*” alt başlığında Mills’in şu görüşlerine yer vermektedir; “*Mills, kamuoyunun oluşumu içindeki önemli öğeler arasında; demokratik düşünceden yana bir orta sınıfın varlığı, özgür düşünce ortamı, düşüncelerin tartışılabileceği olanakların varlığını belirtir. ‘Kitle’ ve ‘kamu’ ayırımına dikkat çeken Mills’e göre ‘kitle toplumu’na hakim olan ‘duygu’ iken, ‘kamu toplumu’na hakim olan ise ‘akıl’dır. ‘Kitle’de bireysellik kayıptır. Birey nicelikli çoğunluk içerisinde bireysel farklılıklarını kaybeder, kitleyle bütünleşerek farklı düşünecek olsa bile davranışları ve düşüncesinin yansıması diğerleri ile aynı olmaktadır. Bireysel akıl, hareket ettirici olarak bu zihni ortamda yoktur. / Mills, 1974: 419-425*” (Yıldırım, 2015, s.23) Yıldırım’ın alıntıladığı şekli ile Mills’e göre ideal bir “*kitle toplumu-kamu toplumu*” ayırımı yapılsa da, konu realitede Saydam’ın altını çizdiği manipülatif noktaya gelmekte, “*küresel kamuoyu yapımcılar*”ın global ölçekte yürüttükleri kamu diplomasisinden “*şuurlu bir kamu toplumu*” çıkmamakta ve mevcut sistemin verdiği doğal çıktı, yine “*kitle toplumu*” formunda olmaktadır.

Doç. Dr. Bilal Karabulut’un hazırladığı “*Algı Yönetimi*” çalışmasının Doç. Dr. Kürşad Turan tarafından hazırlanan “*Toplum Mühendisliği, Siyaset Mühendisliği ve Algı Yönetimi*” kısmında da “*sosyal mühendisliğe dayanan algı yönetimi*” kavramı ile “*toplum mühendisliği*” ve “*siyâsî mühendislik*” olarak ifade edilen farklı kavramlar arasındaki temel ayırım dile getirilmekte ve kamuoyu oluşturmak için bu üç farklı kavramı da birlikte kullanmak gerektiği vurgulanmaktadır. (Karabulut, 2016, s.114) Yine aynı çalışmada “*Sosyal Medyaya Dayalı Kamu Diplomasisi*”ne de ayrıca yer verilmektedir. (Karabulut, 2016, s.81)

Sonuç olarak “*küresel kamuoyu yapımcılar*”ın medya, siyaset, bürokrasi ve STK’lar gibi temel ayakları aynı amaç doğrultusunda entegre kullanarak “*sistem*”in belirli parçalarına ait çıkarları maksimize etmeleri; “*küresel ölçekte yürütülen bir kamu diplomasisi modeli*” olarak görülebilir. Ne var ki bu entegrasyondan sağlanan kâr “*sistem*”in bütünü için kullanılmamakta; “*sistem*”in geneli, “*sistem*”in azınlıkta kalan ve kendini seçkin olarak gören parçalarına, yani sisteme hakim olan finansal aktörlere hizmet etmektedir. Ve “*sistem eleştirisi*” kapsamına giren tüm düşünsel üretimlerde de doğal olarak makro sorun; bu tarz bir küresel kamu diplomasisinin ne denli kamuya hizmet ettiği noktası olmaktadır. Zira bu tarz bir seçkinler diplomasisi, kamudan ziyade kendisine hizmet etmektedir. Ve bütün bir kapitalizm eleştirisi de, zaten bu temel noktadan kaynak almaktadır.

‘SİSTEM’DE ‘HATA’ VEREN ASİMETRİK SONUÇLAR VE DONALD TRUMP GERÇEĞİ

“Sistem” kavramı; herhangi bir organize yapının parçaları arasındaki uyum ve bu uyumdan doğan bütünsel düzen şeklinde tanımlanabilir. Bu temel anlayışa bağlı olarak ortaya çıkan “sistem kuramı” ise disiplinler arası bir bilimdir ve ele alınan bir sorunun ya da olgunun sistem mantığı içinde incelenmesi demektir.

“Sistem Kuramı”; organizmaları, yapıları, örgütleri, mekanizmaları ve doğal oluşumları bir bütün oluşturacak biçimde birbirleriyle ve çevreleriyle ilişkili ya da bağıntılı unsurlar dizisi olarak inceler. Sistem içindeki parçalara sibernetik bir mantıkla yaklaşır ve parçaların birbirleriyle olan ilişkisi üzerinden üst üretimlerde bulunur. Ki sibernetik de sistem anlayışından doğmuş bir bilimsel alandır. Sistem yaklaşımı, olaylar ve olgular arasındaki ilişkilerin ve karşılıklı etkileşimin analizlerini yapar.

Bir ülke içindeki kamusal düzenden küresel ölçekteki güç paylaşımına kadar her türlü etkileşim alanı bir sistemdir ve parçalar arasındaki denge ya da dengesizlik sistemin bütününe ilgilendirir. “Amerikan iç politikası” ya da “Amerika Birleşik Devletleri’nin yönetim anlayışı” da bu anlamda bir sistem örneğidir. Küresel ölçekteki dünya düzenini “makro sistem” olarak ele alırsak, bu zemin üzerinde yer alan “ABD yönetimi” de sözkonusu büyük sistemin aslı parçalarından biridir ve sistemin mikro olarak adlandıramayacağımız esaslı bir parçasıdır.

Yerleşik dünya düzeni anlamındaki makro sistemin dilini iyi bilen, bünyesindeki geniş ölçekli finansal yapılar, şirketler ve hatta tröstlerle bu geniş çaplı networkle son derece girift ilişkiler içinde bulunan “Amerikan yönetimi”; hiçbir zaman işini şansa bırakmayan, milimetrik hesaplarla, ortalama 100-150 yıllık planlarla hareket eden bir alt sistemdir. “Demokrasi” adı verilen ve Gramsci’nin “rıza” kavramını tesis etme noktasında çok etkili bir araç olan toplumsal ilke ise; mevcut planların realizasyonu adına kullanılan bir aparatın ibarettir.

Tam da bu noktada, dünya kamuoyunun başkan seçilme ihtimalinden ürktüğü ve Demokrat Parti adayı Hillary Clinton karşısında çok da şans vermediği Cumhuriyetçi aday Donald Trump’ın 2016 ABD Başkanlık Seçimleri’ni kazanması ve ABD yönetiminin başına geçmesi noktası oldukça spesifik bir örnektir. Zira bütün bir dünyanın hesapları Demokrat aday Clinton üzerineyken oldukça radikal ve sert çıkışları ile dünya kamuoyunu ürktüten Trump’ın halk seçimi ile son derece demokratik yollardan başkanlık koltuğuna oturması Amerika’nın kendisini bile şaşırtmış; sonuçlar belli olur olmaz mutsuz kitleler Amerika’nın ünlü meydanlarına ve Trump’a ait olan ticaret merkezlerinin önüne akın etmiştir.

İslam karşıtı sert söylemleri ile Doğu toplumlarını fevkalade rahatsız eden böylesi sivri bir ismin dünya üzerindeki yeni ve karmaşık dengelere nasıl bir etkide bulunacağı ise, şu an hâlâ dünya gündeminin en büyük sorularından biridir. Dolayısıyla çağdaş bir distopya örneği olan algılanan ‘radikal Trump söylemleri’nin ünlü bir distopya örneği olan ‘1984’ romanına olan ilgiyi artırması ve bu yönde haberlerin dünya kamuoyuna yansımaları da şaşırtıcı bir durum olarak algılanmasa gerekir.

Yer yer bir patavatsızlık örneği gibi görülecek denli rahat bir kişiliğe sahip olan ve sert bir politik dil kullanan Trump’ın göreve gelmesi ile birlikte yerleşik ABD istihbaratı ve yerleşik Amerikan basını ile Trump arasında yaşanan şaşırtıcı didişmelerin dünya kamuoyuna aynı ile aksetmesi ise oldukça ilginç bir durumdur.

Bu acaba demokrat Amerika’nın kendi içinde yaşadığı doğal bir rezonans sorunu mudur, bu soruyu sordurtma amaçlı bir vitrinizasyon mudur; yoksa gerçekten de Amerikan Devleti beklemediği bir sistem sorunu yaşayarak kendi içinde ciddi bir çıkar çatışmasının içine mi düşmüştür? Bu önemli soru uzun bir süre askıda kalacak olmakla birlikte şunu da kabul etmek gerekir ki; bu durum beklenmedik bir komplikasyon olmuş olsa bile, “*Amerikan Sistemi*” kendi bünyesindeki her türlü komplikasyonu bir biçimde nötralize edebilecek yapıdadır.

Yerleşik ABD basını toplantı ortamından çıkaracak kadar ileri gittiğini ve yine yerleşik Amerikan istihbaratı ile de ciddi restleşmeler içine girdiğini dünya kamuoyuna yansıyan haberler üzerinden müşahede ettiğimiz Trump’ın, ABD Savunma Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı konumunda bulunan Pentagon ile de çeşitli görüş farklılıkları yaşayabileceği söylenmiş; hatta PKK’nın Suriye kolu olan YPG’ye silah verilmesi anlamına gelen imzanın atılmasından önce de bu tarz haberler kamuoyuna yansımıştır.

Fakat ilginçtir ki yine aynı günlerde ABD’nin önemli dış politika dergisi Foreign Policy’de bir makale yayınlanmış ve ABD Savunma Bakanlığı’na dayandırılan veriler eşliğinde, Obama döneminde yapılması planlanan ve uzun süredir ertelenen askerî operasyonun PYD/YPG öncülüğündeki DSG (Demokratik Suriye Güçleri) ile birlikte gerçekleştirilmek üzere Erdoğan-Trump görüşmesi sonrasında devreye sokulacağı ifade edilmiştir. Sonrasında Erdoğan-Trump görüşmesi gerçekleşmiş, Türkiye PYD/YPG gibi Türk varlığını tehdit eden terörist yapılarla ilişkiler noktasındaki yüksek hassasiyetini dile getirerek ABD YPG ile olan işbirliğinin her ne kadar geçici olduğunu dile getirirse de bunun kabul edilemez bir durum olduğunu vurgulamış ve bir biçimde diplomatik temaslar başlamıştır. Ancak görüşme öncesinde yayınlanan makale ve bu tarz yayınlar üzerinden kamuoyuna aktarılan ve hatta aşamalı olarak yedirilen Amerikan

devlet politikaları göstermektedir ki; Amerikan halkı hangi refleksle kimi seçerse seçsin, Amerikan Devleti'nin yerleşik ve uzun vadeli politikaları bir biçimde devam etmekte ve bu politikalarda kaydadeğer bir sapma olmamaktadır. Sadece uygulayıcılar değişmekte ve söylem çeşitliliği yaşanmakta; uygulamadaki esaslar ise daima kalıcı olmaktadır. Dolayısıyla da “demokrasi” adı verilen rıza aracı, Amerikan'ın devlet politikalarına nüfuz edebilecek güç ve etkide bir mefhum değil, bilakis “kamusal bir makyaj malzemesi”dir.

Ayrıca İslam dünyasına karşı soğuk, finansal ilişkilere karşı ise oldukça sıcak olan ABD Başkanı'nın dokuz günlük ilk yurtdışı gezisini Suudi Arabistan'dan başlatması ve sonrasında Vatikan'da Papa ile olan samimi buluşması da, yine oldukça net mesajlar içermektedir.

Medya, ticaret, popüler kültür gibi kanallar aracılığı ile sistemin içinden gelen ancak “Amerikan iç politikası” noktasında içinden geldiği sisteme ciddi eleştiriler sunan Donald Trump, “Yeniden Büyük Amerika” isimli kitabında şu sert eleştirilerde bulunmaktadır; “Düşüncelerimi açıkça söylemeye başladığımda gerçekçiydim. Statükonun insafsız ve beceriksiz muhalifleri endişeyle bana karşı birleşecekti ve aralarında bakın kimler vardı! Kampanyalarda büyük konuşan ama gerçekten başa geçtiklerinde ne yapacaklarını bilmedikleri için ülkeyi yönetemeyen ve tam bir kaybeden gibi oynayan politikacılar. Müşterileri ve diğerleri adına elleri ceplerimizde olan lobiciler ve özel çıkar grupları. Adil olmak konusunda, ‘olgu’ ile ‘görüş’ arasındaki farkı bilemeyecek kadar yolundan sapmış olan medya sektörü üyeleri. Amerikalılar’ın yüzde yirmisi bugün işsizken ya da eksik istihdam kapsamındayken burada yasal olarak bulunan insanlara verilmesi gereken işleri alan yasadışı göçmenler. İnanın bana, onlar her yerdeler! Onları görüyorum. Kongre yıllardır kilitlenmiş durumda ve gerçekten de en acil iç sorunlarımızı, hatta bütçe onayı gibi en temel sorunlarımızı bile ele almaktan aciz. Düşünün, bütçeyi onaylamak kadar ufak bir şey. Ne yapılması gerektiği konusunda hiçbir fikirleri yok. Ve avukatlarımız ile yargıçlarımız, ‘bilge adamlar’ bile ABD Anayasası’nı, demokrasimizin kalesini ayaklarının altında çiğnedi. Kendilerini çekinmeden politika üretmeye adadılar; çünkü seçilmiş yetkililer partililik yüzünden felce uğramış durumda. Hareket edemiyorlar; görev yapamıyorlar. Tamamen acizler. Ortadoğu’da abartısız trilyonlarca Dolar kaybettik ve en iyi müttefikimiz İsrail’le aramızın açılması dışında elimizde hiçbir şey yok. Üstüne üstlük, büyük bir uyum ve dünya barışı getireceği varsayımıyla (ki bunu getirmeyecek) bugün Rusya’nın en iyi dostu hâline gelmiş olan İran’la değersiz ve pahalı bir nükleer antlaşma yaptık. Bizi tam tersi yöne götürecek bir antlaşma bu. Amerika’nın büyüklüğü, ülkemizin özgür ve özgür olmayan dünyanın lideri olduğu fikri yok oldu.” (Trump, 2017:11) Mevcut Amerikan sistemine böylesine sert ve net eleştirilerde bulunmaktan çekinmeyen Trump,

temelde kitleye vermek istediği ‘Ben doğal ve gerçekçiyim!’ mesajını da şu cümlesi ile özetliyor; *“Dillerinin sürçmesinden o kadar çok ürküyorlar ki, dilleri tutuluyor.”* (Trump, 2017:26)

Trump ile ilgili yapılmış çeşitli analizlere bakıldığında ise; *“Trump’ın söylediklerinin siyasal gücü, gerçeklerle olan bağından çok seçmenin rasyonel/ irrasyonel korkularını, kaygılarını ve öfkesini kamusal alana taşıyıp bunlarla yeni bir gerçeklik kurabilmesinden kaynaklanıyor. Tıpkı ‘İŞİD, Clinton tarafından kuruldu!’ söylemindeki gibi! Trump’ı farklı kılan özellik bu.”* tarzında tespitlerle karşılaşılıyor. 7-12 Şubat 2017 tarihleri arasında yapılan bir araştırma da, *“Trump’ın başkanlık performansı, son 36 yılda gelen Cumhuriyetçi başkanlarla karşılaştırıldığında; % 84 ile en fazla onaylanan performans. Bu oran, Reagan’da % 78, baba Bush’ta % 82, oğul Bush’ta ise % 82 idi.”* sonucuna ulaşıyor.

Trump’ın başkanlık koltuğuna talip olmasına sebep olan sert tespitlerine ve başkanlık koltuğuna oturduktan sonra Amerika içindeki güçlü istihbarat servisleriyle ve yerleşik medya unsurları ile yaşadığı sorunlara bakıldığında, *“Demek ki sistem ne kadar güçlü olursa olsun, bazen hata veren asimetric sonuçlar da doğurabiliyor!”* denilebilir. Zira Trump, *“Yarın yine Trump basına bağırıp çağırdı diye yazacaklar! Ben bağırıp çağırmıyorum, yalnızca yalancı olduğunuzu söylüyorum.”* diyerek ABD basınına şok edici cümlelerle eleştiren, Beyaz Saray’da düzenlenen basın toplantısına CNN, New York Times, Los Angeles Times, New York Daily News BBC Politico, Buzzfeed gibi medya kuruluşlarını almayan, aynı şekilde istihbarat birimleri ile benzer restleşmelerden kaçınmayan; hatta Başkan Obama’nın seçim döneminde kendi telefonlarını dinlettiği iddiasını dünya kamuoyunun gündemine taşıyan bir başkan.

Trump’ın ABD basınına yönelik sert söylemlerinden birkaç örnek daha vermek gerekirse, şöyle bir manzara ile karşılaşılıyor... *“Basın o kadar yalancı ki, bundan bahsetmezsek Amerikan halkına hizmet etmemiş sayılırız. Basının yalancılığı artık kontrolden çıktı!”, “Medya yönetimize saldırıyor; çünkü halka verdiğimiz sözleri yerine getirmeye başladığımızı görüyorlar ve bu hoşlarına gitmiyor!”, “Medyanın çoğu halk için değil, bu bozuk düzenden kâr edenler için çalışıyor.”, “Basının gizli bilgileri yayınlaması yasadışıdır, basın bunun için kendinden utanmalı.”, “Halk artık size inanmıyor. Eğer doğruları yazsaydınız, bir numaralı hayranınız ben olurum.”, “Biz de medyadan hesap soracağız!”*

Ne var ki çalışmanın başında da altını çizdiğimiz gibi, zaman zaman sistem içinde Trump gibi birinin sistemin etkin noktalarına erişmesine benzer komplikasyonlar yaşanıyor olsa da; ‘makro sistem’le son derece girift ilişkiler içinde bulunan ve sürekli olarak büyük sistemden güç devşirerek beslenen Amerikan yönetim sistemi,

bu tarz balans ayarlarını nötralize edebilecek yapıdadır. İçinde bulunduğumuz dönemin diline göre oldukça uç bir örnek olsa da 1963'teki Kennedy Suikasti ve Amerikan tarihindeki büyük skandal örnekleri ise, bu olgunun perde arkasını anlamak noktasında kullanılabilecek donelerden yalnızca birkaçıdır.

Yani reel düzlemde ve makro sisteme hakim olan küresel kamuoyu yapıcılar nezdinde manzaranın bütününe ele aldığımızda; sistemin parçaları arasında çatışma yaratan zayıf unsurların sisteme hakim olan güçlü unsurlar tarafından bir biçimde nötralize edilmesi, mevcut sistemin bilindik bir kuralıdır.

SONUÇ

Sonuç olarak “demokrasi”, “insan hakları”, “özgürlük” türünden toplumsal değerleri kendi pragmatik kurgusuna malzeme ederek kitleleri kendi amaçları doğrultusunda şekillendiren ve genellikle de istediği sonuçları alan “küresel sistem mühendisleri”nin yarattığı ‘kitle toplumu’ zaman zaman Trump örneğinde olduğu gibi beklenmedik sonuçları da verse de; sistemin sahipleri tarafından bir biçimde tolere edilmesine alışık olduğumuz bu tarz sonuçlar, devletler içinde ve uluslararası networkler arasında ciddi çıkar çatışmalarına neden olmaktadır.

Ne var ki “Acaba Trump, halk arasında ‘üst akıl’ olarak anılan küresel egemenler tarafından istenmiyor mu? Ekseriyetle Amerikan halkının alt tabakasından destek gören Trump, siyonizm odaklı küresel networkün yerleşik düzenine bir engel mi?” gibi sorular ise hakim sistemin işleyişi bakımından çok da işlev taşımamaktadır. Zira diplerde ciddi bir çıkar çatışması yaşansa da, bu çatışmanın bir halk savunucusu olmak üzerine kurgulanmadığı açıktır. Kaldı ki kamuoyunun gördüğü kısım, genellikle görülmesi istenen kısımdır.

Sonuçta geçmişten günümüze kadar ulaşan tüm sistem eleştirisi örnekleri, bu tarz çıkar çatışmalarının kaynak aldığı noktaları ve kamusal düzlemde yarattığı güçlü tahribatı ele almıştır. Mevcut sistemin yıkıcı etkilerini nötralize etmek ve dahası bu küresel akıntı içinde her türlü anormalliği normalleştiren modern insanın içine düştüğü tuzağı hafifletmek bakımından “sistem eleştirisi kültürü”nün ve genel olarak eleştirel bakış yetisinin önemi ise tartışılmaz. Ne var ki bu eleştirel bakışın mevcut tabloyu değiştirme noktasındaki gücü ve işlevi ise oldukça tartışmalıdır.

Ürkütücü ve dahası pesimist bir söylem olmakla birlikte; bugün dünyanın küresel mühendislerin bir çekim platosu olduğunu ve kitle toplumuna mensup olan bizlerin de birer dekordan farksız olduğumuzu söylemek mümkündür. Figüran bile değil, sadece oradan alınıp başka bir yere konulan bir dekor! Bu açıdan bakıldığında; hiper-gerçekliğe dönüştürülerek yok edilen gerçeklik noktasında Baudrillard’ın son derece haklı olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bizi sonuçsuz bir

pesimizle baş başa bırakarak gittiği de başka bir gerçektir.

Sistem anlayışında, “uyum” ve “parçaların birbirini beslemesi” kuralı vardır. Hatta halk arasında “bütünün hayrı” olarak kullanılan ifade de, sistemin alt parçalarının sistemin bütününe hizmet etmesi noktası ile ilgilidir. Yani olması gereken budur ve parçalar sistemin bütününe beslemelidir. Ne var ki mevcut sistemde sadece güç araçlarını elinde bulunduran kesim mutludur ve onlara ait kazanımlar, sistemin diğer parçalarını beslememekte; bilakis uyuşturmakta ve öldürmektedir. Zira “sistem”deki bu güç odaklı kesim diğer parçaları araçsallaştırmakta ve pragmatik bir mantıkla sadece ve sadece kullanmaktadır. Yaşatmak ya da beslemek şöyle dursun, kendi çıkarlarını maksimize edebilmek için kullandığı bir “yakıt”a dönüştürmektedir.

Dünya üzerindeki gelir dağılımı noktasındaki eşitsizlik, silah ve uyuşturucu ticaretinde dönen paranın açlık oranları ile paralel biçimde seyrederek astronomik noktalara ulaşması ve “savaş kültürü” olmadan bu pazarın beslenemeyeceği realitesi; mevcut manzaranın sadece somut birkaç karesidir.

Ayrıca teknoloji üzerinden de ciddi bir rant elde eden bu egemen kesim, yine teknolojiyi de insanlığın hizmetine sunmamakta; teknolojik ürünlerin satışı üzerinden kendi kâr maksimizasyonunu gerçekleştirmekte ve elindeki bu güçlü ağı güncel bir istihbarat ağı olarak kullanmaktadır. Yani ortada “değer” odaklı ya da “sistemi yaşatma” – “diğer parçaları besleme” amaçlı bir yaklaşım yoktur. Olan; sadece ve sadece sistemdeki güçlü parçaların daha da güçlü hâle gelmesi, güçsüz parçaların ise araçsallaştırılması olgusudur. Ve o güçsüz parçaların ‘insan’ olmaları da mevcut sistemde dikkate alınan ya da alınabilecek bir mefhum değildir.

Kısacası kendi çıkarlarına uygun bir dünyayı yaratmak adına küresel bir algı yönetimi yürüten egemen kesim, mevcut manzarayı bütün bir insanlığa “gerçek” olarak dayatmakta ve son derece popüler bir “matrix dünyası” yaratmaktadır. Hâl böyle olunca da, yol “*Habermas’a katılıyorum; modernliğin bedeli, bir dereceye kadar bölünmenin, yabancılaşmanın vs. olguların kabul edilmesidir.*” diyen Zizek’in bu genel tespitinden çok daha travmatik mecrâlara doğru seyretmekte; “*Eleştirel kültür yaşamalı ve güçlenmeli! Ama nerede?*” diyen o trajik soru, en korunaklı kalelerin çoktan zaptedildiğini ve hatırı sayılır bütün caddelerin de yine “matrix”e açıldığını haber vermektedir. (Osborne, 1999:57) Sonuç olarak; “*sistem eleştirisi*” ve “*eleştirel kültür*” sistemin hayâtiyetini sürdürmesi adına oldukça önemli bir konumda olmakla birlikte, Baudrillard’ın deyişiyle bu güçlü “*küresel ayartı*”nın yutucu gürültüsü içinde kendine ne derece bir varlık alanı yaratabilmektedir; işte orası tartışmalıdır...

KAYNAKÇA

- Adorno, Theodor. (2012). Kültür Endüstrisi - Kültür Yönetimi. İstanbul: İletişim Yayınları*
- Baudrillard, Jean. (2017). Can Çekişen Küresel Güç. Ankara: Doğu Batı Yayınları*
- Baudrillard, Jean. (2013). Foucault'yu Unutmak. Ankara: Doğu Batı Yayınları*
- Baudrillard, Jean. (2016). Simülarklar ve Simülasyon. Ankara: Doğu Batı Yayınları*
- Baudrillard, Jean. (2015). Şeytana Satılan Ruh - Kötülüğün Egemenliği Ankara: Doğu Batı Yayınları*
- Donald, Trump. (2017) Yeniden Büyük Amerika. İstanbul: Pegasus Yayınları*
- Geuss, Raymond. (2013). Eleştirel Teori: Habermas ve Frankfurt Okulu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları*
- Grunig, James. (2005). Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik. İstanbul: Rota Yayınları*
- Güngör, Nazife. (2013). İletişim, Kuramlar, Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitabevi*
- Karabulut, Bilal. (2016). Algı Yönetimi. İstanbul: Alfa Yayınları*
- Kaya, Raşit. (2016). İktidar Yumağı - Medya, Sermaye, Devlet. Ankara: İmge Kitabevi*
- Mattelart, Michele. (2016). İletişim Kuramları Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları*
- Mutlu, Erol. (2012). İletişim Sözlüğü. Ankara: Sofos Yayınları*
- Osborne, Peter. (1999). Eleştirel Bakış. Ankara: Dost Kitabevi*
- Saydam, Ali. (2012). İktidar Yalnızlıktır. İstanbul: Remzi Kitabevi*
- Toffoletti, Kim. (2014). Yeni Bir Bakışla Baudrillard. İstanbul: Kolektif Kitap*
- Yaylagül, Levent. (2016). Kitle İletişim Kuramları - Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar. Ankara: Dipnot Yayınları*
- Yıldırım, Gonca. (2015). Uluslararası Halkla İlişkiler Perspektifinden Kamu Diplomasisi. İstanbul: Beta Yay.*
- Yüksel, Erkan. (2001). Medyanın Gündem Belirleme Gücü. Ankara: Çizgi Kitabevi Yayınları*

EŞ KANALLI AÇISAL PRESLEME (EKAP) YÖNTEMİNİN 6063 ALÜMİNYUM ALAŞIMININ MEKANİK ÖZELLİKLERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Şehmuz DEVELİOĞLU
İstanbul Aydın Üniversitesi
sdevelioglu@gmail.com

H. Erol AKATA
İstanbul Aydın Üniversitesi

ÖZ

Aşırı plastik deformasyon (APD) hem fiziksel hem de mekanik özelliklerin geliştirilmesi amacıyla malzemenin geometrik olarak şekillendirilmesidir. Geleneksel plastik şekillendirmeye alternatif eş kanallı açısallı plastik şekil değiştirme (EKAP) yöntemi üstün mekanik özellikler elde etmek amacıyla kullanılmakta ve geliştirilmektedir. Parçaya tek seferde büyük birim şekil değişiminin uygulanıyor olması ve dislokasyonların yeniden düzenlenmesi sonucunda geleneksel yöntemlere kıyasla çok daha küçük tane büyüklüğü elde edilmektedir. Malzemelerde alışılmamış bir özellik olan süneklik ve yüksek dayanım kombinasyonunu sağlayan, aşırı plastik yöntemlerinden en bilineni olan eş kanallı açısallı presleme (EKAP), günümüzde uygulama alanı olarak kendine en çok yer bulma potansiyeli gösteren yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, aşırı plastik deformasyon metodlarından eş kanallı açısallı preslemenin (EKAP), 6063 alüminyum alaşımının mekanik özelliklerine etkisi incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Alüminyum alaşımı, EKAP, APD, Ultra ince tane, Mekanik özellikler*

STUDY ON THE EFFECTIVENESS OF THE PRESSING (ECAP) METHOD ON THE MECHANICAL CHARACTERISTICS OF 6063 ALUMINUM ALLOY

ABSTRACT

Severe plastic deformation (SPD) is the geometric shaping of material for improving both physical and mechanical properties. An alternative equal channel angular plastic deformation (ECAP) method to conventional plastic forming is being used and developed to obtain superior mechanical properties. Much smaller grain size is obtained as compared to traditional methods, as large unit deformation is applied in one go and dislocations are rearranged. Equal channel angular pressing (ECAP), which is best known among the extreme plastic methods for providing an unusual combination of ductility and high strength in materials, is emerging as the method showing the largest ability to find its place as the application field today. In this study, the effects of excessive plastic deformation on the mechanical properties of the 6063 aluminum alloy were investigated in the equal channel angular pressing (ECAP).

Keywords: *Aluminum alloy, EKAP, APD, ultra-fine grain, mechanical features*

GİRİŞ

Üretim süreçlerinde çok küçük taneli ve nano kristalli malzemeler ile ilgili araştırmalar önemli bir artış göstermektedir [1]. Aşırı plastik deformasyon (APD) işlemleri ultra ince taneler oluşturmak için bir metal kütesine ultra büyüklükte bir plastik gerilmenin uygulandığı metal oluşturma sürecidir. APD sürecinin temel amacı çevreye uyumlu, yüksek mukavemetli ve hafif parçalar üretmektir [2]. Plastik deformasyon işlemleri arasında aşırı plastik deformasyon yöntemleri, nispeten basit kalıplar ve kalıp düzenlemeleri ile yüksek mukavemet artışı elde etmede ve özellikle tane boyutu inceltmede en etkili yöntemlerdendir [3].

EKAP tarafından işlenen çok kristalli malzemeler benzersiz bir mikro yapıya ve olağanüstü mekanik özelliklere sahiptir. İşlenen malzemeler ultra yüksek mukavemet, yüksek süneklik ve aynı zamanda süperplastik şekillendirme davranışı göstermektedir. EKAP malzemelerinde gözlemlenen yüksek mukavemet ve süneklik, şiddetli plastik deformasyonla işlenen metallerin mikroyapı özellikleri konusunda mevcut anlayışı zorlamaktadır [4].

Çok taneli malzemeler tane boyutu 1 nm - 100 nm aralığında ise nanokristal, tane boyutu 100 nm - 500 nm aralığında ise ultra ince taneli, tane boyutu 0.5 µm - 10 µm aralığında ise ince taneli ve tane boyutu 10 µm'den büyükse kaba taneli olarak sınıflandırılabilir [5].

Plastik deformasyon, farklı malzemeler için yapı değişikliği ve özellik geliştirme için etkili bir yöntemdir. Şimdiye kadar ekstrüzyon, dövme ve haddeleme gibi geleneksel metal şekillendirme işlemleri bu amaca ulaşmak için kullanılmıştır. Bu süreçler sırasında başlangıçtaki kütük kesiti çok fazla azalmakta, yüksek basınçlar gerektirmekte ve çalışma esnasında gerilme-deformasyon düzensizliği oluşmaktadır. Çoğu zaman güçlü makinelere ve pahalı aletlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar yüksek kaliteli ve büyük ürünler üretirken aşılması gereken zor problemlerdir. Bu durum konvansiyonel işlemlerin optimum olmadığını ve ileri teknoloji ile özel deformasyon yöntemlerinin geliştirilmesi gerektiği göstermektedir [6].

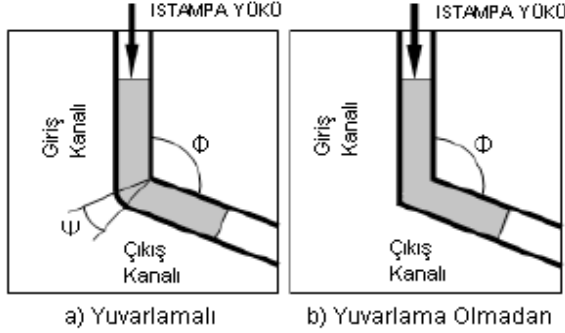
Aşırı plastik deformasyon yöntemleri malzemelerde nano yapı oluşumunu geliştirirken dikkate alınması gereken bir takım şartları sağlamalıdır. Öncelikle yüksek açılı tane sınırlarına sahip ultra ince taneli yapılar elde etmek önemlidir. İşlenmiş malzemelerin kararlı özelliklerinin sağlanması için numunenin tüm hacminde tek biçimli nano yapılar oluşturulması gereklidir. Ayrıca numuneler büyük plastik deformasyonlara maruz kaldıklarında mekanik bir hasar veya çatlak olmamalıdır. Haddeleme, çekme, ekstrüzyon gibi geleneksel plastik deformasyon yöntemleri bu gereksinimleri karşılayamamaktadır [7].

EKAP'ın en karakteristik özelliği işlemde sonra malzemenin kesit alanını sabit tutmaktır. Dolayısıyla kesit değişikliği olmaksızın yüksek gerilmelerle plastik deformasyon mümkündür. Bir numune plastik gerilmeyi artırmak için birden fazla geçişle ciddi deformasyona maruz kalabilmektedir [8].

EŞİT KANALLI AÇISAL PRESLEME YÖNTEMİ (EKAP)

Eşit kanallı açısız ekstrüzyon (EKAE) olarak da bilinen eşit kanallı açısız presleme (EKAP) yöntemini ilk olarak Segal ve çalışma arkadaşları 1970'li ve 1980'li yıllarda Sovyetler birliğinde Minsk'teki enstitüde ortaya çıkarmışlardır. Temel amaç, metal malzemelere şekil verebilmek için metal çubuklara yüksek miktarda yük uygulayarak kayma gerilmesine maruz bırakmaktır. Amaç başarılı olmuştur ama EKAP yöntemi bilim dünyasında yeterli ilgi görmemiştir. Bu durum 1990'lı yıllarda değişti. Raporlar ve çalışmalar yeni ve benzersiz özelliklere sahip ultra ince taneli ve mikrometre altı metalleri üretmek için EKAP ürünlerindeki potansiyeli ortaya koymuştur. Faydalı sonuçlar ve çalışmalar EKAP yöntemini endüstriyel bir uygulama haline getirmiştir [9].

Eşit kanallı açısız presleme prosesi, bir malzemenin belirli bir kesite sahip ve iki kanaldan oluşan bir kalıpta preslenmesini içerir. Kalıpta Şekil 1'de gösterildiği gibi bir kanal açısı (Φ) ve iki kanalın kesişim bölgesinin dış noktasında eğrilik yayını tanımlayan bir dış kavis açısı (Ψ) bulunmaktadır [10].

Şekil 1. EKAP yöntemi için temel kalıp geometrisi ve işlem parametreleri [11]

Numune esas olarak basit kayma deformasyonuna uğrar ve aynı kesit geometrisini korur. Presleme işlemi ile tane büyüklüğünü malzemenin özelliği tarafından belirlenen ölçüye kadar inceltmek üzere geçişleri tekrarlamak mümkündür. Çok geçişli ürünlerde çok büyük etkili deformasyon elde edilebilir. İşlem aynı zamanda malzemede güçlü kristalografik dokunun oluşmasını sağlar [12].

EKAP İŞLEM PARAMETRELERİ

EKAP işlemi; kalıp açıları, presleme hızı, işlem rotaları, presleme sıcaklığı, geri presleme (karşı basınç), preslenecek malzeme kesiti ve geçiş sayısı olmak üzere temel işlem parametrelerini içermektedir.

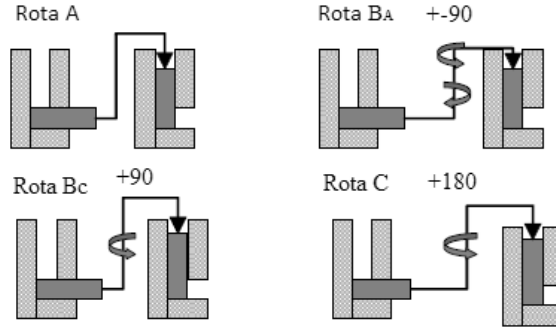
EKAP'ta geçiş esnasında bir numuneye uygulanan gerilme öncelikli olarak kanal açısına (Φ) bağlıdır. Dış kavis açısının (ψ) da gerilme üzerinde az da olsa etkisi vardır. Literatürde EKAP işleminin uygulaması ile geliştirilen mikro-yapıları tanımlayan çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların çoğunda 90° kanal açısına sahip bir EKAP kalıbı kullanılmaktadır. 90° 'den daha büyük bir kanal açısına (Φ) sahip kalıp kullanıldığında presleme giderek daha kolaylaşmaktadır. Böylece deforme olması zor ve düşük süneklığe sahip metal malzemeler daha kolay preslenmektedir. Yapılan çalışmalardan elde edilen sonuç $\Phi = 90^\circ$ değerinin tüm araştırmalarda kullanılması gereken optimum kanal açısı olduğudur [13].

EKAP işlemlerinde genellikle yüksek hızlarda çalışan hidrolik presler kullanılır. Genellikle pres hızları 1-20 mm/s aralığındadır. EKAP işleminde pres hızının oluşturulan çok ince tanelerin denge boyutu üzerinde önemli bir etkisi yoktur. [14].

EKAP presinde birbirinden farklı işlem rotaları vardır. Bunlar numunenin işleme yönüne ve döndürülmesindeki farklılıklar Şekil 2'de gösterilmektedir. Bunlar genellikle;

- Numune döndürülmeden yapılan işlem (Rota A)
- Numune $\pm 90^\circ$ döndürülerek yapılan işlem (Rota BA)
- Numune $+90^\circ$ döndürülerek yapılan işlem (Rota Bc)
- Numune $+180^\circ$ döndürülerek yapılan işlem (Rota C) [15].

Şekil 2’de gösterilen analizde standart yöntem ele alınmaktadır. ($\Phi=90^\circ$ ve $\Psi=0^\circ$) [15].

Şekil 2. Farklı işlem Rotaları [15]

EKAP’ta özellikle tane büyümesinin sınırlı olduğu düşük sıcaklıklarda presleme yapılmasının tane boyunun küçülmesinde etkili olduğu açıktır [16]. EKAP işleminde sıcaklık en çok incelenen EKAP değişkenlerinden biridir. Yüksek sıcaklıklarda ekstrüzyon sınırlı sünekliğe sahip malzemeler için faydalıdır. Çünkü üretilen kuvvetli kayma gerilmesi numunelerde çatlamaya neden olabilir. Alüminyum alaşımları üzerine yapılan araştırmalar işlem sıcaklığındaki artışın üretilen tane boyutu üzerinde bir artışa neden olduğunu göstermiştir [17].

EKAP işleminde karşı basınç uygulamak basit kayma düzensizliğini azaltmak ve numune hatalarını ortadan kaldırmak için başarılı bir şekilde uygulanmaktadır. Karşı basınç uygulamak deformasyon bölgesinin genişliğine bağlı olarak düzgün bir ultra ince taneli yapı oluşturmak için gerekli olan toplam gerilimi düşürür. Karşı basınç uygulaması EKAP işlemi sırasında dış köşenin doldurulmasına ve bunun sonucu olarak ölü bölgenin ortadan kaldırılmasını sağlar [18].

Farklı kesit alanındaki malzemelerle yapılan bir çalışmada sertlik miktarının, artan gerilim miktarı ile arttığı görülmektedir ve sertleşme süreci işlemin tüm boyutlarında çok benzerdir. Aynı çalışmada EKAP işlemi sonrasında farklı kesitlerdeki malzemelerde 3.0 veya daha yüksek birikmiş gerilime değerine kadar tane boyutu ortalama $0.5 \mu\text{m}$ ’ye düşmüştür [19]. EKAP işleminde kalıptan geçiş sayısı doğrudan numuneye uygulanan toplam gerilme ile orantılıdır [20].

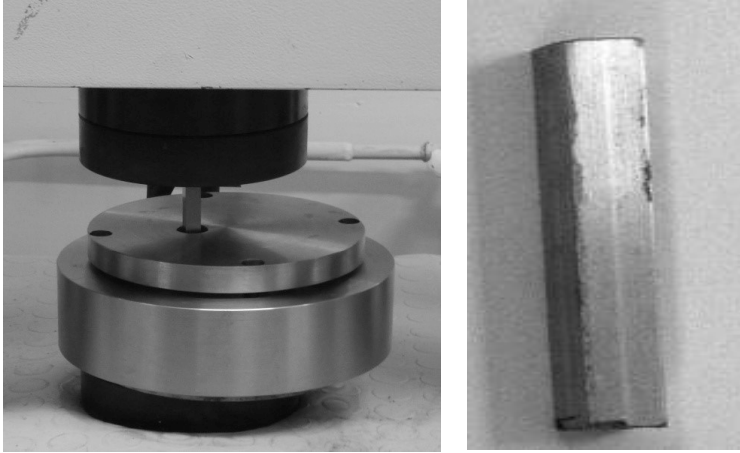
DENEYSEL ÇALIŞMA

Sunulan çalışmanın deneysel kısmında, kimyasal bileşimi Tablo 1’de verilen Alüminyum 6063 alaşımından hazırlanan kare kesitli numuneler kullanılmıştır.

Tablo1. Deneylerde kullanılan 6063 alüminyum alaşımının kimyasal bileşimi

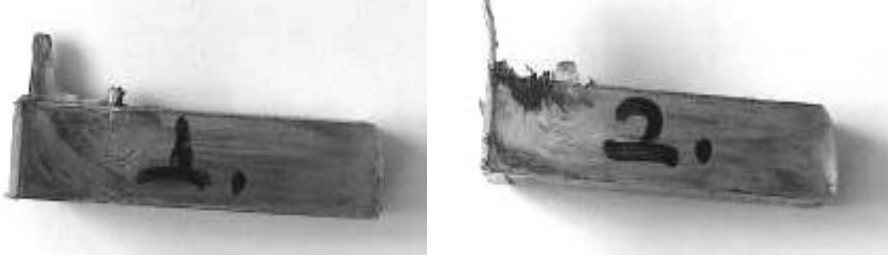
Fe	Si	Cu	Mn	Mg	Zn	Cr	Diğer	Al
0,5	0,7-1,3	0,1	0,4-1,0	0,6-1,2	0,2	0,15	0,15	Kalan

EKAP deneyleri oda sıcaklığında gerçekleştirilmiştir. Deneyler esnasında kanal açısı ($\Phi=90$) ve dış kavis açısı ($\gamma= 0$) olan kalıplar kullanılmıştır. Şekil 3’de fotoğrafı verilen kalıp kullanılarak, numuneler 100 ton kapasiteli üniversal çekme-basma test cihazında ve 10mm/dak presleme hızında şekil değişimine tabi tutulmuşlardır. İşlem rota A kullanarak gerçekleştirilmiştir. Presleme hız ve yük kontrollü olup presleme ıstampası olarak 10x10 mm² kesitli, 64 HRC seviyesinde sertleştirilmiş HSS torna kalemi kullanılmıştır. Şekil 3’de verilen numune malzeme 10 mm x 10 mm x 55 mm ölçülerinde olup “O” ısıl işlem formundadır.

Şekil 3. Deneysel çalışmada kullanılan EKAP kalıpları ve deney parçası

Uygulama esnasında numune, kalıp yüzeyi ve kanallarına sürülmek üzere MoS₂ yağlayıcı kullanılmıştır. Şekil 4’te gösterildiği gibi işlem esnasında karşılaşılan problemleri ortadan kaldırıldıktan sonra başarılı şekilde 2 geçiş sağlanmıştır. Kalıpta deformasyon bölgesindeki merkez (çekirdek) kısmında ve diğer parçalarda çatlak, kırılma ve deformasyon meydana gelmemiştir. Kanal içerisinde malzeme akışı sağlanmış ve kalıp istenen biçimde çalışmıştır.

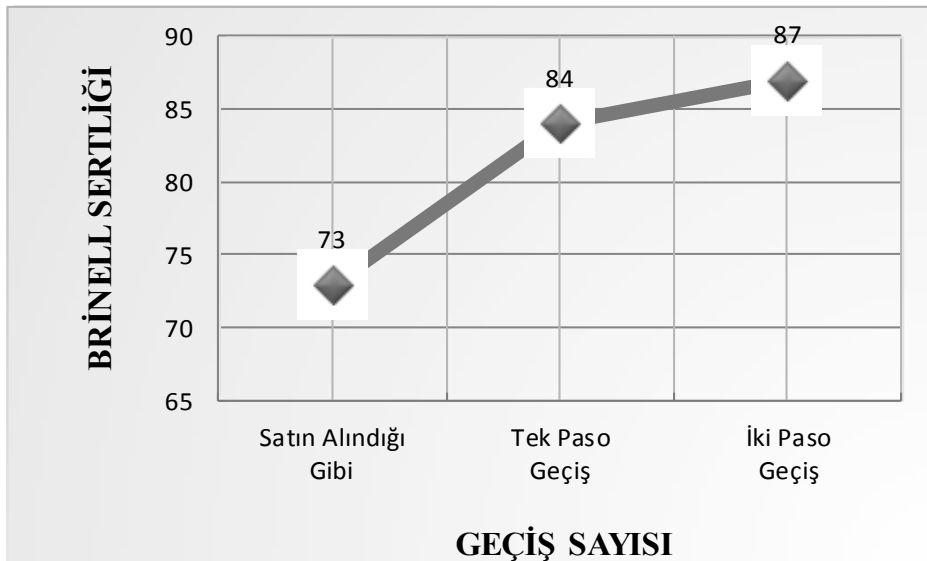

Şekil 4. Tek (1) ve Çift (2) geçiş sonrası elde edilen deney parçaları

Bu çalışmada, bir EKAP test düzeneği başarılı bir şekilde kurulmuş ve Alüminyum 6063 malzeme kullanılarak işler hale getirilmiştir. Başarılı şekilde 2 geçiş yapılmış ve basma mukavemet değerinde artma meydana geldiği belirlenmiştir. Optimizasyon testleri sonrası kanal yağlayıcısı olarak MoS₂, kanal açısı 90° ve 10 mm/dak presleme hızı koşullarında presleme kuvvetinin 167-202 kN aralığında ve sertlik değerinin de Tablo 2’de gösterildiği gibi değiştiği belirlenmiştir. Şekil 5’te geçiş sayısına bağlı olarak parçaların sertlik değerleri grafiksel olarak verilmiştir.

Tablo 2. 6063 Alüminyum alaşımı için geçiş sayısına bağlı olarak sertlik değişimi

Geçiş Sayısı	Satın Alındığı Gibi	Tek Paso Geçiş	İki paso geçiş
Brinell sertliği (Derinlik Esaslı)	73	84	87

Şekil 5. EKAP geçiş sayısına bağlı sertlik değişimi

Şekil 5'teki diyagramdan da görülebileceği gibi, EKAP uygulaması ile birlikte malzemenin sertliği hızla yükselmekte (% 15 oranında) ve daha sonra yükselme azalmaktadır. Bu sonuç literatürde bu konuda elde edilen sonuçlarla uyumludur. Çalışmada takip edilen prosedür ve kalıp düzenlemelerinin başarılı olduğu kabul edilebilir.

SONUÇLAR

Sunulan deneysel çalışmada, daha önce üniversitemizde gerçekleştirilen çalışmalardaki kalıplarda karşılaşılan problemlerin giderilmesi için geliştirilen, çok parçalı bir EKAP kalıbı kullanılarak iki geçiş uygulanmış ve sertlik değişimi ölçülmüştür.

Bir Yüksek Lisans Tezi kapsamında ve deneysel nitelikli bir çalışmanın ilk sonuçlarının bilimsel bir platformda paylaşılması amacıyla sunulan makalemiz, kurumumuzda bu yönde yapılmakta olan çalışmaların daha da geliştirilmiş olduğunu ve giderek deneysel alt yapısının iyileşmekte olduğunu göstergesidir. Çalışmanın geliştirilmesi ve birbiri ardınca ikiden fazla geçiş yapılarak, yorulma özelliklerindeki değişimin elde edilmesine çalışılacaktır.

TEŞEKKÜR

Kalıplar Kahraman Makine Sanayi Ticaret ve Limited Şirketinin imalat sırasındaki destekleriyle üretilmiş ve deneysel çalışmalar İstanbul Aydın Üniversitesi Teknoloji merkezi ile İnşaat Mühendisliği Laboratuvarlarında gerçekleştirilmiştir. Yazarlar adı geçen kuruluşlara teşekkür etmekten onur duyarlar.

KAYNAKLAR

Gleiter, H. (2001). Nanostructured materials: Basic concepts and microstructure, Acta Materials, pp. 48-29.

Azushima, A., Kopp, R., Korhonen, A., Yang, D.Y., Micari, F., Lahoti, G.D., Groche, P., Yanagimoto, J., Tsuji, N., Rosochowski, A., Yanagida, A. (2008). Severe plastic deformation (SPD) processes for metals, CIRP Annals - Manufacturing Technology, 57, 716–735.

Akata, H. E. (2012). Application of Separated Die Design to Production of Ecap Dies, Advanced Materials Research, Vol. 445, pp.120-124.

Beyerlein, I. J., Lebensohn, R. A., Tome, C. N. (2003). Modeling texture and microstructural evolution in the equal channel angular extrusion process, Materials Science and Engineering, 345 (1-2):122-138.

Sanusi, K. O., Makinde, O. D., Oliver, G. J. (2012). Equal channel angular pressing technique for the formation of ultra-fine grained structures, South

African Journal of Science, 108(9/10)

Segal, V. M. (1995). *Material Processing by simple shear*, *Mater. Sci. Eng., A* 197, 157-164.

Valiev, R.Z., Islamgaliev, R.K., Alexandrov, I.V. (2000). *Bulk nanostructured materials from severe plastic deformation*, *Prog. Mater. Sci.*, 45:103-189.

Sahin, M., Balasubramanian, N., Misirli, C., Akata, H. E., Can, Y., Ozel, K. (2012). *On properties at interfaces of friction welded near-nanostructured Al 5083 alloys*, *International Journal of Advanced Manufacturing Technology*, Volume: 61, Issue: 9-12, Pages: 935-943

Valiev, R. Z., Langdon, T. G. (2006). *Principles of equal-channel angular pressing as a processing tool for grain refinement*, *Progress in Materials Science*, 51, 881–981

Thiyagarajan, R., Gopinath, A. (2014). *Enhancement of Mechanical Properties of AA 6351 Using Equal Channel Angular Extrusion (ECAE)*, *Materials Science and Metallurgy Engineering*, vol. 2, no. 2: 26-30.

Konuk, O., Akata, H.E. (2013). *A Study On The Application Of The Ecap To Surface Plating*. *International Journal Of Electronics, Mechanical And Mechatronics Engineering (IJEMME)*, 3(4), 625-630.

Mathieu, J. P., Suwas, S., Eberhardt, A., Toth, L. S., Moll, P., (2006). *A new design for equal channel angular extrusion*, *Journal of Materials Processing Technology*, 173 (1), page 29-33.

Furuno, K., Akamatsu, H., Oh-ishi, K., Furukawa, M., Horita, Z., Langdon, T. G. (2004). *Microstructural Development In Equal-Channel Angular Pressing Using A 60° Die*, *Acta Materialia*, 52, 2497–2507

Veeranjaneyulu, K., Siddhartha, C. (2016). *Computational Analysis of Equal Channel Angular Pressing for Aluminum Alloys*, *International Journal & Magazine of Engineering, Technology, Management and Research*, ISSN: 2348-4845, Vol. 3, No: 8.

Werenskiold, J. C. (2004). *Equal Channel Angular Pressing (ECAP) of AA6082: Mechanical Properties, Texture and Microstructural Development*, *Doctoral Theses*, Norwegian University, Trondheim.

Yamashita, A., Horita, Z., Langdon, T. G., (2001). *Improving the Mechanical Properties of Magnesium and a Magnesium Alloy through Severe Plastic Deformation*, *Materials Science and Engineering A*, 300, 142–147

Colombo, G. (2010). *The Effect of Equal Channel Angular Extrusion (ECAE) and Boron Additions on the Mechanical Properties of a Biomedical Ti-Nb-Zr-Ta (TNZT) Alloy*, *All Theses and Dissertations (ETDs)*, 73.

Mogucheva, A., Babich, E., Ovsyannikov, B., Kaibyshev, R. (2013). Microstructural evolution in a 5024 aluminum alloy processed by ECAP with and without back pressure, Mat. Sci. Eng., A 560, 178–192.

Chaudhury, P. K., Cherukuri, B., Srinivasan, R. (2005). Scaling up of Equal-Channel Angular Pressing and Its Effect on Mechanical Properties, Microstructure, and Hot Workability of AA 6061, Materials Science and Engineering A, 410-411, 316-318.

Komura, S., Furukawa, M., Horita, Z., Nemoto, M., Langdon, T. G. (2001). Optimizing the Procedure of Equal-Channel Angular Pressing for Maximum Superplasticity, Mater. Sci. Eng., Vol A297, p 111-118

EŞİT KANALLI AÇISAL PRESLEME (EKAP) KALIPLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE ALÜMİNYUM MALZEME UYGULANMASI

Ö.Faruk KAHRİMAN
İstanbul Aydın Üniversitesi
omerfkahriman@gmail.com

H. Erol AKATA
İstanbul Aydın Üniversitesi

ÖZ

Kayma gerilmeleri nedeniyle tek pasoda bile çok yüksek plastik şekil değiştirme oranlarının elde edilebildiği metal biçimlendirme yöntemleri, “Aşırı Plastik Deformasyon (APD) Yöntemleri” olarak adlandırılır. Paso sayısı artırılarak toplam şekil değiştirme oranı daha da artırılabilir. Aşırı plastik deformasyon yöntemleri, eşit kanal açısız basma, çevrimsel ekstrüzyon - basma şeklinde sınıflanabilir. Eşit Kanallı Açısız Basma (EKAP), söz konusu yöntemler arasında en çok bilinen ve uygulanan türünü oluşturmaktadır. Buna karşılık, EKAP kalıplarında bulunan köşe bölgelerinde ortaya çıkan yüksek çentik etkisi nedeniyle bu bölgelerde çatlamlar oluştuğu için, bu tür kalıpların kullanımında sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu konuda parçalı kalıp yaklaşımının kullanımı önemli bir olanak sağlamaktadır.

Sunulan çalışmada, daha önce geliştirilen ve parçalı kalıp tasarımının takip edildiği kalıplar üzerinde, kalıpların kullanımını ve deformasyon koşullarını geliştirmek üzere yeniden tasarlanan ve üretilen EKAP kalıpları ile yürütülen deneysel sürecin aşamaları ilk sonuçları sunulmaktadır. 6063 alüminyum malzemeler kare kesit halinde işlenen prizmatik numunelere 2 kademe aşırı plastik deformasyon uygulanarak kalıpların kullanılabilirliği ve karşılaşılan problemler irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *EKAP, Aşırı Plastik Deformasyon*

DEVELOPMENT OF MOLDS IN EQUAL CHANNEL ANGLE PRESSING AND APPLICATION OF ALUMINUM

ABSTRACT

Plastic deformation methods that can obtain very high plastic deformation ratios even in single pass due to shear stresses are called “Severe Plastic Deformation (SPD) Methods”. The total strain can further be increased by increasing the number of passes. Excessive plastic deformation methods can be classified as equal channel angular compression and cyclic extrusion - compression. Equal Channel Angular Pressing (ECAP), among the related methods, is the most known and mostly applied method. On the other hand, problems are encountered in using the ECAP dies, such as crack occurrence in the die elements due to the high notch effect at the corner regions of the dies. In this respect, using the segmented or multi pieces die approach provides an important opportunity.

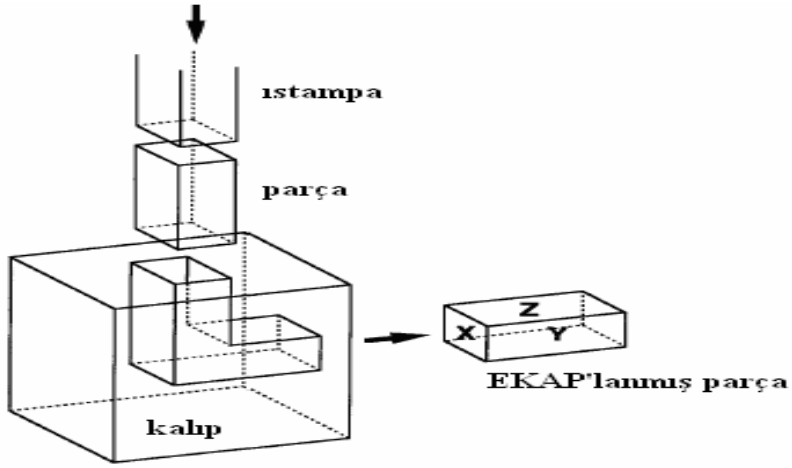
Current study provides the early results of the experimental works carried out with the re-designed and produced multi-pieces ECAP dies in order to increase the effectiveness of the dies. Also discussed are the 6063 aluminum materials that were subjected to plastic deformation in two steps as prismatic samples ECAP’ed in square cross sectioned channel and the usability of the dies as well as the problems encountered.

Keywords: *ECAP, Severe Plastic Deformation*

GİRİŞ

İmalat süreçlerinin başarısını arttırmak üzere yüksek mukavemet ve sünekliği bir arada bulunduran malzemeleri geliştirmek için çaba sarf edilmiştir. Yüksek mukavemet makine parçalarının boyutlarını küçültürken, yüksek süneklik malzemeye kolay işlenebilme ve ani oluşabilecek hasarlardan korunabilme gibi özellikler kazandırmaktadır [1,2]. Her iki özelliği de büyük oranda iyileştirebilmesi nedeniyle Aşırı Plastik Deformasyon (APD) çalışmaları araştırmacıların artan bir hızla ilgisini çekmektedir [3,4,5]. Şekil 1’de yöntemin genel bir açıklaması verilmektedir.

Teknolojinin hızla gelişmesi beraberinde yeni imalat yöntemlerini getirmiştir. Bu yeni imalat yöntemleri ile de sert, hafif ve kolay işlenebilen malzemelerin üretilmesi mümkün olmuştur. Bunların yanı sıra, farklı malzemeler bir araya getirilerek daha üstün özellikteki malzemeler elde edilmiştir.

Şekil 1. Eşit kanal açısal basma yönteminin şematik görünümü [3]

Bu çalışmada, EKAP metodunda işlem rotaları, kanal açıları, presleme hızı ve sıcaklığı işlem parametreleri olarak ayrı ayrı ele alındıktan sonra, ticari saf, 2xxx ve 7xxx serisi alüminyum alaşımlar için gerçekleştirilen uygulama ve analiz sonuçları incelenmiştir[6,7].

Son yıllarda ultra ince ve /veya nano boyutlu malzemeler üzerinde artan ilgi ile birlikte EKAP üzerinde araştırmalar da giderek artmaktadır. Bilindiği gibi tane boyutundaki azalma malzemelerin mekanik özellikleri ve en önemlisi süperplastik şekil değiştirilebilirliği üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Bunun yanında EKAP kalıplarındaki çatlama ve kırılma riski, kalıpların kullanımını sınırlandırmakta ve buna bağlı olarak farklı kalıp tasarımları geliştirilmektedir. Bu çalışmalarda teknolojik yenilikler uygulanmış, ısıtma işlemleriyle kalıbın iç parçaları sertleştirilmiş, kalıbın ve yüzeylerin sertliği artırılmış ve kalıpların etkinliği yükseltilmiştir. Wert ve arkadaşları ingot Al-Zn-Mg-Cu alaşımını klasik termomekanik ve yeniden kristalleşme işlemleri ile 10 - 20 nanometreye kadar küçültebilmişlerdir.

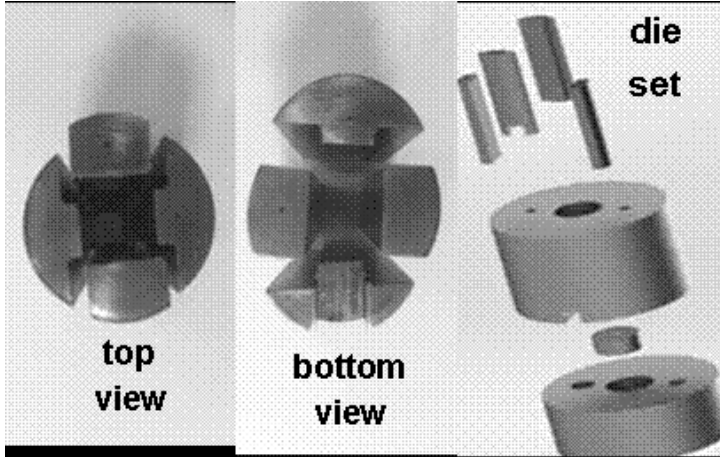
Şekil 1.2'de görüldüğü gibi EKAP üzerindeki çalışmalar ve kalıp çeşitleri her geçen gün daha da modernleşip çeşitlenmektedir. Çalışılan kalıplar EKAP'ın pratikliği ve kalıbın daha hızlı daha verimli ve daha kullanışlı olması ile ölçülmektedir.

Şekil 2. EKAP kalıp örneği [8].

Kalıp köşelerindeki çentik etkisinin oluşturduğu çatlama riskini azaltmak ve gidermek üzere parçalı kalıp tasarımının uygulandığı çalışmalarda [9,10] ise kalıpların kullanılabilirliği artırılmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. “Parçalı Kalıp Tasarımı” yaklaşımının uygulandığı EKAP kalıpları [9].

Şekil 3’te gösterilen çalışmada, çıkış bölgesinde malzeme hareketine karşı oluşturulan direncin azlığı ve kalıpların içinden parçaların çıkartılmasında karşılaşılan zorlukların giderilmesi ve kalıp etkinliğinin artırılması amacıyla yeni bir kalıp tasarımı geliştirilmiştir. Sonraki bölümlerde, söz konusu tasarım, geliştirme çalışmaları ve sonrasında üretilen kalıpların denemesine ait sonuçlar verilecektir.

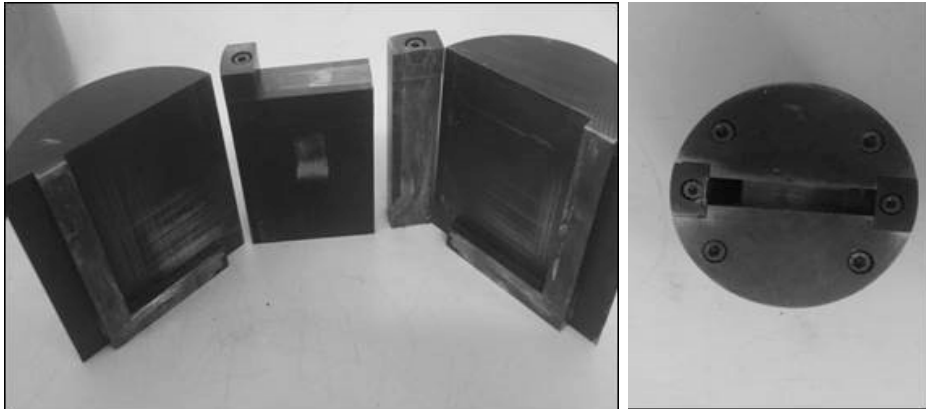
MATERYAL VE METOT

Şekil 3’te gösterilen çalışmada verilen kalıplardaki çıkış kanalının küçük bir kısmı içinde malzeme hareketi engellenmiş, diğer kısımları serbest durumda kalmaktadır. Bu duruma ek olarak çıkış kesitine dönen bitmiş parçanın kalıptan çıkartılması büyük zaman kaybına ve zorluklara yol açar durumdadır. Bu durumu gidermek, kalıpların çevresel olarak sıkıştırılma etkinliğini arttırmak, kalıpların kolay açılmasını ve parçaların kalıplar içinden kolayca çıkartabilmek üzere tasarım üzerinde bazı değişiklikler yapılması gerekiyordu.

KALIP PARÇALARININ TASARIMI VE ÜRETİMİ

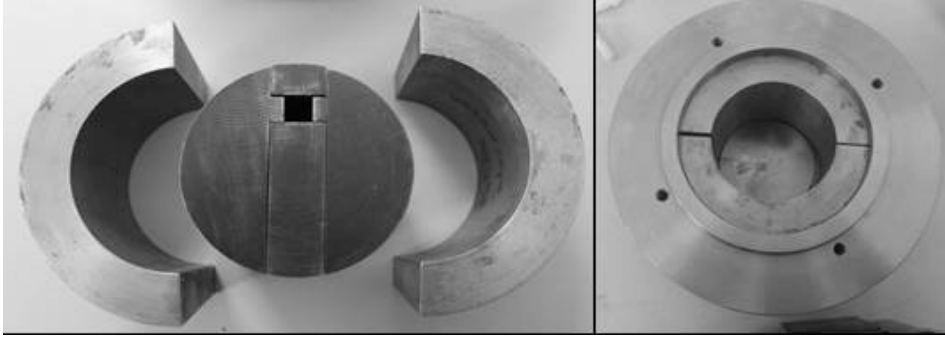
Bu amaçla kalıpta deformasyon bölgesini oluşturan kalıp parçaları “parçalı kalıp tasarımı” yaklaşımına uygun olarak iç içe geçmiş kalıp bölgelerinden meydana gelmektedir. Asıl deformasyonun sağlandığı iç kalıp bölgesi “çekirdek kalıplar” olarak adlandırılmış, 1.2344 sıcak iş çeliği seçilerek sekiz parçadan oluşturulmuş ve ısıl işlem yoluyla 54 HRC sertlik derecesine kadar sertleştirilmiştir. Çekirdek kalıpların ayrı halleri ve birleşmiş halleri Şekil 4 te gösterilmektedir.

Çekirdek kalıplar, 85 mm çapında olup sekiz parçadan oluşmaktadır. Kaba işlemi bittikten sonra civata delikleri ve karşılıklı dişleri çekilmiş, ince ve geri kalan ayrıntıları için yapımına CNC makinelerde devam edilmiştir. Talaşlı işlemleri tamamlanan parçalar tesviyeden sonra ısıl işlem için özel fırına gönderilmiş, sertleştirildikten sonra çarpılmalar ve kaymalardan dolayı taşlamış ve yüzeydeki bozunmalardan arındırılmıştır.

Şekil 4. Çekirdek kalıp parçaları ve birleşmiş hali

Çekirdek kalıpları bir arada tutmak ve birbirlerine bastırabilmek üzere iç kısmı çekirdek kalıplara uyması için silindirik, dış kısmı 5° eğimli olacak şekilde konik işlenen sıkma parçası talaşlı işleme yoluyla işlenerek işleme sonrası iki parçaya kesilerek tamamlanmıştır. Sıkma parçaları ise iç kısmı yine 5° eğimli olarak işlenen silindirik dış kalıbın içine konularak kullanılmıştır (Şekil 5). Açıklandığı şekilde üretilen EKAP kalıbı, konik parçaların ve yüzeylerin kama etkisi nedeniyle işlem sırasında çekirdek parçalarının birbiri üzerine sıkıştırılmasını sağlamıştır. Bu özellik kalıp tasarımının belirgin ve farklı bir yönünü oluşturmaktadır.

Şekil 5. Sıkma parçaları, çekirdek kalıp parçaları ve dış kalıp

Kalıp parçalarının bir araya getirilerek çalışır kalıbın elde edilmesi için kapakların hazırlanması ve montajı sağlanmıştır. Kapaklar kalıbın çekirdek kısmının sabit kalması ve ıstampa basımı sırasında gelecek herhangi bir ters durumda sıkıştırmayı ve kırılmayı engellemek için yapılmıştır.

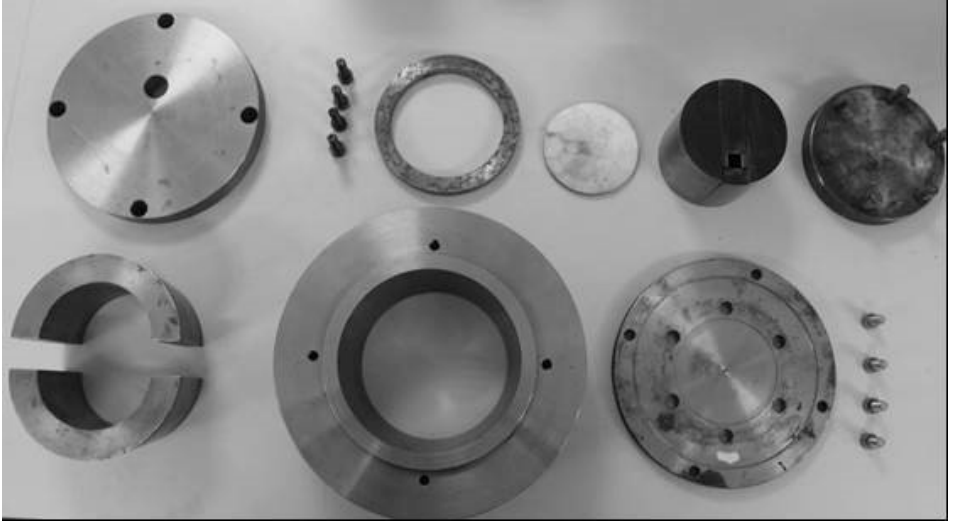
Alt kapakta 8 delik vardır. Kalıbın çözülmesi sırasında çıkartma pimlerinin girmesi ve çekirdek kalıbın çıkmasına yardımcı olması için bulunur ve 4 tane de M8 civatalarla sabitlenmiştir. Üst kapakta ise ıstampanın girmesi için gerekli delik ve 4 tane M8 civata ile sabitlenmiştir. Aynı zamanda bu iki kapak içerdeki çekirdek kalıbın 5° eğimde sıkışmasına yardım etmektedirler.

Çıkartma pimleri dış kalıbın çekirdeği sıkın kısmını, işlem sonrası rahatlatmak ve kalıbı sökmek için kullanılır. Presleme işleminde sıkışan kalıbın konik yüzeyleri arasında aksel bir kuvvet oluşturarak konik yüzeylerin birbirinden ayrılmasını sağlamaktadır (Şekil 6).

İstampa uzunluğu ilk iş parçasının tamamen kalıptan geçmesini sağlayacak değerde olması temin edilmiştir. İstampa ısıl işlem görmüş ve sert bir parça olduğundan prese zarar vermemesi için destek parça kullanılarak prese zarar vermesi engellenmiştir. Tüm kalıp parçaları şekil 7'de gösterilmektedir. Hazırlanan kalıp düzenlenmesi yumuşak

Şekil 6. Üst kapak ve çıkarma pimleri

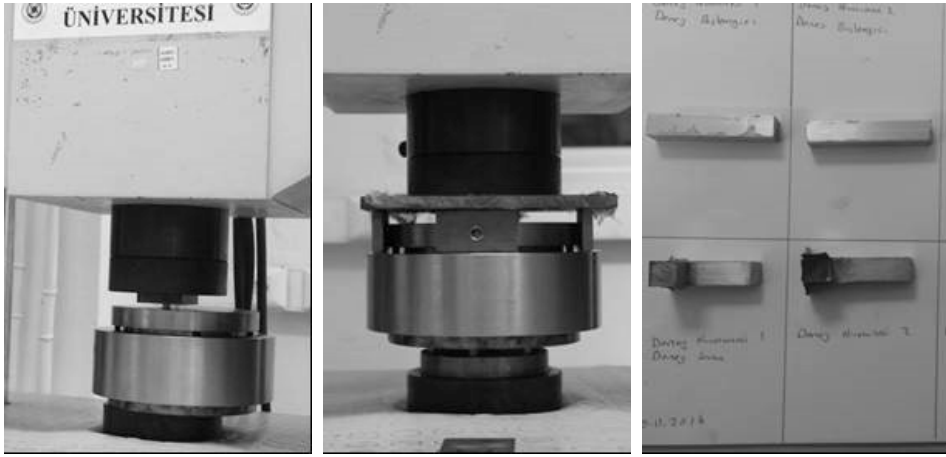
Şekil 7. Deneysel çalışmada kullanılan EKAP kalıp parçaları

Şekil 8. Plaster malzeme ile kalıpların kontrolü

DENEYSEL ÇALIŞMA

Kalıp geometrisinin kontrolünden sonra, kalıpların metal malzemelerin şekillendirilmesinde de kullanılabilirliğini göstermek üzere 6063 kalite alüminyum levhalardan 10x10x55 mm boyutlarında prizmatik deney numuneleri hazırlanmış ve kalıpta basılmıştır. Parçaların basımı sırasında üzerlerine gres yağı sürülerek sürtünme katsayısının düşürülmesi yoluna gidilmiştir. İşlem tamamlandıktan sonra çıkarıcı pimler ve yardımcı plakalar kullanılarak konik parçaların birbirinden uzaklaşması sağlanmış ve kalıplar “çözülmüş” tür. Şekil 9’da kalıpların işlem sırasında, çözülme sırasındaki resimleri ile alüminyum parçaların EKAP öncesi ve sonrası halleri gösterilmektedir.

Şekil 9. Deneysel çalışma aşamaları ve numune örnekleri.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sunulan çalışma EKAP işlemlerinde kullanılan kalıplar konusunda, daha önce elde edilen sonuçlardan hareketle, tasarım değişikliği ve geliştirme yapmak üzere yürütülen bir araştırmanın ön sonuçlarını vermektedir. Kalıplardaki konik sıkma elemanları gerek kalıp boşluğunun şeklini kontrol etmesi ve gerekse de işlem sonrası kalıpların birbirinden ayrılarak numunenin kalıptan alınmasını hızlandırmaktadır. Çekirdek yüzeylerinin birbirine temas bölgelerinin işleme kalitesinin artırılması kalıpların etkinliğini daha da iyileştirecektir.

TEŞEKKÜR

Kalıplar Kahraman Makine San. Tic. ve Ltd. Şirketi, firmasının imalat sırasındaki destekleriyle üretilmiş ve deneysel çalışmalar İstanbul Aydın Üniversitesi Teknoloji merkezi ile İnşaat Mühendisliği Laboratuvarlarında gerçekleştirilmiştir. Yazarlar adı geçen kuruluşlara teşekkür etmekten onur duyarlar.

KAYNAKLAR

- Valiev, R. Z., Langdon, T. G. (2006). *Principles of equal-channel angular pressing as a processing tool for grain refinement*, *Progress in Materials Science*, 51, 881–981
- Furukawa, M., Horita, Z., Langdon T.G., Xu, C. (2003). *Achieving a Superplastic Forming Capability through Severe Plastic Deformation*, 5, 359.
- Sanusi, K. O., Makinde, O. D., Oliver, G. J. (2012). *Equal channel angular pressing technique for the formation of ultra-fine grained structures*, *South African Journal of Science*, 108(9/10)
- Shun Cai Wang, Marco J. Starink, Nong GaoCheng Xu, T.G. Langdon. (2005). *Grain structure and texture development during ECAP of two heat-treatable Al-based alloys*, *Materials Science* 10 249- 255.
- Gholinia, A, Prangnell, P.B., Markushev, M.V. (1999). *The effect of strain path on the development of deformation structures in severely deformed alloys processed by ECEP*, *Acta Materialia*, 48.
- Shun Cai Wang, Marco J. Starink, Nong GaoCheng Xu, T.G. Langdon., *Grain structure and texture development during ECAP of two heat-treatable Al-based alloys*, *Materials Science* 10 (2006) 249- 255
- Furukawa, M., ., Horita, Z., Langdon, T.G., Nemoto, M . (2001) . *Processing of metals by equal-channel angular pressing*, *Journal of Materials Science*, 36, 2835.
- Sahin, M., Balasubramanian, N., Misirli, C., Akata, H. E., Can, Y., Ozel, K. (2012). *On properties at interfaces of friction welded near-nanostructured Al 5083 alloys*, *International Journal of Advanced Manufacturing Technology*, Volume: 61, Issue: 9-12, Pages: 935-943
- Konuk, O., Akata, H.E. (2013). *A Study On The Application Of The Ecap To Surface Plating*. *International Journal Of Electronics, Mechanical And Mechatronics Engineering (IJEMME)*, 3(4), 625-630.
- Akata, H. E. (2012). *Application of Separated Die Design to Production of Ecap Dies*, *Advanced Materials Research*, Vol. 445, pp.120-124.

ÇALIŞAN HİLELERİ

Şahin ASLANZADE
İstanbul Aydın Üniversitesi
shahinaslanzadeh@gmail.com

ÖZ

İşletmelerin kuruluş amaçları genel olarak kâr elde etmek ve yaşamlarını sürdürebilmektir. İşletmeler bu amaçlar doğrultusunda çalışma faaliyetlerinde bulunurlar. Fakat işletmelerde yaşanan bazı olaylar işletmelerin finansal kayıplar yaşaması ve imajını zarar görmesi ile sonuçlanmaktadır. Kastettiğimiz olayların en başında gelen ‘hile’ eylemleridir. Hile eylemleri, işletmeler açısından büyük önem arz etmektedir. Çünkü yaşanan veya yaşanabilecek hile eylemleri işletmelere büyük maddi zararlar vermekle birlikte işletmelerin faaliyetinin sonlandırmasına kadar olaylara sebep olmaktadır. İşletmelerde genel olarak çalışan sayısı, yönetici ve diğer üçüncü kişilere göre fazlalık göstermektedir. Bu da işletmelerde yaşanacak hile olaylarının, büyük olasılıkla çalışanlar tarafından yapılacağını göstermektedir. Bu makale çalışmasında işletmelerde hilekar çalışan profilinin tanınması, onların karakteristik özellikleri vs. değerleri ile ele alınmıştır. Unutmamak lazım ki, bu değerler ve kriterlerde olan çalışanlar hile eylemine baş vurmaktadırlar, fakat bu özellikleri taşıyan birinin de hile eylemine baş vurmayacağını bir garantisi yoktur. Hile güven ile beslenir, güven yoksa hile de yoktur.

Anahtar Kelimeler: *Hile, Çalışanlar, ACFE*

EMPLOYEE FRAUDS

ABSTRACT

The establishment purposes of organizations (enterprises) are to make profit and sustain their lives. Companies are involved in these activities for these purposes. However, some incidents result in financial loss and damage the prestige of organizations. The most encountered incidents are fraud actions. Organizations are very sensitive regarding such situations because apart from the financial loss, fraud actions can cause the termination of all activities. Generally, the number of employees in the enterprises is higher than that of the managers and other third persons. It anticipates that probable fraud actions could be done by employees. The main purpose of this article is to analyze the common characteristics of this

type of worker profile. It must be remembered that, employees with these values and criteria are engaged in fraud action, but there is no guarantee that someone carrying these characteristics will not commit fraud. Trust feeds the fraud, no trust then no fraud.

Keywords: *Fraud, Employees, ACFE*

GİRİŞ

Hile, birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun ve entrikalardır. Küreselleşen dünya ile birlikte insanların yaşam düzeyi değişmekte ve buna uyum sağlamaktadırlar. Yaşanan yeni talepler, daha iyi bir yaşam düzeyi vs. gibi istek ve zevkler insanları haksız biçimde para edinmeye iten nedenlerdir. İşletmeler de yaşanan benzeri olaylar eşliğinde hile eylemleri gittikçe yüksek boyutlara ulaşmaktadır. Makale konumuz olan Çalışan Hilelerinde, işletmelerde yaşanan çalışan hileleri, onları o eyleme iten nedenler, karakteristik özellikler vs. gibi bilgiler ele alınmıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde hile kavramı ile ilgili bilgiler verilmiştir. İlgileyen süreçte farklı kişiler ve kurumlar tarafından yapılmış hile çeşitleri ele alınmıştır. Sonraki bölümde çalışanları hile yapmaya iten nedenler, hile üçgeni teorisi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmamızın bir sonraki kısmında hile yapan çalışanların karakteristik özellikleri yaş, medeni durum, cinsiyet vs. kategorilerde incelemeler yapılmıştır. Çalışma konumuza ışık tutan ACFE (Sertifikalı Hile Denetçiler Birliği) in iki yılda bir yayımlanan raporlarından (2012, 2014, 2016), sizlere güncel grafik dağılımları verilmiştir. Ardından ACFE in Hile Ağacı adını verdiği hile sınıflandırmasını esas alarak, çalışan hilelerinin sınıflandırması yapılmıştır.

1. HİLE KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

İngilizce olan 'Fraud' kelimesi, Latince hasar, yanlış yapma, aldatma kavramları için kullanılan 'fraus' kelimesinden türemiştir [1]. İngilizceden Türkçeye çeviride bir çok yakın anlamları ifade eden bu kelime, hile, yolsuzluk, suiistimal gibi tercüme olunmaktadır. Makale yazımızda Fraud kelimesinin İngilizceden karşılığı olarak 'hile' terimini kullanacağız.

Genellikle hile kavramı çok geniş bir kavram olduğundan dolayı, hile hakkında birden fazla tanım yapılmıştır. Hile, çeşitli dolandırma yolları kullanarak, biri veya birilerini aldatarak kendi menfaati için haksız kazanç elde edilmesidir. Aşağıda hile ile ilgili yapılmış tanımlara yer verilmiştir:

- Türk Dil Kurumu Sözlüğünde hile; birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, dolap, oyun ve entrikalardır [2].

- Hile, sahtekarlık, yolsuzluk, usulsüzlük gibi düzensizlikler; kasıtlı olarak yapılan yanlışlıklardır. Hile, işletme personeli, yönetimden sorumlu kişiler ya da üçüncü kişilerin bilinçli olarak menfaat sağlamak amacıyla aldatma içeren davranışlarda bulunmasıdır [3].
- Bir kişinin, diğer bir kişi üzerinden becerilerini kullanmak suretiyle haksız biçimde yarar sağlamasını ifade etmektedir ve temelde açgözlülük, kurnazlık, dürüstlük dışı davranışları içermektedir [4].

Yapılan tanımları kısaca özetlersek; birini, birilerini veya kurumları kasıtlı şekilde aldatmak ve kandırmak olarak nitelendirebiliriz. Hile güven ile beslenir, güven yoksa hile de yoktur. Hile eyleminde ortaya çıkan üç belirgin unsur şunlardır:

1. Gizli yapılan bir faaliyettir.
2. Hile yapan kendine bir yarar sağlar.
3. Kesinlikle kasıt unsuru vardır.

İşletmelerde yapılan hile türleri işletmeden işletmeye değiştiği gibi çok farklılıklar göstermektedir. Yapılan hile eylemleri, hilekarın işletmedeki yeri, konumu, yapacağı hile ile ilgili olarak değişmektedir. İşletmelerde yapılmış ve yapılabilecek hileleri kayıt altına almak ve sınıflandırmak çok zor bir eğilimdir. Çünkü hile eyleminin baş kahramanı insan unsuru daha da açıkça izah edersek insan beyni, zekâ düzeyi, yani yaratıcılığı sınırsızdır. Yapılabilecek hile türlerini kestirmek çok güçtür. Anlaşılabileceği üzere bu eylemleri ortaya çıkartmak ve karşısını almak hiç de tavsiye edilen yöntemler vs. gibi yaklaşımlarla görüldüğü gibi kolay değildir. Yapılan bilimsel araştırmalar sonucunda çeşitli hile sınıflandırmaları elde edilmiştir. Öncelikle Steve W. Albrechtin Hile Sınıflandırması Tablosuna bakalım, Tablo 1.

Hile Türü	Mağdur	Hile Yapan	Açıklama
1.Çalışan Hileleri	İşveren	İşletme Çalışanları	Çalışanlar doğrudan veya dolaylı olarak işverenden çalarlar.
2.Yönetim Hileleri	Tüm Mali Tablo İlgilileri	Tepe Yönetimi	Tepe yönetimi genellikle finansal bilgileri olduğundan farklı gösterir.
3.Yatırım Hileleri	Yatırımcılar	Bireyler	Yatırımcıların, hileli yatırımlara para yatırmaları sağlanır.
4.Satıcı Hileleri	Mal ve/veya Hizmet Satın Alan İşletmeler	Satış yapan İşletme veya Çalışanlar	Satıcılar fiyatları şişirirler veya parası ödenmiş malların teslimi yapmazlar.
5.Müşteri Hileleri	Mal ve/veya Hizmet Satan İşletmeler	Müşteriler	Müşteriler yanlış bilgiler vererek satıcıları aldatma yoluna giderler.

Tablo1. Steve w. Albrecht, Hile Sınıflandırılması.

Kaynak: Steve, W.A., (2003), Fraud Examination, South-Western, NEWYORK, s.8.

Bir sonraki yapacağımız hile sınıflandırması, ACFE (Association of Certified Fraud Examiners) Sertifikalı Hile Denetçileri Birliği tarafından hazırlanan ve makale konumuzu bu sınıflandırmaya tabi tutarak detaylı bilgiler verilecektir.

ACFE 1988 yılında eski bir Federal Soruşturma Bürosu (FBI) Temsilcisi olan Dr. Joseph T. Wells tarafından kurulmuştur. ACFE dünyanın en büyük hile karşıtı örgütü olarak biliniyor ve dünyada 160'tan fazla ülkedeki üyelikleri 2 milyondan fazla davayı soruşturdu. ACFE hile ile mücadele için el kitapları, yazılımlar ve iki yılda bir olarak yayınladığı raporları mevcuttur. Genellikle çalışan hilelerine odaklanan raporlar ve yazıları çalışma konumuza ışık tutacaktır.

ACFE, hile türleri ilgili yaptıkları araştırma sonucunda Hile Ağacı adını verdikleri sınıflandırmayı yapmışlardır. Hile Ağacı sınıflandırması üç ana başlık altında [5] :

- Varlıkların Kötüye Kullanılması (Asset Misappropriation)
- Hileli Finansal Tablolar (Fradulent Financial Statements)
- Yolsuzluk ve Ahlakı Olmayan Davranışlar (Corruption)

İşletme çalışanları tarafından yapılan genel hile sınıflandırması, yalnızca işletme çalışanları tarafından değil yöneticiler ve üçüncü kişiler tarafından da yapılmaktadır. Hileleri Finansal Tablo sınıflandırması, işletmelerde çalışanlardan ziyade işletme yöneticileri tarafından daha çok yapıldığı için bu konu bilgi verilmeyecektir. Varlıkların Kötüye Kullanılması ve Yolsuz hileleri çalışan hilelerini kapsamaktadır.

ÇALIŞANLARI HİLE YAPMAYA İTEN NEDENLER VE HİLE ÜÇGENİ

İşletmelerde çalışanları hile yapmaya iten nedenler onlara bu eylemi gerçekleştirmeye eminlik sağlayan ve güç veren sebepler var. Bu sebepler yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkan, Cressey in Hile Üçgeni teorisidir. Hile Üçgeni Teorisi Donald R. Cressey in (1919-1987) yaptığı çalışmaların neticesinde elde edilmiştir. 1940 yıllarında Indiana Üniversitesinde Kriminoloji üzerine doktora yapan Cressey, doktora tez konusunu zimmete para geçirenler (embezzlers) üzerinde yapmayı planladı. Cressey 5 ayda 200 mahkum ile Midwest hapishanesinde görüşmeler yaptı [6]. Cressey ‘İnsanların güvenini ihlal eden şey nedir?’ sorusuna mahkumlarla yaptığı görüşmeler sonucunda, iki kriterde belirledi [7]:

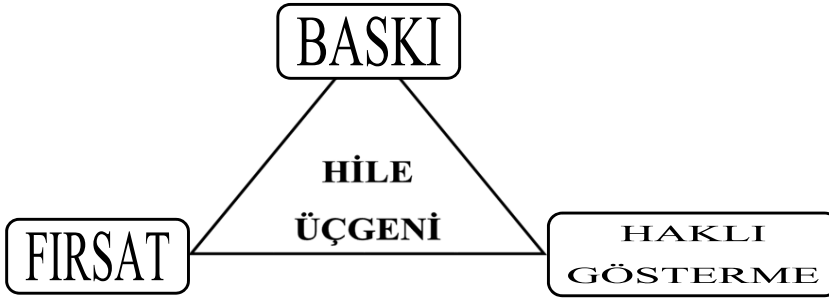
1. Kişi güven konumunu iyi niyetle kabul etmiş olmalıdır.
2. Kişi güveni ihlal etmiş olmalıdır.

Cressey’in hipoteze göre, bir suçun işlenebilmesi için suça yönelmiş, suç işlemeye kararlı insanlar, uygun hedef ya da kurbanlar olması ve yeterli güvenliğin olmaması gerekmektedir. Bu hipotez zaman içinde çok yaygın bir kabul görecektir ‘hile üçgeni teorisi’ adını almıştır [8].

Donald R. Cressey çalışmalarının sonunda insanları hile yapmaya iten üç nedenden bahsetmiş, fakat hile üçgenini dile getirmemiştir. Hile üçgenini ilk defa olarak ACFE’in kurucusu olan Joseph T. Wells ortaya koymuştur. Wells’in hile üçgenine göre, insanları hile yapmaya iten unsurlar veya nedenler aşağıdakilerdir [9]:

- Baskı (Incentive)
- Fırsat (Opportunity)
- Haklı Gösterme (Rationalization)

PWC şirketinin 2009 yıl için Ekonomik Suçlar Raporunda, 54 farklı ülkeden 3.000 üst düzey yöneticinin katılımıyla yapılan araştırmasında, katılımcıların hile üçgeninin birinci ayağı olan Baskı unsurunun %68, Fırsat unsurunun %18, Haklı gösterme unsurunun ise %14 olduğunu hilenin oluşumu sürecinde önemli olduğunu bildirmişlerdir [10].

Şekil 1. Hile Üçgeni.

HİLE ÜÇGENİNİN BİRİNCİ AYAĞI OLARAK BASKI

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere Üçgenin Baskı Ayağının, araştırmalar sonucunda yapılan hilelerde en önemli etken olduğunu söyleyebiliriz. Hile yapmaya iten nedenler iki başlık altında, kişisel ve örgütsel nedenli olmak üzere gösterilmiştir. Yapılan hilelerde kişisel nedenler daha fazla bulunmaktadır. Çünkü örgütsel nedenlere yöneticiler açısından az da olsa tolerans tanınmakta, aynı zamanda etkisi daha az görülmektedir. Kişisel sebepler, insanların karakterleri açısından farklılık göstermektedir. Genellikle insanların uyuşturucu alışkanlıkları, kumar, acil paraya ihtiyaç duyma, yaşam standardının üzerinde bir hayat gibi teşvikler ve baskılar insanları hile yapmaya iten nedenlerdendir. Örgütsel yapıda olan hileler ise işletmeye bağlılığın az olması, etik davranış dışı hareketler, yüksek hedefler planlanması vs. örnek olarak gösterilebilir. Bütün bu bahaneler ve nedenler hileye teşvik eder; sonuc olarak da hile yapılır.

HİLE ÜÇGENİNİN İKİNCİ AYAĞI OLARAK FIRSAT

Fırsat, işletmelerde hile yapma fırsatı sağlayabilecek bir ortamdır. Hilekar, bulunduğu konuma göre yapacağı hile türünü belirler. Yukarıda bahsettiğimiz baskılar sonucunda hilekar uygun ortamı konumuna göre belirler ve hile eylemini gerçekleştirir. Eğer bir kez hile eylemine bulaşmışsa genel olarak yakalanıncaya kadar yapar. Fakat ilk yaptığı kadar diğer yaptığı hilelere fazla özen göstermez. Genel olarak işletmelerde çalışanlar için şöyle bir deyim vardır:

İşletme Çalışanlarının %10'u Hiçbir Zaman Çalmaz, Hile Yapmaz; İşletme Çalışanlarının %10'u Her Zaman Çalar, Hile Yapar; İşletme Çalışanlarının %80'i Fırsat Bulursa Çalar, Hile Yapar.

Hile güven ile beslenir, güven yoksa hile de yoktur. İşletmelerin iç kontrol, denetim ve diğer kontrol araçlarının zayıflığı hilekara davetiye çıkarır.

HİLE ÜÇGENİNİN ÜÇÜNCÜ AYAĞI OLARAK HAKLI GÖSTERME

Bir ya da daha fazla kişiyi bilerek ve isteyerek hile yapmaya iten ve kendilerince yaptıkları eylemleri haklı gösterecek sebepleri bulunmalarına yönelten davranış ve hareketler olarak nitelendirilebiliriz. Hile eylemi gerçekleşmeden önce hilekar kendini haklı gösteren sebepler oluşturur. Yakalandığı zaman ise bu gibi haklı göstermeleri savunuyor:

Borç almıştım daha sonra ödeyecektim, bu işletmeye yaptıklarımın karşılığıdır, bu olay sonucu hiç kimse incinmedi, bu parayı iyi bir amaç için almıştım, yaptığımın suç olduğunu bilmiyordum, işletme bunu hak etmişti, işletme vergi kaçırmaması nedeniyle zaten benim olan bir şeyi aldım, kimse bana (hak ettiğimi vermeyerek) zarar veremez, insanlar buna ne kadar ihtiyacım olduğunu bilselerdi beni anlayışla karşılardı, herkes hile yapıyor...

Cresseyin hapis hane görüşmelerinde: ‘Görüşmelerde birçok güven mağduru, davranışının her zaman yasadışı ve yanlış olduğunu bildiğini ve yalnızca yasadışı olmadığını düşünmeye ittikleri fikrini dile getirmişlerdir [11].

HİLE ELMASI (FRAUD DIAMOND)

2004 yılında yayımlanan Hermanson ve Wolfe’e ait makalede, işletmelerde hile üçgeninin her üç ayağı bulunsa dahi, eylemi gerçekleştirmek için Hile Yeteneğinin (Capability) olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Görüşlerine göre hile eylemini gerçekleştiren kişi veya kişiler baskı, fırsat ve haklı gösterme unsurlarının yanı sıra hileli planlama ve detaylı düşünebilme yeteneklerinin olmasının öneminden bahsetmişlerdir. David T. Wolfe ve Dana R. Hermanson’a göre, hile üçgeni yeterli olmayıp, kabiliyet unsurunu da ekleyerek, ‘hile elması teorisini’ (fraud diamond) ortaya atmışlardır. Bu teoriye göre, hile elmasında gereken unsurlar [12]:

- Baskı
- Fırsat
- Haklı Gösterme
- Yetenek

Bu unsurda kişi veya kişilerin gerekli özellikleri, yetenekleri ve becerilerine dayanarak eylemi gerçekleştirir. Albrecht, Williams ve Wernz (1995), bu unsurun büyük ölçekli veya uzun vadeli bir sahtekarlıkla ilgili olduğunu ve özellikle önemli olduğunu düşünmektedir. Dahası, Albrecht ve diğerleri (1995) son derece yüksek bir kapasiteye sahip olanın, var olan iç kontrol sistemini anlaması, zayıf yönlerini tespit edebilmesi ve dolandırıcılık uygulamalarını planlamada kullanabilmesine inanmaktadır [13].

HİLE YAPAN ÇALIŞANLARIN KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ

Yeni dünya düzeninde insanlar yaşadıkları hayat standartlarına daha düşkün olmakta ve çalışarak belirli maaşlarla bu standartlara uyum sağlamayacağı için hile eylemlerine başvurmamaktadırlar. Çalışanların işletmelerde başvurdukları hile eylemlerinin zararları çok yüksek boyutlara ulaşmıştır.

Hilelerin ortaya çıkarılmasında dikkat edilmesi gereken önemli unsurlar çalışanların belirgin karakteristik özellikleridir. Aşağıda verilecek karakteristik özellikler hile eylemine başvuran kişi hakkında önemli belirtiler içermektedir. Bu belirgin özellikler, her zaman bu kişilerin hile eylemi içinde bulunduğu anlamına gelmez fakat bu özellikleri taşıyan birinin de hile eylemine başvurmayacağına bir garantisi yoktur. Sizlere sunacağımız bu karakteristik özellikler ACFE tarafından araştırmalar sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Genellikle bu tür kişilerde hile yapma isteği fazla görülmektedir:

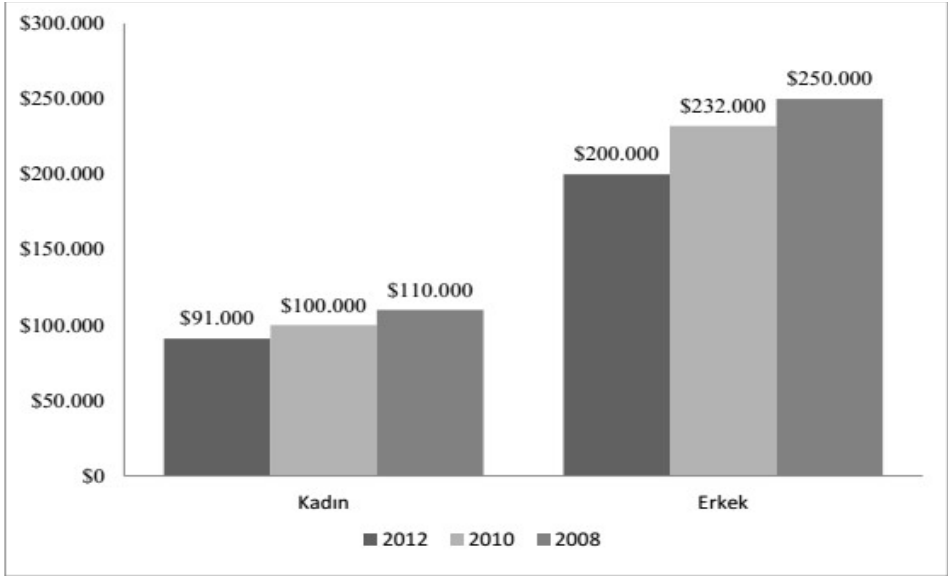
Zekâ düzeyi yüksek olan, egoist yapı taşıma, buldukları yeri beğenmeme, kendilerini daha önemli biri olarak görme, üstlerini küçümsemek ve aşağılamak, risk alan bir yapı, başarısızlıktan korkmama, yakalanabileceğini düşünmeme, şansını denemek arzusu, ilgili kişilik taşıma, işletmeye ve işine aşırı meraklı olmak, yeni bir şey yaratmak için aşırı isteklilik, kurallara uymayan bir kişilik, işletmede konulmuş olan kurallara uymama, sonuca daha kestirmeden gitme isteği, kendini bu konularda haklı gösterme çabası.

Çalışma koşullarına bakıldığında ise, genelde işletmeye ilk önce gelip en geç giden çalışanlar arasında hile eylemleri daha fazla görülmektedir. İşinin bitmediğini neden olarak gösterip, geç saatlere kadar tek başına çalışma istekleri hile olasılığını artırmaktadır. Çok uzun zaman izin kullanmadan çalışanlarda hile eylemi sıklıkla görülmektedir.

Başta ACFE (2014) hile raporları olmak üzere, diğer hile raporlarında ve araştırmalarda işletme içinde yapılan hilenin türlerine göre çeşitli veriler bulunmakta ve bunlardan önemli sonuçlar çıkarılmaktadır. ACFE'den alınan verilere göre, 100'den fazla ülkede, 1400'den fazla hile yapan işçiler kaydedilmiştir. Yapılan hileler personel tarafından yapılmış ve yüzde oranları: %42 çalışan, %36 yönetici, %19 işletme sahipleri tarafından yapılmıştır. Tüm iş hilelerin %77'si; muhasebe, işlemler, satış, yetkili yönetim, müşteri hizmetleri, satın alma ve finansman gibi 7 birim tarafından yapılıyor [14].

ACFE (2014) hile yapanların cinsiyet dağılımının %67 erkek, %33 bayan olduğunu belirlemiştir. Bayanların hile sıklığı erkeklere giderek yaklaşmaktadır. 6 yıl önceki araştırmada bu sıklık 1'e 4 biçimindeydi. Erkekler tarafından yapılan

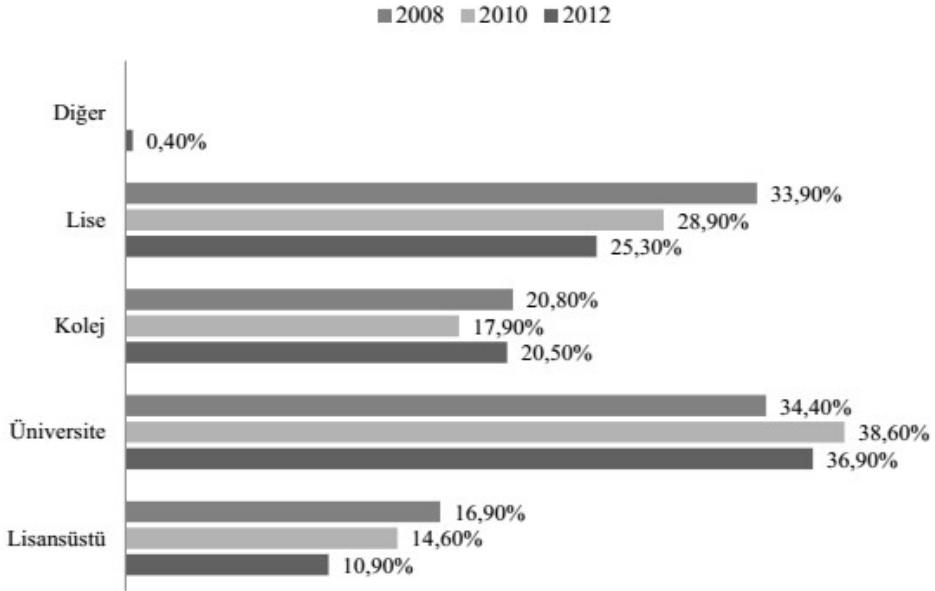
hile zararları, bayanlar tarafından yapılan hile zararlarından %123 daha yüksek olmuştur. Hile yapanların %52'sinin yaş aralığı 31-45 arasında değişiyor. Suç işleyenlerin %7'si, çalışmaya başladığı ilk yılda hile yapar; %53'ü ise 5 yıldan sonra hile yaparlar. Medeni durum halinde (1996) ise hile yapanlarda evli olanların bekâr olan kitleden daha fazla olduğu; eğitim düzeyinde (2002) ise %10,4'ünün üniversite sonrası, %32,7'sinin üniversite, %56'sının lise mezunu olduğu görülmüştür. Düşük eğitim düzeyinde daha fazla sayıda hile yapılmaktadır. Eğitim düzeyi arttıkça, hile sayısı azalmakta ama verilen zarar artmaktadır.

Şekil 2. Hile Yapan Çalışanların Cinsiyet Kategorisinde Dağılımı [15].

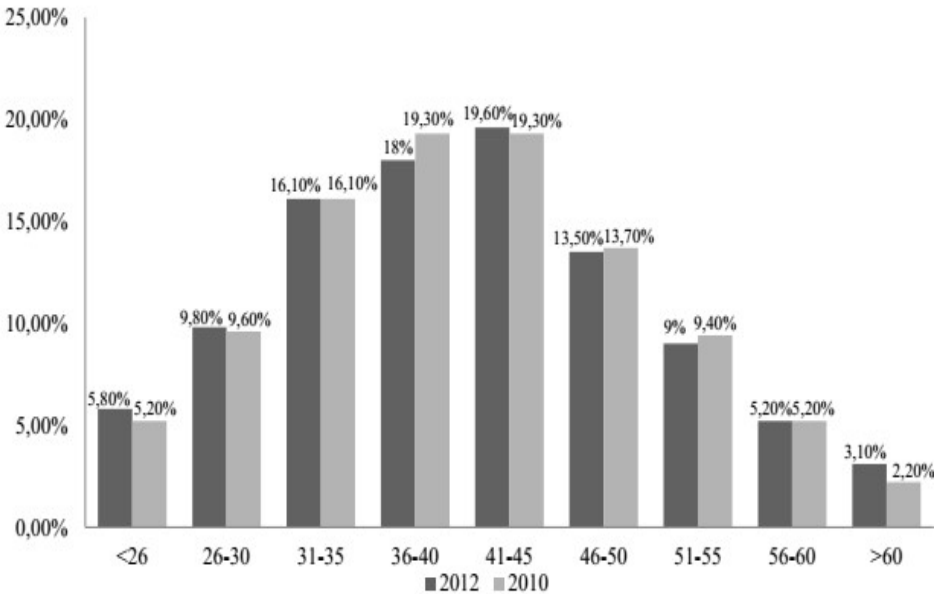
Kaynak, ACFE, Reports to the Nations on Occupational Fraud and Abuse, 2012.

Şekil 3. Hile Yapan Çalışanların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı.

Kaynak, ACFE, Reports to the Nations on Occupational Fraud and Abuse, 2012.

Şekil 4. Hile Yapan Çalışanların Yaş Dağılımı.

Kaynak, ACFE, Reports to the Nations on Occupational Fraud and Abuse, 2012.

ÇALIŞANLARIN YAPTIKLARI HİLE TÜRLERİ

Makalemizin üst kısmında bahsettiğimiz gibi ACFE hile sınıflandırması esas alınarak, konumuz bunun dahilinde olacaktır. ACFE hile sınıflandırması; Varlıkların Kötüye Kullanılması, Yolsuzluk ve Ahlaki Olmayan Davranışlar ve Hileli Finansal Tablolar şeklindedir. Bu hile türlerinden ilk ikisi daha çok çalışan hileleri olarak görülmektedir. Hileli Finansal Tablolar genellikle işletme yöneticileri tarafından yapılmaktadır.

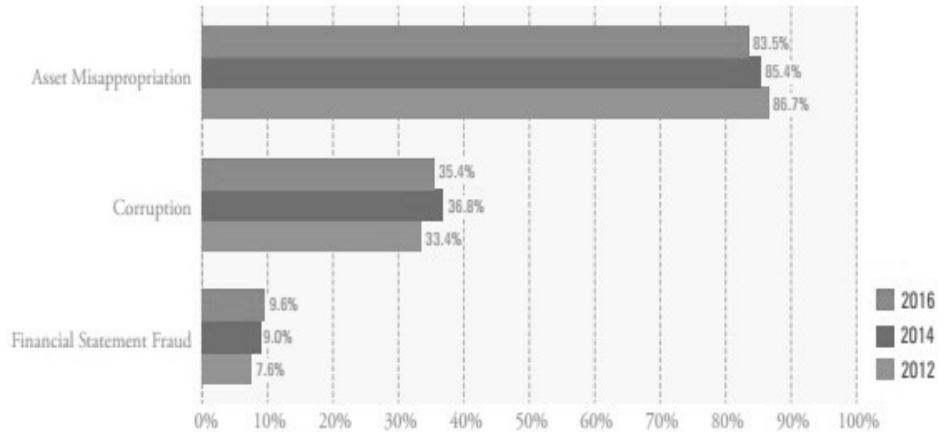
Hile Ağacına göre Varlıkların Kötüye Kullanılması, işletme çalışanlarının işletmenin varlıklarını haksız bir biçimde kendi yararına kullanması ve zimmete geçirmesi şeklinde ortaya çıkan ve çıkabilecek hile türleridir. Hile eylemleri açısından en sık yapılan hile türü olarak bilinmektedir. Hile Ağacına göre Varlıkların Kötüye Kullanımı iki ana başlık ve onlarda kendi içlerinde iki ve üç alt başlıklara bölünmektedirler.

1. Nakdi (nakit tahsilatı ve ödemeler ile ilgili varlıkların) Varlıkların Kötüye Kullanımı

İlgili alt başlıklar: Kayıt Öncesi Hileler, Doğrudan Nakit Hileleri (hırsızlık) ve Hileli Ödemeler.

2. Nakdi olmayan (envanter ve diğer varlıklar) Varlıkların Kötüye Kullanılması

İlgili alt başlıklar: Envanter ve Diğer Varlıkların Amaç Dışı Kullanılması ve Envanter ve Diğer Varlıkların Çalınması.

Şekil 5. ACFE Hile Kategorisi, Frekans

Kaynak, ACFE, Reports to the Nations on Occupational Fraud and Abuse, 2016.

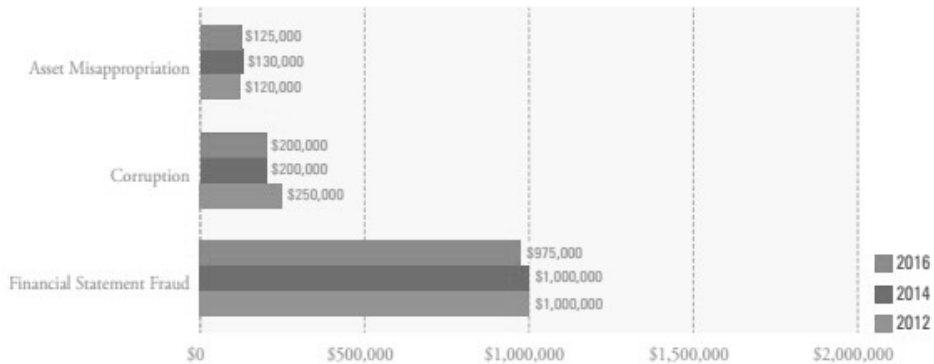
Şekilde de görüldüğü gibi 2012, 2014 ve 2016 yılları üzere Asset Misappropriation (Varlıkların Kötüye Kullanılması), Corruption (Yolsuzluk) ve Financial Statement Fraud (Hileli Finansal Tablolar) hile türlerinin yapılma sıklıkları yüzde olarak gösterilmiştir. En fazla yapılan hile türü Varlıkların Kötüye Kullanılması, en az yapılan ise Hileli Finansal Tablolar olmuştur.

Hile Ağacına göre Yolsuzluk ve Ahlaki Olmayan Davranışlar, işletme çalışanlarının yolsuzluğa başvurarak işletme varlıklarına haksız biçimde sahip olmasıdır. Daha da açık tanımlarsak; bir çalışanın işletme faaliyetlerinde işverenin veya bir başkasının hakkını göz ardı ederek, gücünü yanlış bir biçimde kendisine veya bir başkasına yarar sağlayacak bir şekilde kullanmasıdır [16]. Bu hile türü genellikle işletmelerde çalışanların işletmeden hariç biri veya birileri ile iş birliğine girmesi sonucunda yapılmaktadır. Yolsuzluk hileleri dördü altbaşlıkta ele alınmıştır:

- Rüşvet
- Yasal Olmayan Hediyeler
- Çıkar Çatışması
- Karşı Tarafı Rüşvet Vermeye Zorlama

Sertifikalı Hile Denetçileri Birliği raporuna göre yolsuzluklar, özellikle satın alma ve satış departmanlarında gerçekleşmektedir. Mal alımlarında, mal, gerçeğinden daha yüksek bedelle fatura edilmekte, mal satan satıcıya malın gerçek fiyatı ödenmektedir. Aradaki fark haksız olarak zimmete geçirilmektedir [17].

Hileli Finansal Tablolarla ilgili bilgi verilmeceği gibi, bu hile türlerini işletme yöneticileri tarafından yapıldığı ve işletmenin durumunu olduğundan iyi veya kötü göstermek amacı ile yapılmaktadır. Şekil 5'te de görüldüğü gibi yapılma sıklığı çok az olmaktadır fakat Şekil 6'ya bakarsak:

Şekil 6. Hile Kategorileri, Ortalama Kayıp

Kaynak, ACFE, Reports to the Nations on Occupational Fraud and Abuse, 2016.

Şekil 5'te verdiğimiz bilgiye göre, Varlıkların Kötüye Kullanılması en sık yapılan hile türü olmasına rağmen oluşturduğu maddi kayıplar en az olarak görünüyor; Hileli Finansal Tablolar yapılma sıklığı az hile türü olmakla beraber en ciddi finansal kayıplara yol açıyor. Böyle finansal farkların büyük olması yapılan hile türündeki tutarlarla ilgilidir. Hile eyleminin yapılma sıklığı değil, işletmeye yaşattığı finansal kayıplar açısından Hileli Finansal Tablo hileleri çok büyük maddi hasarlar içermektedir.

SONUÇ

İşletmelerde yaşanan hile eylemlerinin sayısı giderek artmaktadır. İşletmelerde yapılan hileler, işletmelerin türüne göre farklılık göstermektedir. Ayrıca işletmeler kendi bünyesinde çalışan işçilerin yaptıkları hile eylemlerinde ortaya çıkan unsurları dikkatle analiz etmeli ve gerekli önlemleri almalıdır. Hile eylemi gerçekleşikten sonra ortaya çıkartılması çok zor ve maddi açıdan yüksek tutarlar içermektedir. Bu sebeple eylem gerçekleşmeden önlem alınmalı ve önüne geçilmelidir. Alınan önlemlerden ziyade işletmede daha da açıkça söylersek, hile eyleminin başrolü olan 'insan' unsuru üzerine dikkat çekmek gerekir. Yani işletmede hile eyleminde bulunan birinin, hilekar profili nasıl olur, davranış biçimleri ve karakteristik özellikleri nasıldır vs. gibi kriteriler üzerinde durmak ve doğru bir biçimde analiz etmek, hile eylemi gerçekleşmeden önce alınan çok faydalı önlemlerden biridir.

Verilen analiz, grafik ve tablolardan, sunulan metinden de anlaşılacağı gibi hile eylemine başvuran çalışanların karakteristik özelliklerinde ve davranışlarında farklılıklar bulunmaktadır. Yaptığımız makale çalışmasının önemi, işletmelerde hilekar profili oluşumunun neticesinde ortaya çıkan özellikler ve davranış bozukluklarını sezebilmek, hile eyleminin önüne geçmekte yardımcı olmaktır. İşletmelerde hile ile mücadelede ne kadar farklı yöntemler ve biçimler kullanılsa dahi, hile ile mücadele bir birlik savaşıdır. Yani işletmede çalışan herkesin, yönetici, çalışan, üçüncü şahıslar vs. birlikte mücadele vermesi gerekir. Yapılan çalışma ile sunulan hilekar çalışan profili, her zaman çalışanları suçlamayı değil işletmede hile eylemine karşı tetikte olmayı gerektirmektedir. Ayrıca, hile eyleminin oluşumunu yani üçlü bir araya geldiğinde çalışanların yaptığı hile eylemlerine karşı, üçlüyü oluşturacak etmenleri önceden tespit etmek ve önlemek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Howard Silverstone, Michael Sheetz, *Forensic Accounting and Fraud Investigation for*

NonExperts, 2. bs, New Jersey, John Wiley&Sons Inc., 2007.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, 2017.

Ersin Güredin, *Denetim ve Güvence Hizmetleri SMMM ve YMM'lere Yönelik İlkeler ve*

Teknikler, 11. bs. İstanbul, Arıkan Basım Yayım, Ocak 2007.

Mengi, T.B, (2012a), *İşletme İçi Hilelerin Ortaya Çıkarılmasında ve Sorgulanmasında Bir Araç*

Olarak Beden Dili, *Mali Çözüm Dergisi*, İSMMO Yayını, Mayıs-Haziran, 43.

ACFE, *Reports to the Nations on Occupational Fraud and Abuse*, 2016.

KRANACHER, Mary-Jo, RİLEY, Richard, WELLS, Joseph T. *Forensic Accounting and Fraud*

Examination, USA, 2011.

Rabi'u Abdullahi Noorhayati Mansor Muhammad Shahir Nuhu. 'Fraud Triangle Theory and Fraud

Diamond Theory: Understanding the Convergent and Divergent for Future Research', *European*

Journal of Business and Management, Vol.7, No.28, 2015.

Rasha Kassem ve Andrew Higson, 'The New Fraud Triangle Model', *Journal of Emerging*

Trends in Economics an Management Sciences(JETEMS), Vol.3, 2012.

MENGI, T.B. 'İşletme İçi Hilelerin Ortaya Çıkarılmasında ve Sorgulanmasında Bir Araç Olarak

Beden Dili', *Mali Çözüm Dergisi*, İSMMO Yayınları, Mayıs-Haziran.

Price Waterhouse Coopers, *The Economic Crime Survey*, 2009.

Crassey 1953:741.

David T. Wolfe ve Dana R. Hermanson, 'The Fraud Diamond: Considering the Four Elements of

Fraud', *CPA Journal*, Vol.12, No:74, Aralık 2004.

Rabi'u Abdullahi Noorhayati Mansor Muhammad Shahir Nuhu. 'Fraud Triangle Theory and Fraud

Diamond Theory: Understanding the Convergent and Divergent for Future

Research , *European*

Journal of Business and Management, Vol.7, No.28, 2015.

ACFE, Reports to the Nations on Occupational Fraud and Abuse, 2014.

GÜNDÜZ, Adalet. 'İşletme Çalışanları Tarafından Yapılan Hileler ve Çalışan Hilelerinin Tespitiyle İlgili Bir Uygulama' , *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, SBE, Okan Üniversitesi, İstanbul, 2014.

BOZKURT, Nejat. *İşletmeleri Kara Deliği Hile – Çalışan Hileleri*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2009.

YILMAZ, Kadir. 'İşletmelerde Hile, Nedenleri, Önlenmesine İlişkin Uygulamalar ve Örnek Olaylar' , *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, SBE, Okan Üniversitesi, İstanbul, 2013.

ULAŞTIRMA ALTYAPI YATIRIMLARININ FİNANSAL AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Emine KARAMAN
İstanbul Aydın Üniversitesi
emnkrmn1907@gmail.com

Mehmet Fatih ALTAN
İstanbul Aydın Üniversitesi
altanmf26@gmail.com

ÖZ

Ülkelerin sahip olduğu altyapı, gelişmişlik seviyelerini yansıtmaktadır. Altyapı; bir ülkedeki sistemlerin etkin ve verimli çalışması, sektörlerin kârlılık oranları, halka sunulan hizmet seviyesi ve genel olarak hayat kalitesini doğrudan etkilemektedir. Dolayısı ile altyapı kurulumunun söz konusu ülkenin ekonomisi ile de doğrudan bir ilişkisi de bulunmaktadır. Altyapı; elektrik, su, doğalgaz, iletişim, ulaştırma gibi temel sektörleri ve bunların bileşenlerini ihtiva etmektedir. Buradan hareketle, ülkenin sahip olduğu altyapı çeşitliliğinin de yine o ülkenin altyapısının gelişmişlik düzeyi ile doğrudan bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu kapsamda ulaştırma yatırımlarının bir ülkenin ekonomik göstergeleri açısından sahip olduğu rol oldukça önemlidir. Bu anlamda da detaylı olarak incelenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Altyapı, Ekonomik Büyüme, Gelişmiş Ülkeler, Ulaştırma Yatırımları, Yap İşlet Devret Modeli*

EVALUATION OF TRANSPORTATION INFRASTRUCTURE INVESTMENTS IN TERMS OF FINANCE

ABSTRACT

The infrastructures of the countries reflect the development levels of the nations. Infrastructure affects the effective and efficient running of systems, profitability of sectors, level of service that is presented to public and generally quality of life of countries directly. Because of this, establishment of infrastructure has a direct relationship with the related country. Infrastructure consists of basic sectors as electricity, water, natural gas, communication, transportation and related elements of these. Thus it can be said that infrastructural variety and development level of

infrastructure of countries have a direct relationship too. On this context, the role of transportation investments in terms of economic implications of a country is very important. At this point, it is necessary to make more detailed investigations.

Keywords: *Build Operate Transfer Model, Developed Countries, Economic Growth, Infrastructure, Transportation Investments*

1. GİRİŞ

Ülkelerin ekonomilerine göre ilk elden, gelişmemiş ülkeler, gelişmekte olan ülkeler ve gelişmiş ülkeler olarak tasnifi mümkündür. Bu gelişmişlik seviyeleri sadece ekonomiyi değil aynı zamanda doğrudan ya da dolaylı yoldan söz konusu ülkenin teknik, sosyal, politik ve kültürel gelişmişliğini de ifade etmektedir.

Gelişmiş ülkelerde altyapı yatırımlarının yıllık yatırım bütçesinden aldığı pay sınırlıdır. Zira söz konusu ülkelerde altyapı kurulumu büyük ölçüde tamamlanmıştır, ekonomik ve benzeri fazlarda bulunulan noktayı korumaya yönelik bir durağanlık bulunmaktadır. Gelişmemiş ülkeler ise gelişme ve kurulum dinamiklerini harekete geçirecek olan ekonomik güce ulaşamamaktadırlar. Dolayısı ile altyapı başta olmak üzere, henüz kurulum ve kalkınma sürecine başlayamamışlardır. Gelişmekte olan ülkeler ise sahip oldukları dinamikleri belli ölçüde harekete geçirmiş olduklarından dolayı kalkınma sürecine ve yoğun bir şekilde altyapı kurulum sürecine girmişlerdir. Dolayısı ile gelişmekte olan ülkelerde, altyapı yatırımlarının yıllık bütçeden aldığı pay oldukça büyüktür.

Altyapı; elektrik, su, doğalgaz, iletişim, ulaştırma gibi temel sektörleri ve bunların bileşenlerini ihtiva etmektedir. Buradan hareketle, ülkenin sahip olduğu altyapı çeşitliliğinin de yine o ülkenin altyapısının gelişmişlik düzeyi ile doğrudan bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu kapsamda ulaştırma yatırımlarının bir ülkenin ekonomik göstergeleri açısından sahip olduğu rol, oldukça önemlidir. Bu anlamda da detaylı olarak incelenmesine ihtiyaç bulunmaktadır.

Elektrik, doğalgaz, su, atık su, internet, ulaştırma temel altyapı türleri arasında anılabilir. Altyapı çeşitleri içerisinde ulaştırmanın önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu durum özellikle gelişmekte olan ülkeler için söz konusudur. Türkiye’de ise ulaştırmanın önemi mevcut durumda daha da ileri düzeydedir. Ülkemizde yıllık yatırım bütçeleri içerisinde altyapıların ciddi bir yeri vardır. Altyapı yatırımları içerisinde ulaştırmanın ise yarı yarıya bir ağırlığı bulunmaktadır.

Dolayısıyla, Avrasya Tüneli, Yavuz Sultan Selim Köprüsü, Osmangazi Köprüsü, Ankara-İstanbul Yüksek Hızlı Demiryolu hattı, 3.İstanbul Havaalanı, Ankara-Konya Yüksek Hızlı Demiryolu hattı gibi büyük bütçeli yatırımların gerçekleştiği ülkemizde söz konusu yatırımların niteliği ve verimliliği katkısı da hayati bir

önemdedir. Bundan dolayı söz konusu yatırımların finansal açıdan da kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu anlamda daha önce 2000’li yıllarda yapılan çalışmalarda, karayolu ve demiryolu maliyet karşılaştırmalarına gidilmiş, ulaştırma altyapısının ekonomik büyüme üzerine etkisi incelenmiştir. Daha erken dönem çalışmalarında ise kamu harcamalarının üretkenliği ile hükümet harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkileri araştırılmıştır. 2007 yılında yapılan çalışmada ise kamu girdileri ve vergilerin rekabeti değerlendirilmiştir.

2. YÖNTEM VE ARAŞTIRMA

Ortalama olarak; kamu sermaye desteğinin özel yatırımlar ve çıktılar üzerinde olumlu etkileri olduğu, bunun da kısmen finansman için gerekli olan vergilendirme etkileriyle karşılandığı sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda Birleşik Krallık’ta gelecekte muhtemel bir kamu sermayesi desteğindeki yetersizlik (bütçe açığı) ele alınmıştır. Bu kapsamda aynı zamanda fayda-maliyet analizleriyle edinilen sonuçlar ve ulaştırma altyapısının üretkenliğe katkısı da incelenmiştir. Bunun sonucunda Birleşik Krallık’taki yatırımların karayollarına daha fazla yönlendirilmesi önerilmiştir fakat ideal olarak bu durum verimli bir ulusal karayolu ücretlendirme sistemiyle uygulanabilir.

Birleşik Krallık’ta kamu sermayesi desteği harcamalarının 1960’lardan sonra dramatik bir düşüş kaydettiği iyi bilinmektedir. Aslında net kamu yatırımı hacmi 1968 yılındaki seviyesini hem salt ölçütler itibarıyla ve hem de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) olarak hiçbir zaman kazanmamış olup son sert düşüş ise 1975’teki %5,6’lık değerde 2000 yılı itibarıyla kaydedilen %0,4’lük azalma olmuştur. Bu düşüşün bir kısmı; devletin konut inşası başta olmak üzere çeşitli işlevlerinden çekilmesiyle ilgilidir fakat altyapı yatırımlarında gözle görülür ölçüde bir kesintiye gidildiği de açıktır [1].

Hem Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’ya (GSYİH) ve hem de özel sektör sermaye stoğuna bağlı Birleşik Krallık kamu sermaye destek stoğu 1980-2000 yılları periyodunda keskin bir azalma kaydetmiş olup kamu yatırımlarının yakın dönem düzeyleri uzun vadede bu oranların daha da düşmeye devam edeceği görülmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) 2005 yılı itibarıyla Birleşik Krallık ekonomisinin karayollarına bağımlılığının diğer birçok Avrupa Birliği (AB) üye ülke ekonomisinden çok daha fazla olduğunu not etmiş olup bunun nedeni kısmen, üretimde ulaştırma payının nispeten daha yüksek olması ve aynı zamanda Birleşik Krallık’ta trafik tıkanıklık düzeylerinin Avrupa’nın genelinden daha yüksek olmasıdır [2].

3. EKONOMİK BÜYÜME

Ortalama olarak; kamu sermaye desteğinin özel yatırımlar ve çıktılar üzerinde olumlu etkileri olduğu, bunun kısmen de finansman için gerekli olan vergilendirme etkileriyle karşılandığı sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda Birleşik Krallık'ta gelecekte muhtemel bir kamu sermayesi desteğindeki yetersizlik (bütçe açığı) ele alınmıştır. Bu kapsamda aynı zamanda fayda-maliyet analizleriyle edinilen sonuçlar ve ulaştırma altyapısının üretkenliğe katkısı da incelenmiştir. Bunun sonucunda Birleşik Krallık'taki yatırımların karayollarına daha fazla yönlendirilmesi önerilmiştir fakat ideal olarak bu durum verimli bir ulusal karayolu ücretlendirme sistemiyle uygulanabilir. Birleşik Krallık'ta kamu sermayesi desteği harcamalarının 1960'lardan sonra dramatik bir düşüş kaydettiği iyi bilinmektedir. Aslında net kamu yatırımı hacmi 1968 yılındaki seviyesini hem salt ölçütler itibarıyla ve hem de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) olarak hiçbir zaman kazanmamış olup son sert düşüş ise 1975'teki %5,6'lık değerde 2000 yılı itibarıyla kaydedilen %0,4'lük azalma olmuştur. Bu düşüşün bir kısmı; devletin konut inşası başta olmak üzere çeşitli işlevlerinden çekilmesiyle ilgilidir fakat altyapı yatırımlarında gözle görülür ölçüde bir kesintiye gidildiği de açıktır [1].

Hem Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYİH) ve hem de özel sektör sermaye stoğuna bağlı Birleşik Krallık kamu sermaye destek stoğu 1980-2000 yılları periyodunda keskin bir azalma kaydetmiş olup kamu yatırımlarının yakın dönem düzeyleri uzun vadede bu oranların daha da düşmeye devam edeceği görülmektedir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) 2005 yılı itibarıyla Birleşik Krallık ekonomisinin karayollarına bağımlılığının diğer birçok Avrupa Birliği (AB) üye ülke ekonomisinden çok daha fazla olduğunu not etmiş olup bunun nedeni kısmen, üretimde ulaştırma payının nispeten daha yüksek olması ve aynı zamanda Birleşik Krallık'ta trafik tıkanıklık düzeylerinin Avrupa'nın genelinden daha yüksek olmasıdır [2].

4. GELİŞMİŞ EKONOMİLERDE ULAŞTIRMA

Modern gelişmiş ekonomiler; kamu sermaye desteğindeki, hangi yatırımın ekonomik kalkınmayı hangi düzeyde yükselteceğini gösteren bir modele sahiptirler. Bu alandaki iyi bir başlangıç çalışmasına vesile olabilecek kimi iyi bilinen araştırmalara göre, bu tarz kamu yatırımları uzun vadede özel sektör yatırımlarının geri dönüş oranlarını artırmaktadır fakat bu durum sadece, söz konusu etkiler, gerekli vergi artışlarının olumsuz etkilerinden daha yüksek olduğu durumlarda gerçekleşmektedir. Ulaştırma altyapıları kesin olarak bu yolla değerlendirmeye tabi tutulabilir.

Bununla beraber; ulaştırma altyapısı aynı zamanda diğer kamu sermaye destekli yatırımlarda görülmeyen bir şekilde, üretkenlik üzerine potansiyel etkileri

bakımından da özeldir. Daha açık bir şekilde, ulaştırma gelişimleri kısmen trafik tıkanıklıklarındaki azalmalara bağlı olarak artan ve ulaştırma projelerinin fayda maliyet çalışmalarında refah seviyesi artışlarının önemli bir kısmını karşılayan zaman tasarrufunun şekliyle ilgili faydalara sahiptir. Aynı zamanda daha ucuz ulaştırmanın kendine has geniş ekonomik faydaları da bulunmaktadır. Ulaştırma maliyetlerindeki düşüşler, çeşitli araştırmalarda üretkenliğin olumlu bir sonucu olarak değerlendirilen ticareti güdülemektedir. Yeni ekonomik coğrafya vurgusunda olduğu gibi, ulaştırma gelişimlerinin sektöre erişimdeki değişime göre endüstriyel yerleşimler için göstergelere sahip olması ve aynı zamanda yardımcı üretkenlik kazanımlarıyla küme boyutlarının büyümesi de imkân dâhilindedir. Ulaştırma yatırımlarının bu (ve diğer) ekonomik etkileri, geleneksel olarak fayda-maliyet analizlerinde dikkate alınmamakta olup kullanıcılar için daha ucuz, daha hızlı ve daha güvenli ulaştırmanın değerlendirilmesine yoğunlaşmaktadır.

Trafik tıkanıklığı kısmen de araç sürücülerinin diğer yol kullanıcıları ve sürücüleri dikkate almaksızın ortaya koydukları sürücü davranışlarının etkilerinden kaynaklı olarak sektörde kayıplara neden olmaktadır. İlkesel olarak; bu durum araç kullanımının marjinal sosyal maliyetlerini içselleştiren karayolu ücretlendirmesiyle ilgili olup böylelikle güvenilirlik ve hız artırılırken (seyahat sürelerinin hem ortalaması ve hem de değişim aralığı azaltılmaktadır) yol kullanımı ve trafik tıkanıklığı azalma eğilimine girmektedir. Ayrıca önerilen karayolu planlarının fayda-maliyet oranları; kullarımdaki karayolu ücretlendirme oranlarını etkilemeksizin, Birleşik Krallık mevcut durumunda, ulusal bir karayolu ücretlendirme planına girişin, özellik zaman tasarrufu gibi karayolu yatırımı faydalarının optimum miktarının düşürülmesine karşı hassas olabileceği not edilmelidir. Herhangi bir demiryolu ağında kavşaklar, hemzemin geçitler ve istasyonlar gibi bütün fiziksel düğüm noktaları birer hattı taşımaktadır. Bu düğüm noktalarındaki sefer aralığı kısıtları, herhangi bir hattaki belirli bir zaman aralığında sadece bir trenin seferine imkân vermektedir. Bununla beraber, demiryolu ağına birden fazla gidiş ve geliş hatları olarak dağıtılan bazı düğüm noktalarında, sefer aralığı kısıtları aynı ya da karşıt yönden gelen trenlerin herhangi bir karşılaşma ihtimaline imkân tanımamaktadırlar.

Ekonomik kalkınmada altyapının etkisiyle ilgili değerlendirme için doğal bir yol, üretim fonksiyonuna kamu sermaye desteğini dahil etmektir. Bu aynı zamanda, çeşitli kusurlar içermekte olan kimi çalışmalarda da kullanılmış olan, çok iyi bilindiğinden dolayı, çıktılar ve üretkenlik etkilerinin hesaplanmasında geniş bir kullanım alanına sahip olan bir yaklaşımdır. Genelde kamu sermaye desteğini yatırımlarda, çıktıyı bir üretim katsayısı olarak doğrudan ya da toplam katsayı üretkenliğindeki (TFP) bir etki olarak dolaylı şekilde yükselten olarak değerlendiren iki yol olduğu söylenebilir [3].

İç kaynaklara dayalı ekonomik büyüme geleneğinden gelen araştırmacılar, üretim fonksiyonunun daha sıkı bir versiyonunu değerlendirmeye almakta olup kararlı büyüme oranlarında kamu yatırım etkilerinin dikkate alınmasında kullanılmaktadırlar. Bu yaklaşımın iki temel inşa edici unsuru ise kamu ve özel sermayelerin dengelenmiş gelişimi için sabit geri dönüşlü bir üretim fonksiyonu ile temsili katsayının optimizasyon davranışının belirlenmesidir.

Bu söz konusu durağan durumda, kişi başına tüketim ve kişi başına üretim artışı aynı oranda olup bu oran ana paranın marjinal üretiminin pozitif değerli bir fonksiyonudur. Kamu sermaye desteği; ana paranın marjinal üretimi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Bununla beraber, eğer gelir, kamu sermaye desteğine verilendirilerek ödeme olarak yansıtılırsa, bu durum vergi sonrası geri dönüş oranını düşürecektir. Bu durum, kamu sermayesi desteğindeki bir yatırım kararının büyüme üzerinde iki önemli etkisi olduğunu ifade etmektedir: Olumlu etki, özel sermayenin marjinal üretkenliği üzerindeki kamu sermayesinin etkisi iken olumsuz olan etki ise, bu özel sermayenin vergi gelirleri ile finanse edilmesinin olumsuz etkisidir.

5. REFAH SEVİYESİ VE ULAŞTIRMA

Mikro düzeyde, Birleşik Krallık fayda-maliyet analizleri bakımından iyi yapılandırılmış bir geleneğe sahiptir. Bu yapı; ulaştırma faydalarını, ulaştırma talebi (ödemek için gözden çıkarılan maliyet) ve bir ulaştırma projesinden kaynaklanan ulaştırmanın genelleştirilmiş maliyetinde azalma bazlı olarak sayısallaştırma eğilimindedir. Bu durum; ulaştırma faydalarının bir tüketici (tüketim fazlalığına dayalı) türü ölçütü üretmekte olup bazı durumlarda toplam ekonomik faydalara iyi bir yaklaşık hesap sunmaktadır [4].

Bu, ulaştırmayı kullanan sektörün karakteristiklerine bağlı olup tam bir rekabete ve ölçeğe sabit geri dönüşlerin olduğu şartlar için iyi bir hesaplama sağlayacaktır. Daha genel olarak; daha önceki tartışma önerileri ve ulaştırma departmanının kabullerinde olduğu gibi, ulaştırma projelerinin değerlendirilmesinde daha geniş ekonomik faydaların dikkate alınması gerekebilir. Bunun aynı zamanda, ampirik yöntemlerle kamu sermaye desteği hesabının çıktı elastisitesine katkı yapacağı beklenmektedir.

Yükselen iş maaşlarından hareketle kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'daki (GSYİH) artış, refah seviyesi kazanımlarını yükseltecek olup bunun nedeni ise bu durumun, brüt ücretlerde artış olarak yansımaları ve bir kısmının ise kentteki çalışma koşullarının zorluğu ve günlük yolculuk maliyetleri olarak ev-iş yolcularınca karşılanmasıdır. Diğer taraftan, daha fazla ulaştırma zaman tasarrufları iş kaynaklı zamanlı zaman kazanımları için ödenmekte olup hem bir

ulaştırma faydasının değerlendirilmesi ve hem de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'da (GSYİH) karşılık bulan bir etkiyi içeren çıktıları üreten firmalarca kullanılabilir, gezi ya da ev-iş yolculuklarında zaman tasarrufları, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYİH) parçası olmayan birer ulaştırma faydalarıdır. Benzer şekilde; güvenlik ve çevre etkileri prensip olarak değerlendirmeye dâhil edilmiş fakat ulusal ölçekte Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) hesabında değerlendirmeye alınmamışlardır.

Bu nedenle; ulaştırma projelerinde Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) etkileri ile refah düzeyi arasında ciddi bir örtüşme bulunurken, aynı olduğu ise söylenemez. Bu farklılıklar, Londra Crossrail (demiryolu projesi) Projesi analizi temelli olarak sayısal bir şekilde örneklendirilebilir olup Tablo 1'de ilgili detaylar verilmiştir.

	Refah Seviyesi	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla(GSYİH)
İş zamanı tasarrufları	6054	6054
Ev-iş yolculuğu zaman tasarrufları	5186	-
Gezi yolculuk süresi tasarrufları	4787	-
Geleneksel Değerlendirme	16.027	-
Emek sektörüne etkileri		14.542
Kümelenme faydaları	3865	3865
Yetersiz rekabet	606	606
Mali karlar	4471	-
Geleneksel Değerlendirmeye İlave	8942	-
Toplam	24.969	25.057

Tablo 1. Crossrail Projesinin Refah Seviyesi ve GSYİH Etkileri (milyon ABD Doları) [5]

6. GÖSTERGELER

Bu noktada makroekonomik çalışmalardan kaynaklı birçok gösterge bulunmakta olup fayda-maliyet analizlerinin mikroekonomik perspektifinin dışına çıkan daha büyük ekonomik faydaları kapsayan ve kamu sermaye desteğine göre çıktıların elastisitesi gibi anahtar değişkenlerin büyüklüğü konularını açıklayabilmektedir. Yöntemler; maliyet ve üretim fonksiyonlarının hesabı, vektörel oto regresyon (VAR) modelleri ve büyüme regresyonlarını kullanmaktadır. Karşılaşılan ekonometrik problemler basit olmayıp, şimdi güvenilir kabul edilmeyen bir dizi erken dönem çalışmalarını ihtiva etmektedir. 2006-2007 yıllarından itibaren bu konuda iyi denilebilecek yakın dönem çalışmaları yapılmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan çalışmada özellikle eyaletlerarası otoyolların gelişimine yoğunlaştığı not edilmelidir. Bu yatırımın göstergeleri etraflıca incelenmiş olup bu çalışmanın sonuçları kısmen de olsa açıklanmış ve sonraki çalışmalara bir yol haritası çizilmiştir. 1998 yılındaki bir başka çalışmada ise kapsamlı bir değerlendirme sunulmaktadır. Bu çalışmada; otoyol sermayesinin özellikle ulaştırmayı kullanan sektör maliyetlerinin düşüşleri ve çıktılarındaki gelişime katkıları raporlanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) için bu özel sonuçlar; 1960-1990 yılları arasında çok sayıdaki ülke için ulusal bir üretim fonksiyonu olarak değerlendirilip kullanılmıştır. Bu tarz çalışmalar kapsamında bir standart olarak Cobb-Douglas üretim fonksiyonu, çeşitli çıkarımların yapılmasını sağlayan bir sanal logaritma formunda oluşturulur. Bu durum, altyapı yatırımındaki bir bozulmanın gelişim sürecinde zamanla önemli bir kısıtlama gibi etki etmeye başladığını ortaya koymakta olup bu da vektörel oto regresyon (VAR) analizleri (ve gelişen ekonomilerle) ile örtüşmekte, söz konusu analizler, Birleşik Krallık'ta sonuçlarının açık bir şekilde ortaya çıktığı üzere, tipik olarak özel sektör sermayeleri üzerinde olumlu bir etkisi olan daha fazla kamu sermaye desteğinin orta vadeli etkilerinin görüldüğü OECD ülkelerinde kullanılmaktadır [6].

7. POLİTİK ÇIKARIMLAR

Bu tarz çalışmalar kapsamında bir dizi politik çıkarımlar ile ilgili detaylı değerlendirmeler yürütülmektedir. Bu durum hem kamu yatırımlarının bütünüyle ve hem de özellikle ulaştırma altyapı yatırımlarıyla ilgilidir. Bu kapsamda kamu sermaye desteğine bağlı çıktıların elastisitesine bağlı olarak kamudan özel sektöre sermaye aktarım oranlarının maksimizasyonu için formüller geliştirilmektedir. Eğer 0,2'lik bir elastisite değeri yakın dönem literatürüne bağlı olarak değerlendirilirse, bunun %31'lik bir orana tekabül ettiği görülecektir. Çizelgeden görülebildiği üzere 2000 yılında Birleşik Krallık'ta ve Avrupa Birliği ülkelerinin genelinde, kamu sermayesi en azından bu miktarlarda seyretmekte ve 2006 yılında yapılan çalışmalardaki hesaplamalara dayalı olarak gelişim maksimizasyon kriterinde 21.yüzyılın başlangıcında 15 Avrupa Birliği ülkesinde kamu sermaye desteğinde genel bir eksiklikten bahsedilemez [7]. Bununla beraber gelecekte muhtemel bir kamu sermayesi eksikliğinin engellenmesi adına, kamu yatırımları, gelecekteki Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) oranları da dikkate alınarak, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya (GSYİH) yeterli oranlarda kamu sermaye desteğini temin edebilecek kadar yüksek olmak durumundadır. Bu durum kamu yatırımlarının ilgili kriterlerle örtüşmesini gerektirmektedir. Tablo 2; bütün ülkelerde uygulanmak üzere kabulüyle ilgili formülasyonlarda sonuçlar %42,3'lük nokta hesaplamalar bazlı olarak raporlanmıştır.

	Uzun Vadeli Kamu Sermayesi/ GSYİH Projeksiyonu	Kamu Yatırımlarıyla Maksimum Büyüme	Kamu Yatırımlarının Eksiklik Oranları
Avusturya	19,7	2,7	1,4
Belçika	24,6	2,6	0,9
Danimarka	31,4	2,5	0,7
Finlandiya	39,3	2,7	0,0
Fransa	49,3	2,6	-0,5
Almanya	34,7	2,3	0,7
Yunanistan	48,1	3,5	0,3
İrlanda	33,5	4,0	0,3
İtalya	42,9	2,3	0,0
Hollanda	55,2	2,6	-0,6
Portekiz	70,1	2,5	-0,8
İspanya	45,5	3,0	-0,5
İsveç	33,4	2,8	-0,2
Birleşik Krallık	25,7	2,7	1,2
AB-15 Ortalaması	39,1	2,6	0,3

Tablo 2. Kamu Sermaye Stoğu ve Yatırım Oranları (GSYİH%) [8]

8. SONUÇ

Bu tarz çalışmalar kapsamında sorunlara aşağıdaki öneriler üretilmiştir. İlk olarak, ulaştırma altyapısı yatırımlarıyla ilgili önerilen ekonomik teori, kamu sermaye stoğu artışının çıktı etkileriyle ya da ulaştırmayı kullanan sektörlerin toplam üretkenlik katsayılarının artırılması yoluyla, üretkenlik performansını doğrudan geliştirebilir. Teşkil ettikleri etkin şehir boyutlarındaki artış bakımından, ulaştırma yatırımları üretkenlik kazanımları (daha geniş ekonomik faydalar) hususunda kendine sahiptir. Kamu sermaye destekli yatırımlar özel sektöre geri dönüş oranlarını artırma eğiliminde olup bu durum özel sektörde yoğunlaşmaya neden olmaktadır. İç kaynağa dayalı bir büyüme modelinde, bu durum büyüme oranını artıracaktır fakat genelde etki, kamu yatırımını finanse etmek için gerekli vergilendirme artışı yoluyla en azından kısmi olarak karşılanmaktadır.

Kamu sermaye desteğindeki yatırımları öneren göstergeler tipik olarak, yaklaşık 0,2 olarak ölçülen elastisitenin hesaplanandan çok daha düşük olmasına karşın, çıktılar üzerinde olumlu etkiler göstermektedir. Üretken idare masrafları dâhilindeki yatırım, ekonomik büyüme ile doğru orantılıdır fakat etkiler eğer gelir vergilerince finanse edilirse, göz ardı edilebilir olmaktadır. Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) üzerinde güçlü bir etkisi olması öngörülen ve yüksek fayda-maliyet oranlarına sahip olan önemli sayıda Birleşik Krallık karayolu ağı planlaması bulunmaktadır. Özellikle hizmet sektörü başta olmak üzere kümeli etkilerden kaynaklı üretkenlik kazanımları ile ilgili güçlü göstergeler ortaya çıkmıştır.

Ulusal bir karayolu ücretlendirme planının uyarlanması, yeni yollara optimum yatırım miktarını kayda değer ölçüde düşürebilir ve özellikle mali krizler bağlamında oldukça cezbedicidir. Bununla beraber bu yaklaşımın politik fizibilitesi üzerindeki şüphe devam etmektedir. Bu durum karayolu ücretlendirmesi ya da inşası ile telafi edilemeyecek optimum altı gelecek ihtimalini artıran bir etken olmaktadır [9].

Mevcut durumda yetkinliği bulunan hesaplamalarda, şehirler arası karayolu planlamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) etkileri, ilave refah kazanımları %25 kadar daha az olduğu halde, neredeyse ortalama 3'te 1 oranında yükselme kaydedebilir.

KAYNAKÇA

Affuso, L., Masson, J., and Newbery, D. (2003), 'Comparing Investments in New Transport Infrastructure: Roads versus Railways?', Fiscal Studies, 24, 275–315.

Afraz, N., Aquilina, M., Conti, M., and Lilico, A. (2006), 'Impact of Transport Infrastructure on Economic Growth', Annex 6 to Final Report of COMPETE: Analysis of the Contribution of Transport Policies to the Competitiveness of the EU Economy and Comparison with the United States, Karlsruhe, ISI.

Aschauer, D. A. (1989), 'Is Public Expenditure Productive?', Journal of Monetary Economics, 23, 177–200.

Barro, R. J. (1990), 'Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth', Journal of Political Economy, 98, S103–25.

Benassy-Quere, A., Gopalraja, N., and Trannoy, A. (2007), 'Tax and Public Input Competition', Economic Policy, 50, 385–430.

Department for Transport (2006a), Transport, Wider Economic Benefits and Impacts on GDP, London, Department for Transport.

Glaister, S. (2002), 'UK Transport Policy 1997–2001', Oxford Review of Economic Policy, 18, 154–86.

Graham, D. (2007), 'Variable Returns to Agglomeration and the Effect of Road Traffic Congestion', Journal of Urban Economics, 62, 103–20.

Rodri'guez, D.A., Khattak, A.J., Evenson, K.R., 2006. Can community design increase physical activity: evidence from a new urbanist and a conventional community. Journal of the American Planning Association 72 (1), 43–56.

HAVAYOLU ŞİRKETLERİNİN KRİZ DÖNEMİNDE UYGULAMASI BEKLENEN STRATEJİLERİ

Seray İNCEOĞLU
İstanbul Aydın Üniversitesi
seray.inceoglu@hotmail.com

ÖZ

Taşımacılık sektörünün, günümüzün en gözde meslek ve sektörlerinden biri olmakla birlikte gelecekte de en büyük sektörlerden biri olacağı açıktır. Gerek istihdamı gerekse bu alanda çok büyük bir açıklığın olması firmaları ciddi derecede cezbetmektedir. Sektörün bu derece popüler olmasının temel nedeni ise çağımızın yaşadığı küreselleşmedir. Fakat küreselleşme her ne kadar özellikle taşımacılık alanında hiç beklenmeyen bir çığır açsa da firmaların korkulu rüyası olan rekabeti de artırmıştır. Taşımacılık sektörü karada her ne kadar artmış ve faaliyet alanını genişletmiş olsa da hava lojistiği günümüzün en büyük trendi olmuştur. Gelişen teknoloji ve küreselleşme ile firmalar birbirlerini takip etme ve geçmede en uç noktaları zorlamaktadır. Havacılık, rekabetin yoğun olduğu sektörlerden biri haline gelmiştir. Bu durum havayolu işletmelerini, müşterilerinin ihtiyaçlarını ve isteklerini çok daha iyi karşılamayı amaçlamaya yönlendirmektedir. Günümüz işletmeleri iş hayatlarında bazen iniş-çıkışlar yaşarlar. İşletmelerin hem çalışanlarına hem müşterilerine hem de topluma karşı toplumsal sorumlulukları vardır. Bu nedenle firmalar markalarının kimliğini ve geliştirecekleri pazarlama stratejilerini iyi planlamalı ve ona göre hareket etmelidir. Birçok işletmenin, kurumsal itibarını yükseltmek için çeşitli yöntemler geliştirdikleri ve para harcadıkları yadsınamaz bir gerçektir. Krizi olabildiğince az hasarla atlatmak için, krizi bir fırsat olarak algılayıp değerlendirmek ve bütün bunlar için bir ilk adım olarak etraflı bir kriz yönetimi planına sahip olmak oldukça önemlidir. Başka bir deyişle, işletmeler kriz öncesinde stratejik planlar yapmalı, muhtelif zamanlarda bunu test etmeli ve aksaklıkları bulmaya ve çözmeye çalışmalıdır.

Anahtar Kelimeler: *Kriz, Kriz Yönetimi, Strateji, Pazarlama Stratejileri*

STRATEGIES THAT ARE EXPECTED TO BE APPLIED BY AIRLINE COMPANIES DURING THE PERIODS OF CRISIS

ABSTRACT

Today, apart from being the most popular sector, transportation sector is also the biggest sector of the future. Both the employment and the huge demand in this area critically attract companies towards this sector. The essential reason of the sector's popularity is the globalization that we live in. However, while creating a ground-breaking development especially in the transportation sector, globalization has also increased the competition, the nightmare of the companies in the sector. Despite land transportation has broadened its area of activity and developed significantly, the air logistics has become the biggest trend in today's world. With the developing technology and globalism, the firms have been forcing the most extreme point on following and surpassing each other. Aviation has become one of the sectors where there is a lot of competition, and rapid changes are heavily experienced. This leads airline companies to better understand their customers' needs and desires. Today's businesses sometimes experience ups and downs in their business life. Businesses have social responsibilities regarding their employees, customers and society. For this reason, companies should plan on their branding and marketing strategies and act according to it. It is a well-known fact that many businesses have spent a lot of money and effort to raise corporate reputation and corporate image. For all of these, it is very important to see and evaluate the crisis as an opportunity, and to have an effective crisis management plan as a first step. In other words, businesses should make strategic plans before the crisis, test them at various times and try to find and solve problems.

Keywords: *Crisis, Crisis Management, strategy, Marketing Strategies*

GİRİŞ

Günümüzde artan teknolojik buluşlar ve sosyal yaşamdaki ilişkilerin karmaşıklaşması daha önce görülmemiş çok hızlı bir değişim ve devriminin göstergesidir. Değişim aslında ümit taşırken diğer yandan belirsizlik de demektir; belirsizlik tehdit ve fırsatları da yanında getirir. Örgütleri insanlara benzetirsek, faaliyet yürüttükleri çevrede değişiklik gösteren şartlara ayak uydurmak zorundadırlar. Değişime ayak uyduramayan ya da bu sürece hazırlıksız yakalanan işletmelerin içine düştüğü durum kriz olarak adlandırılmaktadır.

Kriz dönemleri hemen her işletmenin bazı dönemlerinde mutlaka görülebilecek bir konudur. İşletmeler, pazarlama, satış, üretim, yönetim, personel ve pek çok konunun bir araya getirilerek yönetildiği yerler olup, sürekli bir ekonomik ve sosyal ilişkiler içerisinde hareket etmek zorundadır. Bazen kendi bünyesindeki

olumsuz gelişmeler de işletmeyi etkileyerek yoğun rekabet ortamında işletmeye ciddi derecede rahatsızlık vermektedir. İşletmelerin bulunduğu sektörler de bulunulan ekonomik ortamda hassaslığına bağlı olarak diğer sektörlerden farklı derecede krize karşı açık konumdadır. Havacılık sektörü bu sektörlerin başında gelmektedir. Günümüzde krizler küresel çapta meydana gelmektedir. Bu tarz krizler doğal olarak öncelikle dev sektörleri ve dev firmaları etkilemektedir. Bu durum havacılık gibi sektörlerin bu gibi durumlara karşı daha itinalı ve daha stratejik davranmasını gerektirmektedir.

Havacılık sektörünün kriz karşısında alacağı önlemlerin başında müşteri odaklı yaklaşım ile müşterinin isteklerine ve beklentilerine yönelik çalışmalar geliştirmesi yer almaktadır. Diğer bir önlem ise, müşterinin rakip firmalara yönelmesini önlemek adına bilet fiyatlarının düşürülmesidir. Havayolu şirketleri gelişen teknoloji ve globalleşen dünya karşısında hedef kitesinin kriterlerini ve ihtiyaçlarını iyi belirlemelidir. Havayolu sektöründe analiz edilmesi gereken konuların en başında müşterinin beklentilerinin ne yönde olduğu ve bu beklentilerin nasıl karşılanacağına ilişkin analizi yer almaktadır.

KRİZ KAVRAMI

Kriz kavramını tanımlarken aslında krizin varlığının nasıl kabul edileceği bir tartışma konusudur. Bu kavramın belirtileri; işletmenin amaçlarını ve pazardaki rekabet gücünü tehdit etmesi, organizasyonun engellemek adına uygulayacağı sistemleri olumsuz etkilemesi, acil müdahalelere gerek duyulması ve zamanın çok kısa süreli olmasından dolayı oluşan baskı, ani bir şekilde ortaya çıkması yüzünden ani kararlar gerektirmesi gibi durumlardır. Ayrıca, kriz ortamında karar vericilerin gerilim yaratması, panik durumu, kontrol edilememe, işletmenin tüm birimlerini ve kaynaklarını ciddi bir şekilde tehdit etmesi gibi durumlar da krizin temel belirtileridir.

Kriz oluştuğunda krizin doğasını ve ilgili hedef kitlelerini bilmek oldukça önem taşımaktadır. Öncelikle kriz ile ilgili şüphelerin ve kaynakların neler olduğu sorgulanmalıdır. Krizin doğasına göre yaşanan olumsuzluğun nedeni ve zarar seviyesi belirlenmeli ve bu duruma uygun bir müdahale geliştirilmelidir (Kuşay, 2017).

KRİZİN ÖZELLİKLERİ VE NEDENLERİ

Günümüzde kriz kelimesi çok sık kullanılan bir kelime olup özellikle psikolojik olarak bir anlam ifade etmektedir. Ancak günümüz dünyası ekonomik bir atmosfer ve yoğun rekabete maruz kalmaktadır. Bu durum gerek sosyal gerek ekonomik yaşantıyı da olumsuz etkilemektedir (Ulmer, 2011). Kriz kavramı belirli bazı aşamalara sahiptir. İşletmelerin ekonomik ve sosyal yaşamdaki hayatta kalma sürecinde uğradıkları krizlerden, şirketler üç aşamada ciddi derecede

etkilenmektedir. Bu aşamalardan birincisi, işletmenin öncelikli değerlerine zarar vermesidir. Bu durum işletmenin içerde ve dışarıda imajını olumsuz etkiler. İkincisi ise, krizin başlaması ile birlikte oluşan panikle işletme yönetimin garip reaksiyonlar göstermesidir. Kriz başladığı anla bittiği an arasında çok farklı bir süreç gelişir ve bu süreç çok kısadır. Üçüncüsü ise, işletme her ne kadar bir B planına sahip olsa bile kriz olgusunun işletme için beklenmedik ve ani bir sürece sahip olmasıdır (Uyan, 2016).

Krizlerin sebepleri ekonomik, sosyolojik, siyasi ya da doğal afetler gibi çok farklı olabilmektedir. Başka bir ifadeyle yüksek enflasyon oranı, istikrarsız büyüme hızı, dış ticaret açığı, yüksek faiz oranları, yönetim hataları, üretimin aşırı azalması, fiyatların ani yükselişi, işsizlikte artış, iflas oranlarında artış, cari işlemler açığı, borsanın olumsuz seyri, kamu açıklarının borçlanma ile finanse edilmesi gibi ekonomik; düşük ücret, düşük yaşam standardı ve genel grev gibi sosyolojik; hükümet bunalımları, siyasi istikrarsızlık gibi siyasi veya deprem, sel, yangın gibi doğal afetlerden kaynaklanmaktadır (Uğurel 2003: 6). Bu yönleriyle ekonomik gerçekten direkt olarak ekonomiyi ve halkın ekonomik yaşayışını birinci derece etkilediği rahatlıkla söylenebilir (Sucu, 2005: 2).

Krizlerin tek bir sebebe bağlanması ve bu konuda genel bir yargıya ulaşılmaması pek mümkün değildir. Krizler mal ve hizmet piyasalarıyla işgücü piyasasında kendini gösteren ve enflasyon, resesyon, işsizlik kavramlarını içeren reel sektör krizi olarak ortaya çıkabileceği gibi bankacılık, para-döviz, dış borç, ödemeler dengesi veya borsayla alakalı olarak kendisini gösteren finansal krizler şeklinde de ortaya çıkabilir (Mircevska, Cuculena, 2015: 27).

STRATEJİ KAVRAMI VE KRİZ DÖNEMLERİNDE UYGULANAN STRATEJİLER

Strateji gelecekle ilgili özellik taşımaktadır. Gelecek, bilindiği üzere belirsizlik arz etmektedir. Strateji geleceği kontrol altına almak amacı ile şimdiki verilerin kurallarından oluşan bütünlükle belirsizliği aşmak olarak nitelendirilebilir. Strateji bu yüzden bir kurallar politikası izler. Belirli hedefler tespit edilir. Buna ulaşmak için izlenecek yolda kurallar belirlenir. Ancak, strateji bu yolu izlerken bazen değişiklikler ile karşılaşabilir. Hedefe ulaşmada yeni yapılar bulunur ve yola bu yeni yapı ile devam edilir. Stratejide bilinmezliğin çözülmesi için uğraşılır.

Yaşamın her aşamasında olan ve daha iyi hayat sürmenin yöntemlerinden biri olarak ifade edilen pazarlama; toplumun gelişmesinde, üretimin yükselmesinde, insanların emeklerinin karşılığını almasında, işsizliğin azalmasında, gelir dağılımının dengelenmesinde ve insanların daha iyi yaşam standartlarına sahip olmasında önemli rol oynamaktadır. Diğer taraftan doğru pazarlama stratejileri

uygulanmadığında etkili, uzun müddetli, müşteri odaklı ve güncel uygulamaların farkında olunmadığında; işletmelerin hedeflerine ulaşması ve müşteri ihtiyaçlarının yeterince karşılanması mümkün değildir. Neticede yanlış işletme yatırımları ve yanlış uygulanan stratejiler işletmelerin ve işletme yöneticilerinin önemli sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır. (Bozacı, 2017)

ÜRÜN STRATEJİLERİ

Her şeyden öte, kriz dönemlerinde ilk etkilenecek olan grup ürünlerdir. Bu nedenle işletme bir ürün stratejisi belirlemek zorundadır. Kriz dönemleri ilk önce talepteki değişimlerde, rekabette, üretim olanaklarında ve pazarlamada etkilidir. Bu durum işletmede ürün karmasında değişikliğe gitmeye zorlar. Ekonomik kriz de bu nedenlerden bir kaçını bir anda yaratarak (talepte daralma, üretim hacminin düşmesi, finansal durumun zayıflaması ve üretim olanaklarının düşmesi) işletmelerin ürün karmasında değişikliğe gitmelerini gerektirmektedir (Çalık ve Diğ., 2013: 140).

MARKA STRATEJİLERİ

Marka stratejileri, firmanın iyi tanıtılması, yerleştirilmesi, müşterilerin marka bağımlılığının ya da sadakatinin artırılması, finansal kıymeti oluşturulması gibi amaçlarla yönetilen bir süreç olarak ifade edilebilir (Vuran, Efşar, 2016).

İşletmelerde meydana gelen krizler iyi yönetilemedikleri durumlarda, müşteriler ve çalışanlar gözünde işletmelerin kurumsal itibarlarını zedelemekte ve yaratılan marka değerinde kayba sebep olmaktadır. Bu nedenle krizlerin, gelecek zamanda marka itibarına zarar verecek olumsuzluklarda, değer kaybının önlenmesi amacıyla marka stratejileri önemli rol oynamaktadır (Oran, Demir, 2016).

FİYAT STRATEJİLERİ

En önemli stratejilerden biri ise fiyat stratejileridir. Günümüzde zengin fakir ayrımı olmadan tüketici ilk önce fiyata bakmaktadır. Kriz dönemleri tüm ülkeyi etkilediği için fiyatlar en dikkat çekici özelliştir.

Tüketiciler yani müşteriler için maliyeti ifade eden, satıcılar için kâr marjını ifade eden fiyat kavramı, genel ifade ile müşterilerin bir hizmet ya da ürüne sahip olmak için vazgeçtiği değerlerin tümü olarak ifade edilebilmektedir (Elmacı, 2016).

TUTUNDURMA STRATEJİLERİ

Bu stratejinin işletmelerin kriz zamanında en zorlanacakları stratejilerin başında olmasının sebebi, tutundurma faaliyetlerinin çok riskli bir süreci olmasıdır. Tutundurma çabaları, reklama, satış geliştirme ile hakla ilişkiler araçlarıyla, satış görevlileri aracılığıyla yüz yüze, sergi düzenleme, ürün özellikleriyle ilgili eğitim verme vb. araçlarla ürünlere ilişkin bilgileri tüketicilere aktararak satış işleminin gerçekleştirilmesini kapsamaktadır (Cemalcılar, 1999: 13).

KÜLTÜREL STRATEJİLER

İşletmeler için sosyo-kültürel gelişmelerin takibi büyük önem taşımaktadır. Dış ülkelere yatırım yapmak ve dış ülkelere ürünleri pazarlayabilmek için ülkenin kültürel eğilimini iyi analiz etmek gerekir. Ülkelerin kültürel durumunu, o ülkeye ait vatandaşların neleri benimsediklerini ve hangi geleneğe yönelim gösterdiklerinin takibinin yapılması kriz anında izlenecek politikanın belirlenmesinde büyük rol üstlenmektedir (Albayrak, 2013: 198).

DAĞITIM STRATEJİLERİ

Kriz dönemlerinin en sorunlu aşaması işletmenin dağıtım kanallarında ortaya çıkar. Pazarlama departmanı, ürünün üreticiden tüketiciye ulaşması için çevre koşullarını, tüketici isteklerini ve yasal düzenlemeleri dikkate alarak çeşitli araçlar arasından en uygun dağıtım kanalını belirler (Cemalcılar, 1999: 13). Dağıtım kararı, diğer pazarlama kararlarını da etkiler. Örneğin, dağıtım kanalının büyük veya küçük, kaliteli ya da orta derece olmasına göre fiyatlandırma kararı değişebilir.

MÜŞTERİ STRATEJİLERİ

Kriz dönemlerinde belki de en çok dikkate alınması gereken faktör, müşterilerin durumlarında ve beklentilerinde meydana gelen değişikliklerdir. Böylece, işletmelerin hedef grupları için geliştirdikleri uygulanabilir kurallar artık geçerliliğini kısmen veya tamamen yitirdiğinde gözden geçirilmeli, gevşetilmeli ya da sıklaştırılmalıdır; aksi takdirde bunların uygulanması işletmeye çok pahalıya mal olabilir.

Müşterilerin satın alma davranışlarındaki değişime paralel olarak firmaların ürün tanıtımlarında pazarlama anlayışları da değişmektedir. Firmaların olağan pazarlama yöntemlerine yönelik ürün tanıtımı anlayışlarının yerini tüketicileri bilgilendirerek tanıtmayı amaçlayan yöntem yaygınlaşmaktadır. Bu yöntemde, tanıtılacak ürün veya hizmet için müşteriyi rahatsız etmeyecek ve kullanışlı içerikler hazırlanarak müşterinin dikkatinin çekilmesi ve memnun edilmesi güvenlerinin kazanılarak satın almaya yöneltilmesi amaçlanmaktadır (Benli, 2017).

Bu dönemde krizle birlikte var olan müşteriyi daha iyi tanımak, ona daha iyi hizmet sunmak ön plana çıkmaktadır. Böylece, işletmelerin kriz döneminde müşterilere önemli bir yer ayırması gerekmektedir. Bunun için önceden yapılması gerekenler arasında, müşterilere sürekli alışveriş yapabilecekleri ve daha ucuza alabilecekleri kartlar oluşturmak, müşteri bilgileri için veri tabanları oluşturmak, müşterilerin e-mail ve cep telefonlarına bilgilendirmeler göndermek bunlardan sadece bir kaçıdır.

HAVAYOLU TAŞIMACILIĞI KAVRAMI VE HAVAYOLU SEKTÖRÜ

Havayolları ve havayolu taşımacılığı ikinci dünya savaşından sonra modern yaşamın bir sembolü olarak kalmaya devam etmiştir. Ulusal bir havayolunun mevcut olması o ülkenin imajı için son derece önemlidir. Bu yüzden havayolları, ülkenin ekonomik sosyal gelişim ve ticareti için çok önemli yer tutmaktadırlar (Önen, 2016).

İlk bakıldığı zaman hava taşımacılığı yolcu taşınması için daha fazla kullanılıyor gibi düşündürse de aslında kargo taşımadan sadece yolcu seferlerinde çok daha az kâr marjı sağlanabiliyor. Günümüzde var olan havayolu şirketlerinin sayısının ve rekabetin gittikçe artması müşteri ücretlerinin düşmesine neden olduğu için kargo taşınmasının önemi çok daha artmaktadır. Bunun farkında olarak hareket eden kargo firmaları en güzel hizmeti en hızlı biçimde ve zamanında sunmanın gerekliliğinin farkındadırlar.

Havayolu taşımacılığı sektörünü ele alırken içinde barındırdığı öğeleri de bilmek gereklidir. Genel anlamda ele alınacak olursa; taşımacılık şirketleri, havalimanı işletmeleri, yer hizmetini üstlenen kuruluşlar, acenteler ve uluslararası IATA, ICAO gibi kuruluşların yanı sıra ülkemizdeki Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMİ) sayılabilir. Bu öğelerin birbirleri içinde iyi entegre olması, insanlara vakitlice ve hızlı hizmet verilmesi bu sektörün önemini artırmaktadır. Havayolu taşımacılığında bir diğer önemli konu ise emniyettir. Bu sektörde en ufak sanılan hatalar bile hayal edilemeyecek derecede büyük zarara sebebiyet verebilir. Uçakların periyodik muayenelerinin düzenli yapılması, havaalanlarının modernleştirilmesi ayrı bir iş kolu anlamına gelmektedir. Bunlar küresel bazda değerlendirildiğinde havayolu taşıma sektörü kendi içinde büyük bir nicelik barındırmaktadır. Hava lojistiği çoğu endüstriler ve hizmetler açısından gereklilik arz etmektedir. Dağıtım hızı, daha düşük hasar riski, güvenlik, esneklik, düzenli mesafelerde giriş kolaylığı, mal sıklığı hava lojistiğinin temel tercih nedeni olurken tek dezavantajı yüksek fiyatıdır (Vasile ve Diğ., 2016: 196).

HAVAYOLU İŞLETME STRATEJİLERİ

İşletme stratejisi işletmenin izleyeceği yolu tanımlamaktadır. Şirketler stratejilerini belirlerken kendilerini ve çevreyi analiz etmek amacıyla bazı modellerden yararlanmaktadırlar. Bunlardan birisi de Porter'in "Beş Güç Modeli"dir. Bu model, havayolu sektöründe rekabeti etkileyen güçleri anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bir sektörün rekabet şartlarını belirleyen beş temel özelliği bir model kurarak araştıran Porter'a göre, firma üstünlüğü sağlayan rekabet özellikleri içindeki en önemli konu, piyasadaki değişmelerin takip edilmesidir. Bu süreçte değişimde rakipten önce hareket edilmesi halinde, başarılı olunabileceği savunulmaktadır (Sarvan ve Diğ., 2003: 80).

Porter'in "rekabetçi avantajın kaynakları" adlı modeli, havayolu açısından incelendiğinde, havayolu işletmelerinin uygulayacağı strateji de görülebilir. Bu modelde, maliyet etrafında kurulacak, liderlik, farklılaştırma ve odaklanma stratejileri ile işletme başarılı olabilir (Garda, 2014: 187).

Bu stratejiler, sektörel kapsamlar açısından, ikinci olarak dikey kapsamlar açısından ve üçüncü olarak da sektörün neresinde ve nasıl sürdürülebilirliğini devam ettireceği konusundaki yatay kapsamları incelemesi gerekmektedir. Sektörün ihtiyaç duyduğu ya da talebin artış göstereceği alanlar faaliyet alanı olarak seçilir. Örneğin, British Airways sadece havayolu taşımacılığı alanında çalışmalar yaparken, Lufthansa havayolu taşımacılığı ile birlikte havacılık sektöründe farklı alanlarında da hizmet vermektedir. 2. karar safhasındaki dikey kapsamın içinde, hava taşımacılığı alanında hangi işlerin işletme tarafından, hangilerinin taşeronlarca yaptırılacağı, belirlenir. Büyük havayolu işletmeleri tüm işlerini kendileri yaparken, yeni kurulan havayolu işletmeleri bu hizmetleri dışarı yaptırmayı tercih etmektedir. 3. karar aşamasında, havayolu işletmesinin hangi türde hizmet vereceği kararı verilir. İşletmenin, uluslararası ya da belirli bir coğrafyaya hizmet veren faaliyetlere ilişkin kararı tercih edilir. (Şengür, 2004: 25).

BİR UYGULAMA

Bu araştırmanın temel amacı, havayolu şirketlerinde çalışanların gözlemlerine bağlı olarak çalıştıkları kurumun kriz durumlarındaki stratejilerini algılamalarını ve sonrasında krizi çözmeye yönelik ne tür stratejiler ürettiklerini incelemektir. Araştırmanın modeli, havayolu şirketlerinin kriz dönemlerinde uygulayacakları stratejilerin etkisinin belirlenmesine yöneliktir. Araştırmanın bağımsız değişkeni şirketlerin kriz dönemleri, bağımlı değişkeni ise kriz anında uygulanacak stratejilerdir. Araştırmanın evrenini havayolu çalışanları oluşturmaktadır. Üst yöneticiler ve orta statüde yer alan yöneticiler tarafından doldurulan anket örneklem büyüklüğü olarak alınmıştır. Araştırmanın ölçeği beş seçenekli likert olarak tasarlanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerde kişilerin verilen önermelerle ilgili görüşlerini, çok olumsuzdan çok olumluya kadar sıralanan seçeneklerden belirtmeleri istenmiştir.

Yapılan Strateji belirleme unsurları ile ilgili anket sonucu, herhangi bir işletmede çalışan kişilerin mutlaka sektörüne ya da genel ekonomik şartlara göre bir kriz yaşadığını göstermektedir. Ekonomik krizler işletmelerin direkt olarak varlıklarını etkileme özelliğine sahip en önemli dış çevre faktörlerinin başında gelmektedir. İşletmelerin uygulayacakları doğru pazarlama stratejileri krizlerin olumsuz ve yıkıcı etkilerini gidermede bir çözüm yolu olarak düşünülmüştür. Havayolu sektörü hassas ve maliyeti yüksek bir sektör olduğu için kriz anlarında diğer sektörlerin yaşadığı kriz ağırlığından daha fazla etkilenmektedir. İşletmelerin kriz durumlarında genellikle pazarlamaya daha fazla müdahale ettikleri ve satışların artırılması konusunda önlem almaya gittikleri tespit edilmiştir.

Çizelge 5.6: Bilgi ve Fikir Paylaşımı unsurunun Strateji Belirlemeye Etkisinin Analizi

Bilgi ve Fikir Paylaşımı	DEĞERLER											
	Kesinlikle Katılıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%
Farklı faaliyet alanlarındaki işletmeler ile birleşme yoluna gidilir.	5	6,25	15	18,75	27	27,25	22	27,25	11	13,75	80	100
Aynı müşteri portföyüne hitap eden sektörler ile karşılaştırma yapılır.	15	18,75	20	25	25	13,75	11	13,75	9	11,25	80	100
Kendi sektörümüzde yer alan işletmelerle birleşme yoluna gidilir.	20	25	28	35	18	11,25	9	11,25	5	6,25	80	100
Çok düşük/ çok yüksek geliri müşterilere yönelik pazarlama politikaları belirlenir.	3	3,75	8	10	46	18,75	15	18,75	8	10	80	100
Diğer işletmelerden daha farklı ve özgün ürünler sunulur.	29	36,25	27	33,75	15	6,25	5	6,25	4	5	80	100
Müşterilerin ortak istek ve tercihlerini dikkate alarak saha araştırması yapılır.	30	37,5	35	43,75	10	3,75	3	3,75	2	2,5	80	100

Bu incelenen boyut için pazarlama stratejisi belirlemeye yönelik öneriler;

Şirkete yararlı olabilecek stratejiler belirlenirken aynı müşteri portföyü ve aynı faaliyet alanlarındaki işletmeler ile fikir paylaşımı doğrultusunda karşılaştırma yapılmalıdır.

Özgün ürünler geliştirilmesinde aynı faaliyet alanlardaki farklı firmalar ile bilgi alışverişi sağlanmalıdır.

Çizelge 5.7: Müşteri Odaklı Yaklaşımın Strateji Belirlemedeki Rolünün Analizi

Müşteri Odaklı Yaklaşım	DEĞERLER											
	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%
Tüm müşteri tiplerine yönelik ürünler geliştirilir.	10	12,5	12	15	48	60	10	12,5	0	0	80	100
Müşteri isteklerini karşılayan yeni ürünler geliştirilir.	25	31,25	29	36,25	17	21,25	5	6,25	4	5	80	100
Şirketin faaliyet gösterdiği ülkede markanın o ülkenin kültürel yapısına uygun hizmet etmesi	10	12,5	15	18,75	42	52,5	6	7,5	7	8,75	80	100
Faaliyette bulunduğumuz ülkelerde firma markası müşteri tercihini etkiler.	5	6,25	14	17,5	38	47,5	13	16,25	10	12,5	80	100
Faaliyette bulunduğumuz ülkelerde genel olarak ürün kalitesi müşteri tercihini fiyattan daha fazla etkiler.	3	3,75	15	18,75	47	58,75	10	12,5	5	6,25	80	100
Faaliyette bulunduğumuz ülkelerde ürün fiyatı müşteri tercihini kaliteden daha fazla etkiler.	18	22,5	20	25	35	43,75	5	6,25	2	2,5	80	100

Bu incelenen boyut için pazarlama stratejisi belirlemeye yönelik öneriler:

Üretilen mal ve hizmetlere talep müşteriden olacağı için müşterinin isteklerine ve ihtiyaçlarına uygun üretim yapılmalıdır.

Firmanın elde edeceği kârın ana kaynağı müşteriler olduğu için satışı artırmak amacıyla müşteri memnuniyeti sağlamalıdır.

Çizelge 5.8: Dış Pazar ve Hedef Kitle Unsurunun Strateji Belirlemeye etkisinin Analizi

Dış Pazar ve Hedef Kitle	DEĞERLER											
	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%
Dış pazarlarda genellikle müşterinin ihtiyaç ve isteklerine göre ürünümüzde değişiklik yaparız.	14	17,5	18	22,5	40	50	5	6,25	3	3,75	80	100
Dış pazarlarda tutundurma faaliyetlerinde müşterinin isteğine göre değişiklik yaparız.	5	6,25	15	18,75	50	62,5	10	12,5	0	0	80	100
Dış pazarlarda yurtiçi fiyatlarımızdan farklı fiyat uygularız.	8	10	6	7,5	57	71,25	5	6,25	4	5	80	100
Dış pazarlarda iç pazarda olduğundan farklı bir dağıtım kanalı modeli deneriz.	14	17,5	22	27,5	35	43,75	9	11,25	0	0	80	100
Dış ve iç Pazarlarda hedef kitlesi farklılık gösterir.	10	12,5	20	25	47	58,75	3	3,75	0	0	80	100
Ürünlerimizde yenilik yapılarak kalite artırılır.	8	10	10	12,5	52	65	6	7,5	4	5	80	100

Bu incelenen boyut için pazarlama stratejisi belirlemeye yönelik öneriler:

Dış pazarlarda iç pazarlarda olduğundan farklı bir dağıtım modeli uygulanmalıdır.

Dış ve iç pazarlarda hedef kitlesi farklılık gösterdiği için müşteri portföyü iyi analiz edilerek satışın artırılması hedeflenmelidir.

Çizelge 5.9: Karar Verme Unsurunun Strateji Belirlemeye Etkisinin Analizi

Karar verme	DEĞERLER											
	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%
Fiyatlar aşağıya çekilir.	8	10	17	21,25	25	31,25	15	18,75	15	18,75	80	100
Riske girmekten kaçınılır.	5	6,25	13	16,25	48	60	10	12,5	4	5	80	100
Mevcut durumu sürdürmek amaçlanır.	5	6,25	16	20	52	65	5	6,25	2	2,5	80	100
Çalışanları azaltma yoluna gidilir.	2	2,5	5	6,25	31	38,75	24	30	18	22,5	80	100
Yönetim karar verme sürecinde şeffaf olmalıdır.	22	27,5	30	37,5	25	31,25	3	3,75	0	0	80	100
Kredili(taksitli) satışlara ağırlık verilir.	10	12,5	13	16,25	47	58,75	2	2,5	8	10	80	100

incelenen boyut için pazarlama stratejisi belirlemeye yönelik öneriler:

Karar verme süreci firmanın satışlarına direkt vereceği için ekonomik durum iyi analiz edilmelidir.

Yöneticiler neden ve nasıl sorularına cevap verilebilecek derecede şeffaf olabilecek bir strateji izlemelidir.

Çizelge 5.10: Risk Yönetimi Unsurunun Strateji Belirlemeye Etkisinin Analizi

Risk Yönetimi	DEĞERLER											
	Kesinlikle Katılıyorum		Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle Katılmıyorum		Toplam	
	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%	Sıklık	%
Müşterilerin şikâyetleri baz alınarak en uygun çözüm üretilir.	19	23,75	31	38,75	22	27,5	8	10	0	0	80	100
Tehlike ve fırsatlar belirlenerek analizi yapılır.	13	16,25	21	26,25	30	37,25	11	13,75	5	6,25	80	100
Reklam ve tanıtım faaliyetlerine yönelik çalışmalar geliştirilir.	6	7,5	32	40	25	31,25	10	12,5	7	8,75	80	100

Bu incelenen boyut için pazarlama stratejisi belirlemeye yönelik öneriler:

Risk yönetimi şirketin kriz anı gerçekleşmeden hemen önce devreye sokularak krizin kolay atlatılması sağlanmalıdır.

Doğru bir risk yönetimine sahip şirket kriz öncesi ve kriz sonrasında yapılacak reklam ve ayakta kalma faaliyetlerini öngörmelidir.

Araştırma sonunda yapılan analiz çerçevesinde, işletmelerin kriz dönemlerinde uyguladıkları pazarlama stratejilerinden en yüksek ortalamaya sahip olan grup, yani en yüksek düzeyde benimsenen pazarlama stratejisi “müşteri kazanma stratejisi ve müşterinin istekleri doğrultusunda çözüm üretme” stratejisidir. İkinci sırada “riske girmekten kaçınma” maddesi gelmektedir. Üçüncü sırada ise “Dış Pazar stratejisi” yer almaktadır. “Maliyet Düşürme Stratejileri”ne az derecede katılımın olması, kriz dönemlerinde sık karşılaştığımız bir durum olan “İşten Çıkarma Politikaları”nın işletmelerce son çare olarak düşünüldüğünü göstermektedir. Öte yandan müşteri kazanma stratejilerine en fazla derecede katılımın olması işletmelerin müşterilerini elinde tutma ve çok maliyetli de olsa yeni müşteri kazanma konusunda çaba sarf edecek stratejiler geliştirmeye çalıştıklarını göstermektedir. Ayrıca “müşteri kazanma stratejisi”ne yönelik olan “Reklam ve tanıtım faaliyetlerine yönelik harcamalar yapılır.” ifadesine tüm strateji ifadeleri arasında en yüksek derecede katılımın olması kriz dönemlerinde

tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine önem verildiğini, pazarlama harcamalarının ise sanılanın aksine işletmelerce kısılmak istenmediği şeklinde yorumlanabilir.

Havayolu şirketleri, çok fazla alt sektör grupları olan, istihdamı fazla olup, fazla vasıflı eleman çalıştıran bir yapıya sahiptir. Varlıklarını doğrudan etkileyen dış çevre faktörlerinden olan ekonomik krizler için doğru stratejiler belirleyerek krizin yıkıcı etkilerinden korunmaya çalışmaktadırlar.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz ekonomisi oldukça esnek ve kırılğan pazarlama sistemlerine sahiptir. İşletmelerin sadece kendi alanları değil, diğer alanlar hakkında da bilgi sahibi olması gelecekte meydana gelebilecek bir kriz ortamında daha dengeli hareket etme kabiliyeti kazandırabilecektir. Bu durum tam gelişmemiş piyasalara uyum sağlamayı güçleştirmekte, denenen ya da en çok tercih edilen oluşum modelleri şirketler için bir tehlikeye dönüşmektedir. Yabancı işletmeler, hizmet verecekleri ülke ekonomilerini ve işletme yapılarını inceleyerek hareket etmektedir. İnceleme sonrası amaçlarına en uygun çalışma modeli belirlenmekte ve daha sonra amaçlanan stratejiler ile yeni oluşumlar üretilmektedir. Ancak gelişen pazarlama teknikleri, ekonomik yaşamdan kaynaklanan çok fazla yasal boşluk, birçok sektörün birbiri ile iç içe girmesi gibi olgular, son dönemde havayolu şirketlerini ve tüm şirketleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu yüzden son dönem havayolu şirketleri müşteri kapma yarışında çeşitli yöntemlere başvurumaktadırlar. Bu yönde hareket edilmesi, müşterinin de dikkatini çekmesine ek olarak, rekabet ortamında fiyatların düşmesi ve hizmet kalitesinin artması anlamına gelmektedir.

Havayolu işletmelerinde, günümüz literatürü içinde gerekli en önemli unsurlardan biri kriz yönetimidir. Kriz bilgisi gelişmiş kişilerin sektörel dalgalanmalara karşı nasıl bir seyir izleyecekleri konusunda tecrübe sahibi olmalarının yanında sektöre yeniden yön verebilmektedirler.

KRİZ DÖNEMİNDE STRATEJİ ÖNERİLERİ

Üretilen mal ve hizmetlere talep, müşteriden olacağı için müşterinin isteklerine ve ihtiyaçlarına uygun üretim yapılmalıdır. İşletme yönetimi, çıkabilecek herhangi bir kriz karşısında önceden stratejik yönetim konularını belirlemeli ve kriz hali belirmeden stratejik planını aktif halde tutmalıdır. Firmanın elde edeceği kârın ana kaynağı müşteriler olduğu için satışı artırmak amacıyla müşteri memnuniyeti sağlamalıdır. Yeni kurulan işletmeler, rekabet ortamında kendilerini gösterecekleri için işletme sahiplerine krize alışkın bir liderlik vasfı kazandırılmalıdır. Özellikle havayolu gibi maliyetleri ve kâr marjı yüksek sektörler krizin baş hedefleridir. Günümüz havayolu şirketlerinin kriz karşısındaki stratejik pazarlama tekniklerinin başında müşteriye düşük fiyat ve yüksek kalite unsurları gelmelidir.

Krizin belirlenmesine yönelik çalışmalar çerçevesinde dış çevre ve iç çevre ile ilgili analizler bilinçli ve detaylı bir şekilde yapılmalıdır. Şirket yöneticileri kriz yönetimi konusunda bilinçlendirilerek kriz ortamında panik halinde olunması engellenmelidir. Kaynağının ne olduğu farketmeksizin, iyi bir işletme yönetiminin temel amacı kriz dönemlerinde uygulayacakları stratejilerin sağlam olmasını sağlamak olmalıdır. Dış ve iç pazarlarda hedef kitlesi farklılık gösterdiği için müşteri portföyü iyi analiz edilerek satışın artırılması hedeflenmelidir. Karar verme süreci firmanın satışlarına direk etki edeceği için ekonomik durum iyi analiz edilmelidir. Risk yönetimi şirketin kriz anı gerçekleşmeden hemen önce devreye sokularak krizin kolay atlatılması sağlanmalıdır. İşletme yöneticileri kriz anında hiyerarşik anlayıştan uzaklaşmalı, iletişimi son derece etkin tutmalı, kararlara katılım sağlamalıdır. Doğru bir risk yönetimine sahip şirket kriz öncesi ve kriz sonrasında yapılacak reklam ve ayakta kalma faaliyetlerini öngörmelidir.

KAYNAKÇA

Benli, T., Karaosmanoğlu, K., 2017, Bir Pazarlama, Stratejisi Olarak İçerik Pazarlama, Mesleki Bilimler Dergisi, 6(1): 27 – 38

Albayrak, A., (2013), Alternatif Turizm, 1.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Bozacı, İ., Karakaya, E., Güler, Y.B, 2017, Pazarlama'da İlkeler (Örnekler ve Yönelimsel Yaklaşım) Beta Yayınları, İstanbul

Cemalcılar, İ., (1999) Pazarlama Kavramlar Kararlar, İstanbul: Beta Yayınevi.

Çalık, M., ve diğerleri (2013), “Bütünleşik Pazarlama İletişimi, Marka Performansı ve Pazar Performansı İlişkisinin İncelenmesi”, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 9 (19), 137-162

Ulmer, Vd., 2011. Effective Crisis Communication: Moving From Crisis to Opportunity (2nd Ed), SAGE Publications, Thousand Oaks, California.

Garda, B. (2014), Macera Turizmi Pazarlaması, Özel İlgi Turizminin Yeni Yüzü, 1.Baskı, Konya: Çizgi Kitapevi.

Kuşay, Y., 2016, Proaktif ve reaktif kriz iletişiminde alışveriş merkezlerinin iletişim stratejileri, International Journal of Social Sciences and Education Research, Volume: 3(2),

Mircevska,P., T. ve Cuculeski, N., (2015), “The Necessity Of Applying Marketing Strategies In Tourism – The Case Of Slovenia And Tunisia”, Economic Development, 1(2), 25-36.

Oran, F. Ç. Demir, Y., 2016, Kriz Yönetim Süreci: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Özel Bir Banka Üzerine İnceleme, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 24, 2016, Sayfa 181-197

Önen, V., 2016, Geleneksel Havayolları ile Düşük Maliyetli Taşıyıcılar Arasındaki

Stratejik Yönetim ve Pazarlama Karması Farklılıklarının İçerik Analizi, THY-Pegasus Karşılaştırması, International Journal of Academic Value Studies, 2 (7): 63-94

Sarvan, F. ve diğerleri, “On Stratejik Yönetim Okulu: Biçimleşme Okulunun Bütünleştirici Çerçevesi”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı:6, (2003)*

Elmacı, O. “Fiyatlandırma kararlarında Geleneksel ve Çağdaş maliyetleme sistemlerinin yeterliliklerinin karşılaştırılmasına yönelik ampirik bir çalışma” *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi-The World Of Accounting Science, (2016)*

Sucu, İ. (2005), *Türk Bankacılık Sistemi: Finansal Krizler ve Finansal Kriz Sonrası Uygulanan İstikrar Programlarının Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*

Şengür, Y. “Havayolu Taşımacılığında Düşük Maliyetli Taşıyıcılar ve Türkiye’deki Uygulamalarının Araştırılması”, *(Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004)*

Uğurel, E., (2003), *1990–2002 Yıllarında Yaşanan Ekonomik Krizler ve Türkiye Ekonomisine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Sosyal Bilimler Enstitüsü,*

Uyan, Ö., 2016, *İşletmelerde Kriz Yönetimi Çalışmaları ve İşletmelerin Kriz Öncesi, Kriz Anı ve Kriz Sonrası Yaptıkları Uygulamalara Yönelik Alan Araştırması, INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES 2016, SESSION 4D: Finans IV*

Vasile, A. ve diğerleri (2016), “Romanian Tourism Brand: An Exploratory Research Regarding The Development Of The Tourism Sector In The Branding Process”, *Economics, Management, and Financial Markets, 11(1), 253–262*

Vuran, Y., Afşar, A., 2016, *İşletmelerde Marka ve Marka Stratejileri, International Journal of Academic Value Studies, 2 (7): 28-39*

KALDIRMA ARAÇLARINDA İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİNİN İNCELENMESİ

Serkan AĞSEREN
İstanbul Aydın Üniversitesi
serkan_agseren@hotmail.com

Erol AKATA
İstanbul Aydın Üniversitesi
erolakata@aydin.edu.tr

ÖZ

Ülkemizde iş kazalarını önleme konusunda yeterli ilerleme sağlanamamakla beraber, meslek hastalığı konusunda da yeterli kayıt tutulmadığı için sağlıklı bir veri bulunmamaktadır. İş kazaları incelendiği zaman, özellikle de inşaat sektöründe kaldırma araçları ile ilgili çok fazla kaza yaşandığı görülmektedir. Bu da sıklıkla kullanılan kaldırma araçlarında, iş sağlığı ve güvenliğinin önemini ortaya koymuştur. Kaldırma araçları verimlilikte artış, maliyetlerde düşüş, çalışanlarda yorgunluk azalması gibi faydalar getirmesiyle beraber yeterli önlem alınmadan yapılan çalışmalarda yaralanmaların, ölüm vakalarının ve aslında oluşan maliyetlerin daha fazla olacağı görülmüştür. Bu makale, çalışma hayatında en çok kullanılan kaldırma araçları ve bunlarla ilgili iş sağlığı ve güvenliği önlemleri hakkında bilgi vermekle beraber, ayrıca önlem alınmadan yapılan çalışmalarda oluşabilecek maliyet ve sonuçlar hakkında durum değerlendirmesi yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İş kazaları, Önlemler, Maliyet*

INVESTIGATION OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY OF THE LIFTING EQUIPMENT

ABSTRACT

There isn't enough progress for work accidents in our country. Also, there is no reliable data for occupational diseases because of insufficient records. When we have checked work accidents, it seems that there have been many accidents about lifting equipments especially in the construction sector. Therefore, the importance of the often used lifting equipments has been revealed. Lift equipments provide increase in productivity, cost reduction and fatigue reduction in staff. On the

other hand, injuries, deaths and actually costs were found to be more without taking adequate protection. In this article, we give information about the most commonly used lifting equipments in working life and related health and safety precautions. It also gives information about costs and consequences that may arise from work carried out without safety precautions.

Keywords: *Work Accidents, Precautions, Cost*

1. GİRİŞ

Herhangi bir yükü, bulunduğu yerden kaldırıp yer değiştirerek bir başka yere indiren veya istifleyen, gerektiğinde bu yükün yer değiştirme işlemini, yükü kısa mesafelerde taşıyarak gerçekleştiren araçlara kaldırma araçları denir[1]. Firmalarda imalat sürecinde kullanılan çeşitli hammadde ve yardımcı maddeler, makineler, yedek parçalar veya kalıplar, ürünler, yakıtlar gibi birçok şeyin taşınması, iletilmesi, kaldırılması ve indirilmesi sıklıkla yapılabilecek eylemlerdir. Uygun ekipman kullanılmadığı durumlarda iş kazası riskleri, çeşitli meslek hastalıklarına yakalanma riski meydana gelebilmektedir. Ekipman kullanarak veya kullanmayarak, önlem alınmadan yapılan çalışmalarda oluşan kazaların boyutları çok ciddi sonuçlar doğurabilmektedir.

Kaldırma araçları arasında, Forkliftler, Vinçler, Asansörler ve Transpaletler en çok kullanılan türleri oluşturur [2]. EU-OSHA (Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı) kaldırma makinelerinde meydana gelen başlıca iş kazalarını; kaldırma aracının ayaklarının yanlış sabitlenmesi, kaldırma makinelerinin devrilmesi, kaldırma araçlarının altında durma, vinçlerdeki bom kısmının çökmeleri, kaldırma araçlarının enerji hatlarıyla teması, yüklerin düşmesi, halat yıpranmaları veya bağlantı hataları, gerekli bakım ve teknik kontrollerin yapılmaması ve karşı ağırlıkların zarar vermesi şeklinde gruplandırmıştır[3].

Genel olarak iş kazaları ve önlemleri ise; imalat ve montaj aşamasındaki kazalar ve önlemleri, kullanım esnasındaki kazalar ve önlemleri ile bakım ve onarım esnasındaki kazalar ve önlemleri olarak sınıflandırılır.

2. VAKA ÇALIŞMASI

Sunulan çalışmada, bir otomotiv yan sanayi işletmesinde bir yük vinci ile ilgili oluşan ve raporlanan iş kazası analiz edilerek değerlendirilmiştir. Çalışmada ayrıca, söz konusu kaldırma aracının kullanılmadığı durumdaki maliyet, kaldırma aracı kullanıldığı durumlardaki maliyet ve yeterli önlem alınmadan oluşan iş kazası sonrası oluşan maliyetler ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır.

2.1 VAKANIN GELİŞİMİ

27 yaşında B.H. isimli operatörün sağ kolu, yük vincinin halatlarındaki aşınma sonucu düşmesi esnasında vinç ile konstrüksiyon arasındaki boşlukta kalmıştır. Sinirleri hasara uğramış, kolunda kırıklar oluşmuştur. Operatör 6 ay geçici iş göremezlik raporu almış, rapor sonrası sağlıklı bir şekilde iş hayatına devam etmiştir.

2.2 İŞ TANIMI:

Firma bitüm izolasyon malzemesi üretmektedir. Malzemelerin kenar fireleri tekrar üretim yapılan hatta geri verilmektedir. Fire atma işlemi karıştırıcıların üzerinden yapıldığı için fire arabalarıyla taşıma işlemi yapılmaktadır.

2.3 YÜK VİNCİ KULLANILMADIĞI DURUMDAKİ MALİYET ANALİZİ

İşletmede fire arabalarının yük vinci kullanılmadan taşınması durumunda ortaya çıkan maliyetler Tablo 1’de çıkartılmıştır. Bu durumda taşımanın tamamen taşıma çalışanları tarafından yapılması söz konusudur.

Tablo 1. Yük Vinci Olmadan Yapılan Çalışma Maliyeti (Elle Taşıma)

Günde 14 kez harman (üretim) yapılmaktadır.	
Her harmanda 6 adet fire arabası ile kenar firesi yukarı çıkartılmaktadır. Günde $14 \times 6 = 84$ araba ile taşınma işlemi yapılmaktadır.	
Günde 2 kişi işçilik saatlerinin %50’sini bu işe vermek zorundadırlar.	
Bir işçinin firmaya aylık maliyeti	3000 ₺
İşçilerin %50 maliyeti	$3000 \times 2 \text{ kişi} \times 0,5 = 3000 \text{ ₺}$
Aylık maliyet	3000 ₺

Tablo 1’de görüldüğü gibi yük vinci kullanılmadan oluşan maliyet aylık 3000 ₺’dir. Bu maliyetin yanı sıra bu işlem için iki personel çalıştırılır. İş, yük kaldırmaya yönelik olduğu için personellerde yorgunluk, ergonomik rahatsızlıklar oluşur. Tablo 2’de ise yük vinci ile yapılan çalışma maliyeti değerlendirilmiştir.

2.4 YÜK VİNCİ KULLANILDIĞI DURUMDAKİ MALİYET ANALİZİ

İşletmede fire arabalarının yük vinci kullanılarak taşınması durumunda ortaya çıkan maliyetler Tablo 2’de çıkartılmıştır. Bu durumda taşıma maliyetlerinin belirlenmesinde yük asansörünün maliyetleri esas alınmıştır.

Tablo 2. Yük Vinci Kullanılarak Yapılan Çalışma Maliyeti

Malzeme Adı	Adet	Fiyat(₺)
Tampon	1 adet	400
Kabin	1 adet	1000
Ray	1 adet	200
Halat	12 metre	300
Kumanda Panosu	1 adet	300
Buton	3 adet	45
Elektrik Motoru	1 adet	650
Tambur+Redüktör	1 adet	2500
Limit siviç	2 adet	40
Emniyet siviç	3 adet	60
Paten	8 adet	800
Toplam Maliyet		6295₺
Vinç İşletme Maliyeti		450 ₺/ay

Tablo 2’de yük vinci kullanılarak yapılan çalışmada işletme maliyetinin, elle taşımaya göre daha düşük olduğu görülür. Daha önemlisi işçilerin yorgunluğu, ergonomik riskler minimize edilir.

Maliyet ve diğer nedenlerden yük vinci kullanımının daha etkin olduğu görülse de, bu vaka çalışmasında olduğu gibi yeterli değerlendirme yapılmadan, önlemler alınmadan yapılan işlerde oluşabilecek iş kazaları yüzünden Tablo 8’de görüleceği üzere oluşan maliyetler daha ciddi boyutlara ulaşır.

2.5 KAZA SONRASI YAPILAN İŞLEMLER:

Kaza yaşandıktan sonra ilk olarak risk analizi yapılmış, risk analizi doğrultusunda çalışmalar yürütülmüş. Risk analizleri sonucunda elektrik motoru, tambur ve redüktör kısımları değiştirilmiş, periyodik kontrolü yapılmıştır. Risk değerlendirmede L Tipi Matris (5x5 Diyagramı kullanılmıştır). Bu metot ile öncelikle bir olayın gerçekleşme ihtimali ile gerçekleşmesi takdirinde sonucunun derecelendirilmesi ve ölçümü yapılır [4].

Tablo 3. Bir Olayın Gerçekleşme İhtimali

Olasılık	Ortaya çıkma olasılığı için derecelendirme basamakları
1. Yılda bir	Çok küçük olasılık
2. Üç ile altı ayda bir	Küçük olasılık
3. Ayda bir	Orta dereceli olasılık
4. Haftada bir	Yüksek olasılık
5. Her gün	Çok yüksek olasılık

Tablo 4: Bir Olayın Gerçekleştiği Takdirde Şiddeti

Şiddet	Açıklama
1. Çok Hafif	Hasar ya da yaralanmaya neden olmayan kaza, iş saati kaybı olmayan
2. Hafif	İlk yardım gerektiren küçük yaralanmalar, tamiratlı maddi hasar
3. Orta	En az üç gün istirahat gerektiren yaralanmalar, maddi hasar
4. Ciddi	Ciddi yaralanma, meslek hastalığı, büyük maddi hasar
5. Çok Ciddi	Birden çok ölümlü, ölümlü veya sürekli iş göremezlik, çok büyük maddi hasar

Tablo 5: Risk Skor Matrisi(Olasılık x Şiddet)

İHTİMAL	ŞİDDET				
	1 (Çok Hafif)	2 (Hafif)	3 (Orta Derece)	4 (Ciddi)	5 (Çok Ciddi)
1(Çok Küçük)	Anlamsız 1	Düşük 2	Düşük 3	Düşük 4	Düşük 5
2 (Küçük)	Düşük 2	Düşük 4	Düşük 6	Orta 8	Orta 10
3 (Orta Derece)	Düşük 3	Düşük 6	Orta 9	Orta 12	Yüksek 15
4 (Yüksek)	Düşük 4	Orta 8	Orta 12	Yüksek 16	Yüksek 20
5 (Çok Yüksek)	Düşük 5	Orta 10	Yüksek 15	Yüksek 20	YÜKSEK 25

Tablo 6: Sonucun Kabul Edilebilirlik Değerleri

SONUÇ	EYLEM
Önemli Riskler (15,16,20,25)	Belirlenen risk azaltılıncaya kadar iş başlatılmamalı, eğer devam eden bir faaliyet varsa derhal durdurulmalıdır. Risk için devam etmesi ile ilgiliyse acil önlem alınmalı ve bu önlemler sonucunda faaliyetin devamına karar verilmelidir.
Orta Düzeydeki Riskler (8,9,10,12)	Belirlenen riskleri düşürmek için faaliyetler başlatılmalıdır. Risk azaltma önlemleri zaman alabilir.
Katlanılabilir Riskler (2,3,4,5,6)	Belirlenen riskleri ortadan kaldırmak için ilave kontrol proseslerine ihtiyaç olmayabilir. Ancak mevcut kontroller sürdürülmeli ve bu kontrollerin sürdürüldüğü denetlenmelidir.
Önemsiz Riskler (1)	Belirlenen riskleri ortadan kaldırmak için kontrol prosesleri planlamaya ve gerçekleştirilecek faaliyetlerin kayıtlarını saklamaya gerek olmayabilir.

Risk analizinde yukarıdaki tablolardan elde edilen değerler, risk değerlendirme formuna kaydedilir (Şekil 1) ve belirtilen eylemlere göre en büyük değerden başlayarak riskler için gerekli önlemler alınır. Alınması gereken önlemlerin eksiksiz olarak uygulanması halinde zarar derecesi düşer ve yeni duruma göre kontrol edilmiş risk değeri tespit edilmiş olur. Örnekte kaza sonrası vinç ile ilgili risk analizi yapılmış, risk sonucu önemli risk olarak değerlendirilmiştir.

RİSK DEĞERLENDİRME FORMU							
Bölüm	Yük Vinci	Faaliyet	Taşıma	Risk Puanlaması			Bölge
Önlem Alınmadan Önce(Tehlike)		Sonuç(risk)	Etkilenecek Kişiler	İhtimal	Siddet	Skor	
	Vincin düşmesi,personelin düşmesi,elektrik tehlikesi	Yaralanma,ölüm	Tüm çalışanlar	5	5	25	25
Alınması Gereken Önlemler							
		*Yük vincinin tasarımı değiştirilmelidir.Tambur,redüktör ve elektrik motoru değiştirilmelidir. * Her yıl periyodik kontroller yapılmalıdır. *Günlük bakımlar muntazam yapılmalıdır. *Emniyet sıvıçleri koyulmalıdır.					
		Mevzuat	İş ekipmanlarının kullanımında sağlık ve güvenlik şartları yönetmeliği İş sağlığı ve güvenliği kanunu				
Önlem Alındıktan Sonra		Yapılan Düzeltici Faaliyet					
		Tambur ver redüktör değiştirilmiş Periyodik kontrolü yapılmıştır. Bakım-uygulama eğitimleri verilmiştir					
Düzeltilme Tarihi		Sorumlu		İhtimal	Siddet	Skor	
				2	5	10	10

Şekil 1. Risk Değerlendirme Formu

Tablo 7: Kaza Sonrası Yeni Vinç Maliyeti

	Adet	Fiyat(₺)
Tampon	1 adet	400
Kabin	1 adet	1000
Ray	1 adet	200
Halat	12metre	300
Kumanda Panosu	1 adet	500
Buton	3 adet	45
Elektrik Motoru	1 adet	1000
Tambur+Redüktör	1 adet	5000
Limit siviç	2 adet	40
Emniyet siviç	3 adet	60
Paten	8 adet	800
Toplam Maliyet		9345₺
Vinç İşletme Maliyeti		475 ₺/ ay

Tablo 7’de kaza sonrası yapılan vincin, işletme maliyetinin çok değişmediği sadece ilk yatırım maliyetinin biraz arttığı görülür. Tablo 8’de oluşan iş kazası maliyeti göz önüne alındığında bu maliyet çok düşük oranlarda kalmıştır.

Tablo 8: İş Kazası Maliyeti

Direk Maliyetler-Toplam Kayıp Gün 180 Gün	
İlk yardım masrafları	500₺
Tedavi için işverenin harcadığı para	12000₺
Tamir için harcanan masraf	1000₺
Ara Toplam	13500₺
Endirekt Maliyetler	
Kazaya uğrayan işçinin ve birlikte çalıştığı işçilerin, iş başı yaptıktan sonra verimlerinin düşmesi ile ilgili maliyeti:	18000₺
Kazaya uğrayan işçi yüzünden, birlikte çalıştığı işçilerin kaza nedeniyle çalışmadıkları iş süreleri için ödenen ücretlerin maliyeti:	5600₺
Kazada hasara uğrayan tesis, malzeme ve ekipmanın onarım ve bakımına yönelik maliyeti:	2500₺
Kaza geçiren işçi yerine alınan işçinin öğrenme süresinin maliyeti:	150₺

Konu maliyet açısından değerlendirildiğinde yük vinci (kaldırma aracı) kullanımının, elle taşımaya göre daha maliyetsiz olduğu fakat yeterli önlem alınmadan yapılan çalışmalarda Tablo 8’de açıklandığı gibi oluşan kazaların

daha maliyetli olduğu görülür. Ayrıca bu kaza maliyetinde, hesaplanamayan veya hesaplanması çok zor olan maliyetler de bulunmaktadır. (Üretim kaybının maliyeti, çalışanların kazadan dolayı korku veya psikolojik nedenlerle üretimde meydana gelen verim kaybının maliyeti, kaza nedeniyle üretimde oluşan kalite bozukluğunun maliyeti vb.) Bunun yanı sıra daha önemli olan insan merkezinde düşünüldüğünde, iş kazası yaşandığında oluşan vicdani rahatsızlık, sağlık problemleri, sosyal ve toplumsal sorunlar gibi birçok konuyu beraberinde getirir.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

İş sağlığı ve güvenliği çalışmaları incelendiğinde genel olarak Avrupa direktiflerinin birebir Türkçeye çevrildiği, uygulama kısmına baktığımızda, ülkemiz şartlarında birçoğunun uygulanmadığını veya uygulanmadığı görmekteyiz. Aslında yasal mevzuat konusunda birçok gelişmiş ülkeyle aynı düzeyde olmamıza rağmen, maalesef uygulamada birçok gelişmemiş ülkeyle aynı düzeydeyiz. Konunun merkezine insan koyulmadıkça, eğitimler yapılacak, işçilerden, işverenlerden imzalar toplanacak, etkin olmayan dokümanlar oluşturulmaya devam edilecektir.

Makaledeki vaka incelemesinden de anlaşıldığı gibi önlemler teknik olarak yapılabilirliği olan hatta birçoğu maliyet dahi getirmeyen önlemlerdir. Bu noktada devlet, çalışan, imalatçılar ve işverenlere büyük görev düşmektedir. Ayrıca konuyu sadece kaldırma ekipmanları değil, iş kazalarında alınamayan önlemler olarak irdelediğimizde oluşan durum ülke ekonomilere zarar, toplumsal sorunlar, istihdam vb. ciddi boyutlara ulaşmaktadır.

Araştırma sonucunda kaldırma araçlarına yönelik olarak aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

- Tasarım ve işletme risk analizleri muhakkak yapılmalıdır.
- MTBF (iki plansız duruş arasındaki ortalama süre), MTTR (plansız olarak gerçekleşmiş olan bir duruşun ortalama süresi) çalışmaları yapılmalıdır. Bu kazada görüldüğü gibi bu çalışmalar yapılmış olsaydı halat aşınmaları daha önce tespit edilirdi.
- Bakım veya kontrol çalışmalarında ok yazma veya çarpı, artı koyma gibi uygulamalardan çok sayısal değerler yazılmalı, açıklayıcı bilgiler olmalıdır. Bakım ve kontroller daha etkin olmalıdır. Periyodik kontroller akredite firmalar tarafından yaptırılmalıdır. Bu kaza örneğinde görüldüğü gibi kontroller düzgün yapılıyorsa, vinçteki aşınmalar gözlemlenirdi.
- Güvenlik kültürü küçük yaşlarda okullarda verilmesi gerekmektedir. Küçük yaşta güvenlik kültürü alan bireyler çalışma alanlarında veya özel yaşamlarındaki tehlikeli bölgelerde daha dikkatli davranabilirler.
- Gerek iş güvenliği, gerekse iş güvenliğine etki eden bakım, güvenlik kültürü, makine kullanma talimatları, risk analizleri vb. eğitimler sıklıkla yapılmalıdır.

- İş sağlığı ve güvenliğinin temelinde insan merkezli yaklaşım unutulmamalıdır. Tüm planlamalar ve tasarımlar bu doğrultuda yapılmalıdır. Devlet, yaşanmış kazalarla ilgili veri tabanı oluşturup yayınlamalıdır. Firmalar risk analizlerinde bu kazalardan yararlanmalıdır.
- Yetkili kişiler, danışmanlar veya iş güvenliği uzmanları meslekleri, tecrübeleri doğrultusunda yetkilendirilmelidir. Sektörel bazlı uzmanlıklar yapılırsa risk analizleri daha etkin yapılır.

KAYNAKÇA

Genç, A. Kaldırma Makinelerinde İş güvenliği

Çoktu Kaan A, Ceylan, S.(2012). Kaldırma Araçlarında İş Sağlığı Ve Güvenliği. 2012, <http://docplayer.biz.tr/159272-Kaldırma-araclarında-is-sağlığı-ve-güvenliği.html>

Çebi, H. Engin. Kaldırma Araçlarında Güvenlik Ders Notları. Yıldız Teknik Üniversitesi İş Sağlığı ve İş Güvenliği Bölümü

Çakmak, Ekrem. (2014) Atölye Tipi Üretim Yapan Sanayi İşletmelerinde İş Sağlığı ve Güvenliği

AKILLI EV SİSTEMLERİNDE KULLANILAN YÖNTEMLERİN FARKLARI, AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Ayşe ÖZTÜRK
Istanbul Aydın University
aseztrk@gmail.com

Sepanta NAİMİ
Istanbul Aydın University
sepantanaimi@aydin.edu.tr

ÖZ

“Akıllı ev” kavramı 1980’lerin başında ortaya çıkmaya başladı. Günümüzde akıllı bir ev, sakinlerine binanın işlevleri üzerinde gelişmiş denetim ve kontrol olanağı sağlamak için gelişmiş otomasyon sistemlerini içeren bir evdir [1]. Bu sistemlerde aydınlatma, sıcaklık, çoklu ortam, güvenlik, pencere ve kapı işlemlerini ve diğer pek çok fonksiyon çok rahat kontrol edebilir. Akıllı ev sistemleri tarafından sağlanan bu hizmetler, kullanıcının mobil cihazından veya web üzerinden izlenebilir ve kontrol edilebilir [2]. Bu çalışmada, iç aydınlatma kontrolünde kullanılan PLC’nin avantajlarından, dezavantajlarından, PLC kullanarak kurulan akıllı ev sistemi ile kablosuz ağ teknoloji temelli bir akıllı ev sisteminin karşılaştırılması yapılacaktır. Karşılaştırma yapılırken, kablosuz ağ teknolojisi ile oluşturulan sistemde Z-Wave protokolünün kullanıldığı varsayılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *PLC, otomasyon, akıllı ev, kablosuz ağ haberleşmesi, Z-Wave*

DIFFERENCES, ADVANTAGES, AND DISADVANTAGES OF THE METHODS USED IN SMART HOME SYSTEMS

ABSTRACT

The “Smart Home” concept has appeared in the beginning of 1980s. Today, a smart home is a home that incorporates advanced automation systems to provide the inhabitants with sophisticated monitoring and control over the building’s functions [1]. In these systems, a smart home can control lighting, temperature, multi-media, security, window and door operations as well as providing many other functions. These services, offered by the smart home systems, can be

monitored and controlled from the user's mobile device or over the web [2]. Current study will analyze the advantages and disadvantages of PLC which is used in indoor lightning control, and make a comparison between smart homes that are built with wireless network technology and smart homes that are built with PLC. This comparison assumes that Z-Wave protocol is used for smart homes that are built with wireless network technology.

Keywords: *PLC, automation, smart home, wireless network communication, Z-Wave*

1. GİRİŞ

Akıllı ev teknolojisi, çeşitli bileşenlerin yerel bir ağ üzerinden iletişim kurduğu evlerde kullanılan bilgi ve iletişim teknolojisi (ICT) için ortak bir terimdir [3]. Geçmişten bugüne insanlar yaşam kalitesinin daha güvenli ve daha yüksek olmasını istemişlerdir. Evde yapılan günlük işlerin cihazlar yardımıyla otomatik yapılması, akıllı ev kavramını oluşturmaktadır. Kullanıcı hedefli olan sistemler sayesinde, kişiler günlük işlerini daha pratik ve güvenli bir şekilde gerçekleştirebilmektedirler. Böylece kullanıcılar, zamandan tasarruf edebilmektedirler. Ayrıca akıllı ev sistemlerinin kullanılması, yapılması güç işlerin de yapılmasına imkan sağlamaktadır.

Teknoloji, seçilen kriterlere göre fonksiyonları izlemek, uyararak ve yerine getirmek için kullanılabilir. Akıllı ev teknolojileri, hem bireysel hem de toplum çapındaki faydaları farklı şekillerde değerlendirilebilir. Mali tasarruf sağlayabilir, tüketicilere kolaylık sağlayabilir; daha fazla ekolojik ve sürdürülebilir yaşama katkıda bulunur, alıcının güvenlik ve güven duygusunu pekiştirir ve daha fazlasını yaparlar [4].

Akıllı bir evin en önemli yapı taşından biri akıllı sensör ağıdır. Sensörler, otomatik olarak evde kontrol edilen bir ağ yapılandırmasında farklı parametreleri algılamak için kullanılır. Akıllı ev teknolojisinin temel yapı taşlarının akıllı ev sunucusu ve sensör ağı olduğuna dikkat edilmelidir. Servis modülleri, WIFI, ZIGBee, vb. gibi kısa mesafeli teknolojilere dayanan çeşitli modüller olabilir. Bu çalışmada Z-Wave protokolünün kullanıldığı varsayılmıştır.

Protokoller, cihazların birbirleri ile konuşmasını sağlayan dildir. Akıllı bir ev sisteminde diğer önemli husus ise iletişimdir. Günümüzde akıllı ev sisteminde kullanılan başlıca protokoller şunlardır: X10, Z-Wave, UPB, WiFi, ZegBee, EnOcean [5]. Bu protokollerden bazıları tek çalışabilirken, bazıları ise çeşitli protokollerle çalışmaktadır.

“Akıllı tasarım” terimi; sürdürülebilir tasarım, yüksek teknoloji kullanımı ve kullanıcı dostu tasarım gibi anlamları içerir [6].

Akıllı ev teknolojisi, binanın fiziksel yapısı, ev otomasyonu ve güvenlik, enerji tasarrufu ve sürdürülebilir tasarım, e-Sağlık (Teletıp), e-Eğitim, aletleri uzaktan izleme, iletişim ve eğlence, ev ve ev ofis için IT hizmetleri ve evde yardım (Tele-Assistance) gibi alanlarda uygulanabilmektedir.

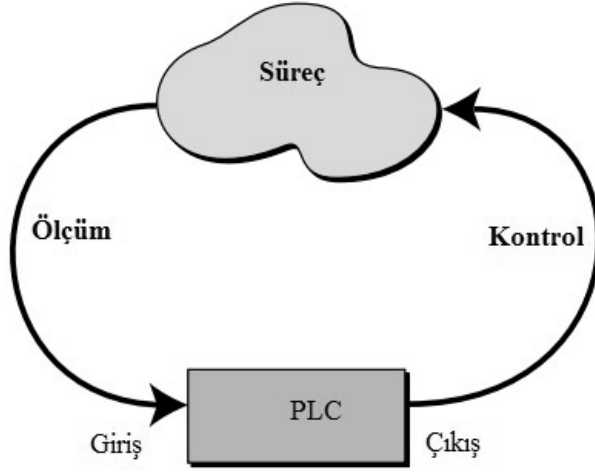
Akıllı ev sistemlerinde cihazların birbirleriyle haberleşerek tek bir sistem üzerinden çalışarak büyük bir avantaj sağlamaktadır. Ayrıca web ortamından ya da mobil cihazlar yardımıyla dünyanın herhangi bir noktasından uzaktan erişim imkanı sunmaktadır. Basit bir aracı yardımıyla alarmı devreden çıkarma, güneşlikleri indirme, ışıkları kısma gibi işlemleri kolaylıkla yapabiliriz.

Bir ev otomasyon sistemi genişletilebilir olmalıdır ve mevcut yapısına yeni aygıtlar eklenebilmelidir. Kullanıcı kişisel cihazı ya da web üzerinden bu sistemi kontrol edebiliyor olmalıdır. Sistemden kaynaklı ya da elektrik kesintisinden dolayı meydana gelebilecek veri kaybının olmaması için iyi bir yedekleme sisteminin olması gerekmektedir. Böylece sorun giderildiğinde tüm işlevlerin aynen devam ettiği görülmelidir [7].

2. PLC İLE AKILLI EV SİSTEMLERİ

Programlanabilir denetleyiciler (PLC; Programmable Logic Controller = Programlanabilir Lojik Kontrolör) sektörlerde çeşitli elektro-mekanik süreçlerin otomasyonu için kullanılan bir dijital bilgisayardır [8]. PLC'ler eski zamanlardan beri fabrika otomasyonu ve endüstriyel proses kontrolünün ayrılmaz bir parçası olmuştur. PLC'ler, basit aydınlatma işlevlerinden çevresel sistemlere, kimyasal işleme tesislerine geniş bir uygulama yelpazesini kontrol etmektedir. PLC'nin temel işleyişi kullanılan kontrol mantığına veya programlama tekniğine dayanır. Programlama; akış çizelgelerini kullanarak, ladder mantığı kullanarak, deyim mantığı veya hatırlatma kullanarak yapılabilir. PLC bilgisayar dili kullanılarak programlanır bir mikroişlemciden meydana gelir [9]. PLC, kontrol fonksiyonlarını sağlamak için elektromanyetik cihazlarının yerine entegre devreler kullanarak bilgisayar ailesinin katı hal üyesidir. Bunlar endüstriyel makineler ve süreçleri kontrol etmek için sıralama, zamanlama, sayma, aritmetik, veri işleme ve iletişim gibi hafızaya alma talimatları yeteneğine sahiptir [10]. Şekil 1'de PLC uygulamasının kavramsal diyagramını göstermektedir.

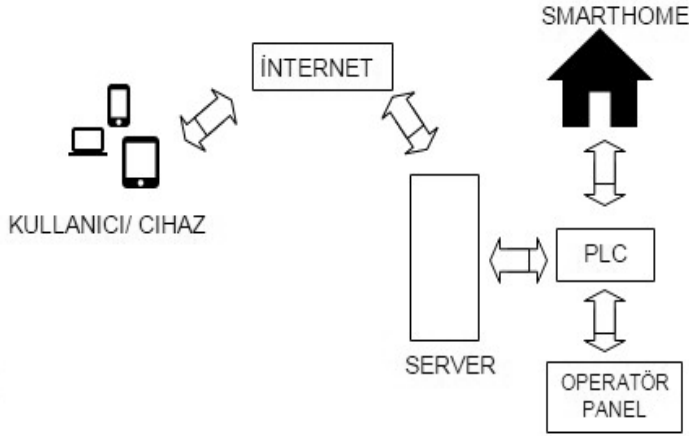

Ev otomasyon sistemi etkili, kolay uygulanabilir ve uygun fiyata sahip olmalıdır. PLC, bu tür sistemlere bir alternatif olarak düşünülmektedir. Ayrıca endüstri alanında kullanılmak üzere tasarlanmış zamanlama, sayma, veri işleme, karşılaştırma, sıralama, veri aktarma ve aritmetik işlemlerin doğal fonksiyonları aracılığıyla genel kontrol sağlayan analog / dijital veri giriş / çıkış terminalleri vasıtasıyla bir sistemi veya sistem gruplarını kontrol eden bir elektronik cihazdır [11].

PLC'nin kullanımı, yazılım üzerinde değişiklikler yapabilmek ve elektrik kesilmesi durumunda veriyi uzun süre saklayarak enerjinin tekrar elde edilmesiyle algoritmaya yeniden başlamak gibi çeşitli nedenlerden dolayı çok avantajlıdır [11], [12], [13].

2.1. Mimari

Bu çalışmada, internet üzerinden bilgisayar, mobil cihazlar ve operatör panelleri kullanılarak kontrol edilebilen bir PLC kontrollü akıllı ev uygulaması gerçekleştirilmiştir. Yazılım ve donanım da dahil olmak üzere iki kısımdan oluşan bir sistem ele alınarak konu ele alınmıştır. Sistemin genel blok diyagramı Şekil 2'de gösterilmektedir.

Şekil 2. PLC Kullanılan Akıllı Ev Sisteminin Blok Diyagramı

2.1.1. DONANIM ALTYAPISI

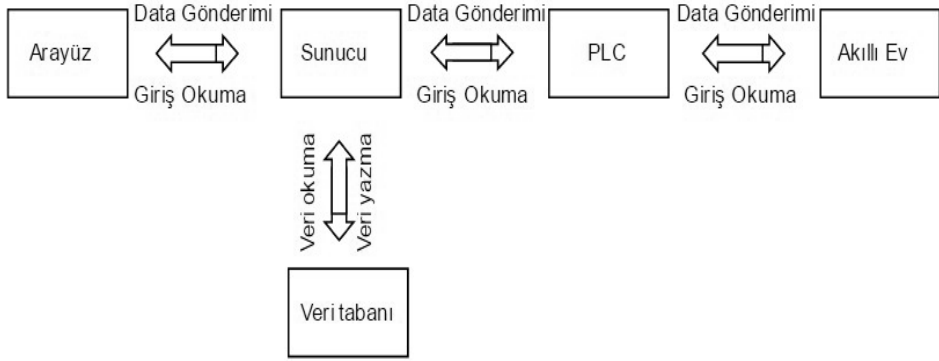
Akıllı ev donanımının uygulanan uygulamanın altyapısı PLC, Ethernet modülü, dokunmatik operatör paneli, sensörler, aktuatörler ve elektronik devrelerden oluşur [14].

Akıllı ev sisteminde kontrol edilen üniteleri aydınlatma kontrolü, güvenlik kontrolü ve klima ünitesi olarak bölmek mümkündür. Bu ünitelerin kumandaları PLC'ye bağlı Ethernet modülü üzerinden mobil cihazlara ve PLC'ye bağlı operatör paneli tarafından gerçekleştirilir [15]. Aydınlatma ünitesi aracılığıyla oturma odası, yatak odası, mutfak ve salon ışıkları kontrol edilir. Sistem açıldığında, odaların aydınlatma verileri okunur, veri tabanına yazılır ve sonra kullanıcının odaların mevcut durumunu ve ışık durumundaki değişiklikleri gözlemleyebilmesi için kullanıcı arayüzüne aktarılır. Enerji tasarruf modunda sensörler sayesinde kullanılmayan odalardaki ışıklar otomatik olarak kapanır.

2.1.2. YAZILIM ALTYAPISI

Akıllı evin gerçek zamanlı olarak internet üzerinden kontrolü için, istemci / sunucu mimarisi temelinde basit ve kullanışlı bir altyapı oluşturulur. Bu altyapı, istemci yazılımı, sunucu yazılımı ve veri tabanı bölümünden oluşur [15]. İstemci yazılımı, kullanıcıların internet üzerinden akıllı ev sistemini denetleyebildiği web arayüzüdür. Sunucuda çalışan istemci yazılımının ana görevi, akıllı ev sistemine yerleştirilen aydınlatma, havalandırma ve güvenlik birimlerini yönetmektir. İnternet erişimi olan tablet, cep telefonu ya da bilgisayar ile kullanıcılar sisteme bağlanabilirler.

Kontrol yazılımı, akıllı ev sisteminin tüm iletişimlerinin sağlandığı sunucuda tutulur. Sunucu her iki yönde de çalışır. Akıllı evden alınan komutları veri tabanına kaydeder ve kayıtlı kontrol komutlarını veri tabanından akıllı eve PLC yoluyla gönderir. Veri tabanı çalışmanın bu bölümünde devreye girmektedir. Akıllı ev sistemi ile ilgili tüm ayarlamalar ve işlemler veri tabanına kaydedilir [16], [17]. Akıllı ev durumuyla ilgili raporlar, kullanıcı isteğine ve zamana bağlı olarak verilir. Programlama dili istemci ve sunucu yazılımı için kullanılırken, SQL ise sunucu programı veri tabanı için kullanılır. Bu üç ünite, farklı görevler ve süreçler içerse de birbirleriyle sürekli etkileşim halindedir. Bu birimler ile gelişmiş sistem mimarisi arasındaki etkileşim Şekil 3'teki blok diyagramında gösterilmektedir.

Şekil 3. Yazılımların Birbiri İle Etkileşimi

2.1.3. KULLANICI ARAYÜZÜ

Arayüz ile birlikte kullanıcı, sistemin kurulu olduğu ortamı kontrol altına almaktadır. Ortamda meydana gelen herhangi bir değişiklik bu arayüz sayfasına dinamik bir şekilde yansımaktadır. Kullanıcılar, akıllı ev sisteminin tüm odalarına, evin sıcaklık değerine, evdeki hareket kontrolüne (hırsız), gaz ve duman kontrolüne ve kapı kontrol ünitelerine arayüz üzerinden erişebilir. Böylece ortam uzak bir noktadan da kontrol altına alınabilmektedir.

Kullanıcı ile entegre olan akıllı ev sisteminin bir kısmı kontrol sayfasıdır. Bu sayfa dinamik olarak çalışmaktadır ve akıllı evde meydana gelen herhangi bir değişiklik kontrol sayfasına yansır. Aynı şekilde, kontrol sayfası aracılığıyla verilen bir komut akıllı eve gönderilir [13], [14], [15]. Kullanıcı kontrol sayfasına baktığında evin durumuyla ilgili gerçek zamanlı bilgi alır. Kullanıcı kontrol sayfasını kullanarak, odaların aydınlatma, güvenlik ve klima ünitelerini kontrol edebilir. Aynı zamanda, bu sistemler ile ilgili düzenlemeler sistemin aktif / pasif olmasını sağlar. Raporlama sayfası, kullanıcılara internet üzerinden ya da operatör paneli aracılığıyla yapılan tüm değişiklikleri sistem veri tabanından alır. Kullanıcı ev ile ilgili tüm değişiklikleri tarihe göre görebilir.

2.1.4. OPERATÖR PANELİ ARA BİRİMİ

Akıllı evin kontrol işlemi, internet olmadan operatör paneli aracılığıyla da gerçekleştirilebilir. Operatör paneli doğrudan PLC ile iletişim kurar. Akıllı ev sisteminin tüm işlemleri operatör paneli üzerinden yapılabilir. Akıllı ev sisteminde internet üzerinden kontrol edilen ve izlenen aydınlatma, güvenlik ve klima sistemleri de operatör paneli aracılığıyla gerçekleştirilmektedir [15].

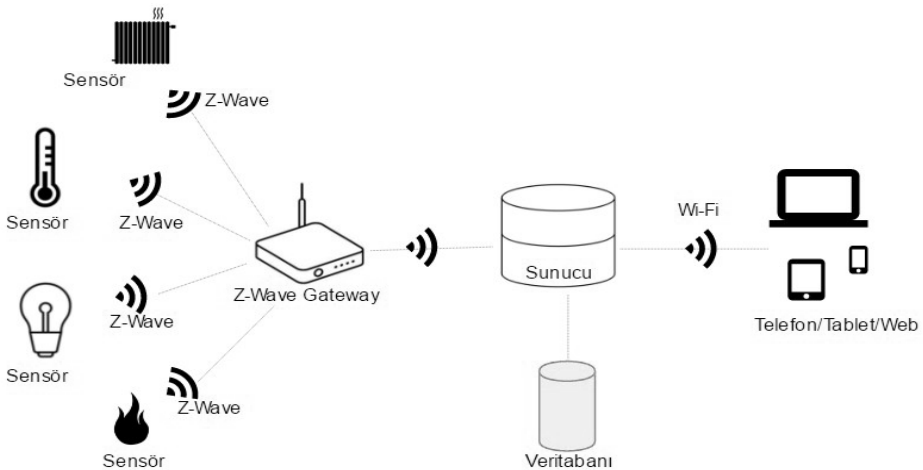
3. KABLOSUZ AĞ TEKNOLOJİSİ İLE AKILLI EV SİSTEMLERİ

Kablosuz aygıtlar, çoğu zaman 'protokoller' olarak adlandırılan birçok farklı dil türünü konuşurlar [18]. Kablosuz ağ teknoloji sisteminin etkin ve sürekli iletişim kurması önemlidir. Bu nedenle, amacınıza en uygun kablosuz protokolü seçmeniz gerekmektedir. Bu çalışmada kablosuz haberleşme ile kurulan akıllı ev sistemi, Z-Wave protokollü ile ele alınmıştır.

Z-Wave protokolü, özellikle konut ve hafif ticari ortamlarda kontrol, izleme ve durum okuma uygulamaları için tasarlanmış, basit, birlikte çalışabilir, kablosuz, RF tabanlı bir iletişim teknolojisidir. Z-Wave, ağdaki her cihazın kontrol komutları gönderip alabileceği bir MESH ağ oluşturma teknolojisidir. Aygıtlar ayrıca belirli modüllerin çalışmasını kontrol etme ve izleme yeteneğine sahiptir ve merkezi birime durumlarını sürekli olarak bildirir [18].

3.1. MİMARİ

Akıllı evler için kullanılan bu sensör ağı sisteminde, sensörler tarafından tespit edilen bilgiler toplanır ve Z-Wave gateway'i (iki protocol arasında iletişimi sağlayan donanım) üzerinden bu bilgiler, Wi-Fi veya Ethernet aracılığı ile bir web sayfasına veya bir tablet/ telefon terminaline iletebilir.

Şekil 7. Kablosuz Kullanılan Akıllı Ev Sisteminin Blok Diyagramı

Şekil 7’de Z-Wave ile haberleşen bir akıllı evin blok diyagramı gösterilmektedir. Sensörler ortamdaki herhangi bir değişimi algılar. Bu değişim ışık, ses, ısı vb. değişimler olabilir. Algılanan bu değişimler sensörler aracılığıyla elektriksel işaretlere dönüştürülürler.

Sensörlerde oluşturulan elektriksel işaretler bilgiler Z-Wave protokolü üzerinden Z-Wave gateway’ine gönderirler. Z-Wave gateway’i sensörlerden aldığı değerleri doğrudan sunucuya iletir. Z-Wave gateway, hem z-wave protokolü aracılığı ile sensörlerle konuşabildiği gibi hem de Wi-Fi ve mobil ağ üzerinden sunucu ile haberleşebilmektedir. Bu haberleşme neticesinde sensörlerden üretilen bilgiler sunucuya ulaştırılmış ve sunucu veri tabanına kayıt edilmiş olur. Sunucu kendi veri tabanında tuttuğu bu verileri talep eden client cihazlara sunar. Kullanıcı, kontrolünü bir bilgisayar, tablet, cep telefonu ya da web üzerinden sağlayabilir. İstemci (client) olarak bir cep telefonunu ele alırsak, cep telefonu belirli aralıklarla veya kullanıcı tarafından yapılan taleple sunucudan talep edilen sensörün durumunu öğrenmek ister. Yapılan bu istek JSON (JavaScript Object Notation) formatında hazırlanmış bir talep cümlesiyle sunucuya bildirilir. Sunucu bu JSON cümlesini ilgili uygulama programlama arayüzlerini (API) kullanarak çözümler ve kullanıcının talebini algılar. Bu talebe karşılık sensörlerden aldığı bilgilerle birlikte kendi JSON formatındaki verisini oluşturarak client cihaza iletir. Client cihaz sunucu üzerinden gelen JSON formatındaki cümleyi çözümler. Böylece kullanıcı cep telefonu üzerinden evindeki bir odanın ısını, bir kapının açık olup olmadığını veya ortamın aydınlık seviyesini görebilir.

Kullanıcı cep telefonu üzerinden evindeki odanın lambasını kapatmak istediğinde ise cep telefonu üzerindeki arayüzden istediği cihazla alakalı ayarı seçer. Yapmış olduğu seçim neticesinde bir JSON cümlesi oluşturulur ve sunucuya gönderilir. Sunucu almış olduğu JSON cümlesini çözümleyerek hangi sensörle ilgili nasıl bir iş yapılmak istendiğini tespit eder. Test edilen bu işi yerine getirmek için ilgili sensöre ID (kimlik) bilgisi üzerinden erişerek Z-Wave protokolü üzerinden gerekli bildirim yapar. Burada Z-wave protokolü, Wi-Fi veya mobil ağlar verinin taşınması için gereken yolu temsil etmektedir. Z-Wave protokolü üzerinden gönderilen bilgi sensörler tarafından elde edilir. Elde edilen bu bilgi neticesinde bir elektriksel işaret üretilerek talep edilen aksiyon alınmış olunur. Sensörde bir durum değişim meydana geldiği için ilgili durum tıpkı ilk senaryoda anlatıldığı gibi tekrar sunucu veri tabanına yazılarak, client cihaza bu verinin ulaştırılması sağlanır.

4. SONUÇ

Bu çalışmada PLC kullanılarak oluşturulacak akıllı ev otomasyon sisteminde web tabanlı bir yazılım ve donanım uygulandığı ve akıllı ev sistemin operatör panel tarafından kontrol edildiği varsayılmıştır. Kullanıcının dünyanın herhangi bir yerinden akıllı ev sistemine erişim sağladığı tablet, cep telefonu gibi cihazlarda rahatlıkla kullanılan arayüz uygulamasının java dili ile yazıldığı esas alınmıştır. Bir akıllı ev sisteminde iki temel husus vardır. Bunlardan biri konfor diğeri ise güvenlik kontrolleridir. Operatör paneli üzerinde akıllı bir ev sistemi ve uygulamasında gerekli olan bilgi depolama kolaylığı için yeterli sayıda sayısal ve analog adrese sahip olan PLC cihaz kullanılmaktadır. PLC'ler titreşim, sıcaklık, nem, gürültü gibi dış etkenlere karşı oldukça dayanıklı aygıtlardır. Ancak bir ev ortamından çok endüstri ortamında kullanıma elverişlidir. Kablo sayısının oldukça fazla olması PLC'lerin ev ortamında kullanımına uygun olamamasının nedenlerinden biridir. Tercih edilmemesinin bir başka nedeni ise, PLC'lerde hataları bulmak oldukça zordur. Mevcut hataların çözüme ulaşması ise yetkili bir kişi ile mümkündür. Bu nedenle herhangi bir problem oluşması durumunda, çözüme ulaşmanın net bir zamanı yoktur. Ancak genellikle uzun sürmektedir. Ayrıca PLC, merdiven diyagram mantığına göre çalışmaktadır. Yani bir işlem yapılıyorken diğer bir işlemi aynı anda yaptıramayız. İkinci bir iş yaptırabilmek için diğer işlemin bitmesini beklememiz gerekmektedir.

Bu çalışmada kablosuz ağ teknolojisiyle oluşturulan akıllı ev sistemlerini incelerken Z-Wave protokolü kullanılacağı 3. bölümde bahsedilmişti. Basit olması, dış etkenlerden kolay etkilenmemesi, çift taraflı haberleşme özelliğinin olması, güvenli ve akıllı olması Z-Wave protokolünün tercih edilmesinin başlıca nedenleri olarak gösterilebilir. Bir başka özelliği ise, PLC'deki gibi kablolarla sahip değildir. Bu da ev ortamında tercih edilen protokol olmasını sağlamaktadır. Kablo yapısı olmamasına rağmen tüm elektronik aletleri entegre ederek kablosuz ağ yapısına dahil etmektedir. Z-Wave kontrolü, hemen hemen her cihaza dakikalar içinde kolayca eklenebilir.

Kontrol etmek istenilen cihaz, bir Z-Wave modülüne takılarak "Z-Wave" ağına eklenebilir. Z-Wave, Mesh ağı topolojisine dayalı olduğundan çok uzaktaki cihazlara ya kontrol ünitesinden ya da normal anahtardan kullanıcılar tarafından kolayca erişilebilir. Z-Wave sayesinde tam kontrol sağlanabildiğinden evde olunmama durumunda bile kullanıcıya kolaylık sağlamaktadır. Dünyanın herhangi bir yerinden arayüz aracılığı ile verilen komutlarla akıllı ev yönetilebilir. Z-Wave sayesinde, kapıları kilitleyebilir, çocuklar okuldan eve geldiğinde haberdar olabiliriz. Yaşlı tanıdıklarımızın günlük aktivitelerini izleyebiliriz. İşyerinde veya tatilde, akıllı telefon yardımıyla evin durumu hakkında bilgi alabiliriz. Z-Wave tüm bunları ve hatta daha fazlasını yapabilir bir teknolojidir. Çok düşük elektromanyetik dalga nedeniyle son derece güvenlidir.

Sonuçta, hem PLC ile hem de kablosuz ağ teknolojisi ile ev otomasyonu yapılabilmektedir. Ancak evde yapılacak aydınlatma sisteminin kontrolü için PLC yerine kablosuz ağ yapısını tercih etmek hem ev ortamına daha uygundur hem de olası bir sorunda kullanıcının onarım için aksiyon alması daha pratiktir.

KAYNAKÇA

G. Demiris and B. Hensel, "Technologies for an Aging Society : A Systematic Review of ' Smart Home ' Applications," 2007.

A. Peine, *The Sources of Use-Information: A review of relevant literature and an exploration into innovation and aging.* 2007.

S. K. Das, D. J. Cook, A. Bhattacharya, E. O. Heierman, and T. Y. Lin, "The Role of Prediction Algorithms in the MavHome Smart Home Architecture," *IEEE Wirel. Commun.*, vol. 9, no. 6, pp. 77–84, 2002.

R. S. Hall and H. Cervantes, "An OSGi Implementation and Experience Report," *Consum. Commun. Netw. Conf. 2004. CCNC 2004. First IEEE*, pp. 394–399, 2004.

K. L. Courtney, G. Demiris, M. Rantz, and M. Skubic, "Needing smart home technologies: The perspectives of older adults in continuing care retirement communities," *Inform. Prim. Care*, vol. 16, no. 3, pp. 195–201, 2008.

S. S. Intille, "Designing a Home of the Future," *IEEE Pervasive Comput.*, vol. 1, no. 2, pp. 80–86, 2002.

T. Laberg, H. Aspelund, and H. Thygesen, *Smart Home Technology Planning and Management in Municipal Services.* 2005.

T. Wilson, "PLC Based Substation Automation and SCADA Systems and Selecting a Control System Integrator," *West. Electr. Power Inst. Distrib. Autom. Work.*, pp. 1–14, 1999.

A. Rullan, "Programmable Logic Controllers versus Personal Computers for Process Control," *21st Int. Conf. Comput. Ind. Eng.*, vol. 33, pp. 421–424, 1997.

W. Bolton, *Programmable Logic Controllers.* 2006.

V. R. Segovia and A. Theorin, "History of Control, History of PLC and DCS," *The Staff of Lab-Volt, "Programmable Logic Controller,"* 2011.

S. J. Hsieh and P. Y. Hsieh, "Web-Based Modules for Programmable Logic Controller Educatio," *Comput. Appl. Eng. Educ.*, vol. 13, no. 4, pp. 266–279, 2005.

A. Nandgave, H. Deshbhratar, S. Khandare, and L. Heda, "Industrial Drives & Automation using PLC," vol. 3, no. 2, pp. 2228–2233, 2014.

O. Bingol, K. Tasdelen, Z. Keskin, and Y. E. Kocaturk, "Web-based Smart Home Automation : PLC- controlled Implementation," Acta Polytech. Hungarica, vol. 11, no. 3, pp. 51–63, 2014.

P. Guide and P. L. Controllers, PLC Handbook, Practical Guide to Programmable Logic Controllers.

A. R. Kiran, B. V. Sundeep, S. C. Vardhan, and N. Mathews, "The principle of programmable logic controller and its role in automation," Int. J. Eng. Trends Technol., vol. 4, no. 3, pp. 500–502, 2013.

S. Rackley, Wireless Networking Technology. 2007.

SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ VE HALKLA İLİŞKİLER ÇALIŞMALARI (TEGV ÖRNEĞİ)

Ahmet KANILMAZ
İstanbul Aydın Üniversitesi,

ÖZ

Sivil toplum örgütlerinde halkla ilişkiler, sivil toplumun oluşumu ve sivil toplum örgütlerinin mevcut durumlarını devam ettirebilmeleri bakımından önem arz etmektedir. Öyle ki halkla ilişkilere gerekli olan değeri gösteren ve yeterlilik düzeyi yüksek olan örgütler, toplum tarafından daha çok bilinmekte, daha çok kabul görmekte ve daha iyi bir imaja sahip olabilmektedirler. Bu çalışmada ilk olarak sivil toplum kavramı incelenmiş olup, sonrasında sivil toplum örgütleri ve halkla ilişkiler çalışmaları irdelenmiştir. Bu çalışmada ilk olarak literatür taraması yapılmış olup, araştırma bölümü için görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu doğrultuda da TEGV ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Sivil Toplum, Sivil Toplum Örgütleri, Halkla İlişkiler.*

CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS AND PUBLIC RELATIONS STUDIES (TEGV EXAMPLE)

ABSTRACT

Relations with the people in civil society organizations are important for the formation of civil society and for the civil society organizations to maintain their current situation. Such that; organizations with high levels of competence and values that are relevant to the public are more familiar with the society, more receptive and have a better image. In this study, first, the concept of civil society was examined and then the studies about NGOs and the public were examined. The literature review was done initially, and semi-structured interview technique was used for the research department. TEGV has been considered in this direction.

Keywords: *Civil Society, Civil Society Organizations, Public Relations*

GİRİŞ

Ayrı bir sektör olarak görülen sivil toplum, nitelikleri, özellikleri ve toplumsal açıdan bulunduğu konum dolayısıyla büyük önem arz etmektedir. Tarihsel süreçte sivil toplumla alakalı gündemin Antik Yunan çağından, günümüze dek geldiği görülmektedir. Günümüzde toplumsal açıdan önemli bir yerde olduğu görülen sivil toplum, geçmişten günümüze geçirdiği tarihsel gelişimini içinde siyasi ve felsefi açıdan da her zaman büyük bir öneme sahip olmuştur.

Sivil toplum örgütleri, herhangi bir yere bağlı olmayan özerk kuruluşlardan oluşmuş, özel ile kamu sektörünün arasında bir aracı görevi ile sivil toplum olgusunun önemli bir yer tutan unsurudur. Sivil toplum örgütlerinin kendi çalışma alanlarına ait hususlar ve problemlerle ilgili kamuoyu meydana getirme, kuruluşla ortak ilgileri olan kişilerin kuruluşu dâhil olmasını sağlama, hedef kitleleri açısından pozitif yönde bir imaja ve itibara sahip olma, hedef kitlenin desteğini sağlayabilme gibi amaçlarla halkla ilişkiler çalışmaları olmaksızın yapabilmesi pek mümkün gözükmemektedir. Söz konusu amaçları başarılı bir şekilde yerine getirebilmesi için sivil toplum örgütü ile hedef kitle arasındaki mevcut ilişkilerin ve iletişim süreçlerinin stratejik bir şekilde yönetilmesi gerekli olduğundan sivil toplum örgütleri de halkla ilişkiler çalışmalarına ihtiyaç duymaktadır.

Günümüz sivil toplum örgütlerinden biri olan ve bu çalışmanın örneklemini meydana getiren TEGV, yukarıda belirttiğimiz hususları karşıladığı düşünülen bir örgüt olup, gönüllülük esaslı olan ve bağışçıları sayesinde ayakta durmayı başaran bir kurumdur. Amacı nitelikli eğitimi çocuklara aktarmak olan TEGV, bu çalışmada, gerçekleştirdiği halkla ilişkiler çalışmaları ile ilgili olarak araştırma konusu olmuştur.

1. SİVİL TOPLUM KAVRAMI

Son zamanlarda sıkça karşılaşılan kavramlar arasında yer alan sivil toplum kavramı, sosyoloji alanında da odak noktası olmayı başarmıştır. Sivil toplum kavramı, kişilerin kendi rızalarıyla meydana getirdikleri ortak yaşam alanını kapsamaktadır. Sivil kelimesi, Latince “civis” kökünden gelmektedir. Söz konusu kelime yurttaş manasına gelmektedir. Sivil toplum ise, Fransızca kökenli “société civile” kelimesinden gelmektedir. Tüm bunlara dayalı bir şekilde, sivil kelimesi, esasında vatandaş veya vatandaşlık kelimesi ile eşanlamlı bir kelime olmaktadır. Sivil toplum ise buradan hareketle yurttaşlar toplumu olmaktadır (Talas, 2011: 389).

Sivil toplum kavramı Türkiye'nin Batı'dan aldığı siyasetle ilgili kavramlar arasında, Türkiye'de en çok tartışma konusu olanlardan birisidir. Kavramın karşıtı, birçok kez sanıldığı gibi aksine, askeri toplum olmayıp, kavramın anlamı şehir adabı, karşıtı ise gayri medenidir. Sivil toplum kavramındaki sivil kelimesininin

kökünü şehir hayatının bir getirisi olarak hakları ve yükümlülükleri kapsamaktadır (Mardin, 2015: 9). Sivil toplumu en sade haliyle, gereksinimlerin karşılandığı toplum biçiminde gören araştırmalara göre, Sanayi Devriminden itibaren meydana gelen soylu tabakasını ifade etmek amacıyla yararlanılan sivil toplum, feodal sisteme ek yeni bir sistem düşünen kapitalizm ile beraber gelişmiştir (Aslan, 2010a: 359). Sivil toplum, başka kaynaklara bakıldığında kanun hükmünün geçerli olduğu, diğer taraftan kendi içinde bağımsız kuruluşlardan meydana gelen bir ara sektörün yaygın bir şekilde geliştirilmesi diğer bir ifadeyle devlet veya başka bir otoriteye idare edilmeyen, halkın kendi iradesini temsil eden kuruluşlar şeklinde incelenmektedir (Yıldırım, 2004: 47).

Devlet denetiminin belirleyici nitelikte olmadığı toplumsal etkinliklerin gerçekleştirilmesi, sivil toplumun devleti ekarte etmesi olarak algılanmamalıdır. Devlet ile sivil toplumu birbirinden ayrı ve birbiri aleyhine büyüyen ve küçülen yapılar gibi algılamak doğru değildir. Devlet ile sivil toplum iç içe geçmiş, birbiriyle ayrılmayan, birbiriyle dengeli bir şekilde karışmakta olan yapılardır. Buradan hareketle, devlet ve sivil toplum ayrımının, organik değil metodik ve hukuki olduğu düşünülmelidir (Uyanık ve Güçlü, 2015: 19).

1.1. SİVİL TOPLUMUN DEMOKRASİ PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

Sarıbay'a göre sivil toplumun demokratik olarak temellendirilmesi, esasen toplumsal hareketlerce ifade edilen topluluk kültürlerinin kesişme noktalarında mümkündür. Ona göre bunun gerçekleşmesi ise iki koşulu gerekli kılmaktadır. Bunlardan birincisi, her bir toplumsal hareketin gündelik hayatı yeniden inşa edebilecek güçte kültürel önerilere sahip olması, ikincisi ise her bir toplumsal hareketin, toplumsal hareket olarak kalması, yani devlet iktidarı arayışına yönelmemesidir. Sivil toplumun demokratikliğinin önemli belirleyicilerinden birisi, kendi içindeki çoğulculuğa izin verme derecesidir. Kamusal alanda sivil örgütler ve gruplar ne kadar fazla ise, ne kadar farklılıkları bir arada yaşatabiliyor ve birbirleri üzerinde hegemonya kurmaksızın birlikte yaşamayı gerçekleştirebiliyorsa, sivil toplum o derece demokratiktir. Bu anlamda sivil toplum, "mutlaklaştırılmış bir gerçeklikten çok, kendi içinde karşıtlıkları olan diyalektik bir bütünlüğü." anlatır (Sarıbay (1998)'dan akt. Yıldırım, 2003: 228).

1.2. SİVİL TOPLUMUN DÜŞÜNSEL VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Sivil toplum, Batı'nın gelişim süreci ve siyasal geleneği dâhilinde ortaya çıkıp gelişim göstermiştir. Eski Yunan dönemlerine kadar uzanan, tarihsel açıdan geçmişi olan söz konusu kavram, düşünürler ve siyasetçilerce değişik ve farklı manalar yüklenerek ifade edilmiştir. Sivil toplum ilk kez Aristo tarafından kullanılmıştır. Sivil toplum, Aristo'nun "Politike Koinonia" olarak ifade ettiği vatandaşların, kentlilerin, politeslerin meydana getirdiği siyasi bir düzendir (Özer, 2008: 87-88).

“Sivil olanla siyasal olanın ayrımının henüz olmadığı, politik olana ilişkin olan bu anlayışta sivil toplumun (Politike koinonia) diğer toplum düzenlerinden farkı, hak ile haksızlığın ayrıldığı düzen olması yani adaleti temel alan düzen olmasıdır. Aristoteles’in ‘politike koinonia’ dediği böyle bir toplum düzeni, sivil toplum düzenidir. Avrupa’nın bu eski döneminde, sivil toplum kavramı ile devlet aynı anlamlarda kullanılmaktaydı. Bu anlamıyla, sivil toplum üyesi olmak devletin üyesi, yani vatandaş olmakla aynıydı. Bu durum bireylere, o devletin yasalarına uymayı ve diğer vatandaşlara zarar vermeden birlikte yaşama sorumluluğunu vermekteydi.” (Özer, 2008: 87-88).

Sivil toplumun tarihi süreçte gelişme aşamaları genel olarak şu şekilde belirtilmektedir: İlk aşama, bir devletin üyesi olmaktır. İkinci aşama, toplum içinde özerk bir alanı temsil eden birimlerin oluşması ve devlete karşı kendilerini savunarak meşruluk kazanmasıdır. Üçüncü aşama ise sivil toplumun ve özgürlük ortamının toplumsal çatışmaların kaynağı olarak devletin, bu çatışmaları önleyici bir unsur olarak görülmesidir. Son aşama ise üçüncü aşamaya tepki olarak devlet müdahalesinin sivil toplumu ortadan kaldıracığından korkulması aşamasıdır (Velioglu, 2009: 20).

Hobbes, Locke ve Rousseau örneğinde olduğu gibi hayatta kaldıkları dönem boyunca o döneme yol gösteren düşünürlerce biçimlendirilen “Toplumsal Sözleşme” düşüncesi, Aydınlanma Dönemine kadar terim ve teorilere alt yapı meydana getiren egemen fikir olma özelliğini saklı tutmuştur. Toplumsal sözleşme kuramında, devlet ve sivil toplum birdir. Bu birliktelik, Hobbes’un düşüncelerinde apaçık bir biçimde görülmektedir. Hobbes’a göre, sivil toplum olgusuna geçiş yapabilmek için doğa durumunu bırakmak gerekmektedir. Bu gereklilik, doğa durumunun kaotik, çatışmayı zorunlu kılan koşullardan ileri gelmektedir. Doğa, insanları eşit biçimde meydana getirmiştir ve insanlar arasındaki güvensizlik halinin ana nedeni de bu eşitliktir. Eşit şartlar çerçevesinde yarış içerisinde olan insanlar, birbirlerini ortadan kaldırmaya veya kendi emri altına sokmaya çalışacaklardır. Bu yüzden, kaos ve kaosun meydana getireceği savaş durumu kaçınılmaz bir hale gelecektir. Bu sorundan uzaklaşmanın tek yolu bireyleri denetim altında alacak bir gücün olmasıdır. Bu gücü sağlamak için insanların bütün güçlerini tek bir kişiye ya da gruba aktarmaları gerekmektedir. Hobbes’in Leviathan (ejderha) olarak isim verdiği bu güç sayesinde huzursuzluk, ölüm korkusu meydana gelmeyecek ve insanlar kültüre ve çağdaşığa sahip olabileceklerdir. Bir diğer deyişle, çağdaş bir medeniyete geçiş yapılacaktır. Hobbes’e göre, Leviathan’ın gücü belli olmamakta ve gücünü sadece temsil ettiği insanları korumak için kullanabilir. Leviathan’ın başarısız olduğu zamanlarda ise yine doğa durumuna yani kaotik alana dönüş yapılacaktır (Hobbes (2004)’dan akt. Biber, 2006: 11-12).

1.2.1. HEGEL, MARX VE GRAMSCİ AÇISINDAN SİVİL TOPLUM

1.2.1.1. HEGEL AÇISINDAN SİVİL TOPLUM

Hegel sivil toplumla devlet ayrımı yapan ilk düşünürdür. Hegel felsefesi içinde sivil toplum ile devlet ilişkisi, hem bir zıtlık hem de bir bağlılık kapsamında oluşmaktadır. Sivil toplum devlet bünyesinde var olan anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmak, akılcı çözümler geliştirmek ve etik bir anlam kazanmak açısından gereksinim duyarken, devlet de temsil ettiği etik amaçlara ulaşma araçları için sivil topluma gereksinim duymaktadır. Karşılıklı olarak birbirlerine bağlı iki olgu olmasıyla birlikte devlet ve sivil toplum aynı çerçevede değildir. Hegel'in bakış açısında önce devlet gelmektedir. Üstün ve ayrıcalıklı olan devlettir. Tikelciliğin tehlikelerinin farkına varan Hegel, bu tehlikeden uzak durabilmek için devletin üstün konumunu ortaya atar. Neticede sivil toplum bencil menfaatlerin, çekişme ve anlaşmazlıkların kapsandığı bir alandır (Onbaşı, 2005: 33).

1.2.1.2. MARX AÇISINDAN SİVİL TOPLUM

Marksist akımının kurucusu olarak kabul edilen Marx, Hobbes ve Hegel'in düşüncelerine benzer şekilde, devleti toplumsal ve ekonomik yaşamın bütününe kapsayıcı bir kuruluş şeklinde değil, söz konusu alanları kapsayan sivil toplumun hizmeti altında bulunan bir kuruluş diğer bir deyişle olgu olarak görmektedir. Marx açısından devlet toplumsal hayatın bütün alanlarını belirlememekte, tam tersi bir durum olarak sivil toplum bu alanları belirlemektedir. Hegel'in fikirlerinin zıttı olarak sivil toplumu tanımlamış olmasına rağmen, siyasal yaşamın bir sözleşmeye değil, güce dayalı olarak gelişim gösterdiğini savunduğu ve sınıf ayrımı olmayan topluma geçiş sürecinde devlete kurucu bir sorumluluk yüklediği için Marksist devlet algısı da aşkın devlet düşüncesini bir kenara bırakmamıştır. Dolayısıyla marksizmin sosyal ve siyasal formülü, Hegel'in aşkın devletinin uygulanmasından başka bir şey olmamıştır. Hatta sosyalizmin meydana getirdiği devlet, Hegel'in öngörmüş olduğu devletten daha kapsayıcı ve daha sert nitelikleri içinde barındırmıştır (Çaha, 2012: 36).

1.2.1.3. GRAMSCİ AÇISINDAN SİVİL TOPLUM

Gramsci'nin sivil toplum algısı devlet ile sivil toplum kategorileri arasındaki kapsamlara yoğunlaşma bakımından önem arz etmektedir. Bu kapsamları nasıl gösterdiğini ifade edebilmek için ilk olarak Gramsci'nin hegemonya kavramına ilişkin yapmış olduğu tartışmayı bilmek gerekmektedir. Kapitalist düzenin kendisini ne biçimde ve nasıl yeniden üretebildiğini ifade etmek için kullandığı söz konusu kavram Gramsci'nin ifadesinde içinde gerek rızayı gerekse zorlamayı barındırmaktadır. Gramsci'ye göre kapitalizmin kapsadığı çelişiklere karşın mevcudiyetini sürdürebilmesi yalnızca determinizm ile açıklanamamaktadır. Gramsci, Marx'ın burjuvazinin hâkim konumuna ilişkin ifadelerine yeni bir boyut kazandırarak bir sınıfın hâkim konumda olabilesinin yalnızca elindeki

ekonomik güçten kaynaklandığını, devlet aygıtının kurumlarını elinde tutması ile olmayacağını savunmaktadır. Sınıf tahakkümü bununla birlikte sivil toplumda onaya bağlı bir egemenlik kazanması ve böylece sivil topluma bir eğitim kazandırılması ile ilgilidir (Onbaşı, 2005: 37).

“Gramsci'nin analizinde sivil toplum egoist bireylerin öz çıkarıya dayalı mücadeleler yürüttüğü bir herkesin herkesle savaşımı ortamı olmaktan çıkarak, sınıf üstünlüğünün yeniden üretilmesinin hegemonik görünümünün somutluk kazandığı bir üst yapısal kerte niteliğini kazanır.” (Halifeoğlu ve Yetiş, 2013: 177).

1.3. MODERN ANLAMDA SİVİL TOPLUM

Avrupa'da feodalizmin ve ardından mutlakîyetin çözülüşüyle modernizmin kuruluşu arasındaki geçiş dönemi sivil toplum kavramının geleneksel algıdan modern algıya bürünmesini sağlamıştır. Bu kırılma niteliğindeki olayların yaşanmasıyla devlet ile sivil toplum özdeşliği yerini devlet ile sivil toplum zıtlığına bırakmıştır (Aslan, 2010b: 191).

Sivil toplumun Hobbes'tan Tocqueville'ye, Hegel'den Marx'a dek gelen geniş bir süreçte incelenişi bu kavramın günümüzdeki toplumlara uyarlanabilen temel özelliklerinin şekillenmesinde kuşkusuz bir katkı sağlamıştır. Bu husus uyarınca, sivil toplum günümüz şartlarında kendiliğinden meydana gelmiş, kendi desteğini kendi varlığından alan, devletten bağımsız hukuksal düzen veya normlar kümesine dayalı sosyal yaşantının örgütsel bir alanını ifade etmektedir. Modern sivil toplumun özelliklerini bu tanım kapsamında incelemek mümkündür (Gönenç, 2001: 41).

Sivil toplum olgusu, modern manasıyla ilk defa 1767 yılında Adam Ferguson tarafından kullanılmıştır. Ferguson, sivil toplum kavramını barbarlığın karşıtı bir anlamda medeniyetle alakalı olarak kullanmıştır. Bu noktada sivil toplum kavramıyla değinilmek istenen husus, şehir adabıdır. Sivil toplumdaki sivilin kökeni şehir yaşantısına paralel olarak hakları ve yükümlülükleri kapsamaktadır. Modernizmin oluşum süreci olarak ifade edilebilecek söz konusu dönem, sivil toplumun da eski kapsamının yerini günümüzde de kullanılan modern kapsama bırakmasına yol açmıştır. Siyasal, sosyal, düşünsel ve hukuksal açıdan gerçekleşen kırılmalar neticesinde doğal hukuk kapsamında ifade edilen devlet-sivil toplum özdeşliği, liberal değerler ve bireycilik kapsamında ifade edilen devlet-sivil toplum karşıtlığı olarak değişmiştir (Şahin ve Öztürk, 2008).

2. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN HALKLA İLİŞKİLER ÇALIŞMALARI

2.1. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

Sivil toplum kavramı XX. yüzyılın son çeyreğindeki siyasal ve sosyal gelişmelerle yeniden canlanmıştır. Bu dönemde sivil toplum kuruluşu, hükümet dışı örgütler, devlet dışı örgütler, gönüllü kuruluşlar gibi birbirinin yerine kullanılan birçok kavramla özdeş olarak kullanılmıştır. Bu tür örgütlenmelere olan ihtiyaç, devlet ve birey arasındaki ilişkinin daha dengeli olmasına, bireyin gelişmesine yardımcı olmaktadır. Bu örgütlenme ihtiyacı, bireylerin bir araya gelerek haklarını koruma ve isteklerini ilgili yerlere duyurma arayışının sonucunda ortaya çıkmıştır. Sivil toplum kavramı, Batı devletlerinde demokratikleşmenin bir ölçütü olarak kabul edilmekte olup gelişmekte olan ve demokratikleşme yolunda adım atan devletlerin gerçekleştirmesi gereken hedefler arasında yer almaktadır. Örneğin: Uluslararası Af Örgütü, Greenpeace gibi sivil toplum kuruluşları günümüzde uluslararası aktörler olarak bazı konularda “otorite” konumuna da gelmiştir (Velioglu, 2009: 33).

Sivil toplum kuruluşları toplumun sorun ve taleplerini topluma iletmekle beraber, gerek siyasal otoritenin aldığı kararlar veya gerçekleştirdiği uygulamalara, gerekse pazar ekonomisinin sosyal yarardan uzak uygulamalarına karşı muhalefet ederler. Bundan dolayı bazı olumsuz politikalar, sivil toplum kuruluşlarının muhalefeti karşısında kaldırılmakta veya yumuşatılabilmektedir. Bu açıdan sivil toplum kuruluşlarının, toplumla devlet arasında tampon olma işlevini gördükleri söylenebilir (Özer, 2008: 92).

Kavramsal olarak analizinden sonra STK'ların fonksiyonları ve biçimlerine bakmak gerekmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının tespit edilmiş işlevleri şu şekilde sıralanabilir (Talas, 2011: 392):

1. Kamuoyu oluşturmak yolu ile bireylerin taleplerinin dile getirilmesine yardımcı olmak,
2. Çoğulcu toplum yapısının oluşumunu sağlamak suretiyle piyasadaki metalaşmaya ve egemen piyasa değerlerine karşı dengeleyici bir unsur olmak,
3. Kendi içlerinde oluşturdukları katılımcı ve çoğulcu bir kültürle beslenmiş ve aynı zamanda yönetim deneyimi de edinmiş bireylerin yetişmesini sağlamak,
4. Pilot projeler üretmek, bu projelere kaynak bulmak ya da bu projeleri uygulamaya geçirmek yoluyla eğitim, sosyal refah ve istihdam konularında hükümet politikalarına paralel ya da alternatif sorumluluklar alabilmek.

Üçüncü sektör, hükümet dışı kuruluşlar, devlet dışı kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar, sivil toplum örgütleri gibi adlarla anılan sivil toplum kuruluşlarının niteliklerini belirten farklı yaklaşımlar olsa da tanımlamada çoğunlukla “sivil toplum içinde yer alan kuruluşlar olmaları” üzerinde görüş birliğine varılmaktadır. Ancak sivil toplum kuruluşlarını tanımlama çalışmalarında “yönetim dışı”, “devlet dışı” ya da “hükümet dışı” olmalarına ilişkin vurguya karşın Antrobus birkaç istisna dışında bu kuruluşların devletle doğrudan ilgisi olmayan ancak diğer taraftan hükümetin sağladığı fonlara bağlı, dolayısıyla hükümet yasalarına duyarlı örgütler olduğunu kaydetmektedir (Erol, 2007: 337-338).

Sivil toplum kuruluşları, NGO (non-governmental organizations; hükümet dışı örgütler) ile özdeş bir kavramdır. Bunun dışında “üçüncü sektör, hükümet dışı kuruluşlar, gönüllü kuruluşlar, baskı grupları” gibi kavramlara da karşılık gelmektedir. Geniş anlamli bir tanımını yapmak gerekirse sivil toplum kuruluşları “alanında faaliyet gösteren ve yönetimin bir parçası olmayan her türlü örgütlenmeyi” ifade etmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının dar anlamı ise “sosyal ve ekonomik kalkınmaya dolaylı veya doğrudan katkı sağlamak amacıyla gönüllülük, bağımsızlık, kar amacı gütmemek, doğrudan kendilerine çıkar sağlamamak gibi esaslara dayanan kuruluşlardır.” (Velioğlu, 2009: 34).

Sivil toplumun taşıyıcı unsuru olan sivil toplum kuruluşları, otoriter yönetimden demokrasiye geçişler sırasında demokrasi kültürü yaymaları ve onu işlevsel hale getirmeleri açısından önemli bir rol oynamaktadırlar. Yurttaşlık bilincinin gelişmesi bağlamında, hem yurttaşlar arasında hem de devletle yurttaşlar arasındaki ilişkileri düzenlediklerinden, demokrasinin yerine oturmasını sağlamaktadırlar. Dolayısıyla oluşturdukları çalışma alanları ile toplumdaki demokratik kültürü geliştirmektedirler. Nitekim Tocqueville, sivil örgütlenmeleri, yurttaşların kendi hak ve ödevlerini öğrendikleri, taleplerini dayattıkları ve diğerleriyle tanıştıkları, sürekli olarak herkese açık okullara benzetmektedir. Sivil toplum kuruluşlarına üye olan bireyler ‘karar alma süreçlerine katılma’, ‘yönetici mekanizmalarının seçiminde etkili olma’, ‘düşüncelerini ifade etme’, ‘birlikte, ortak yönetme’ gibi tutumlara sahip olmaya başlarlar. Bununla birlikte üyelerin kurumsal katılma ve deneyimlerinden doğan bu demokratik tutum ve davranışlar bütün kamu alanlarında kendini gösterir. Bu yüzden sivil toplum kuruluşları, üyelerin demokratik zihniyetlerinin gelişmesini sağlayan ve dolayısıyla demokratik değerlerin topluma yerleşmesine sebep olan birer demokrasi okullarına dönüşürler (Özer, 2008: 93).

2.2. HALKLA İLİŞKİLER VE SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİ

2.2.1. HALKLA İLİŞKİLER

Günümüzde bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler dünyamızı küçültürken işletmeleri de büyük bir rekabet ortamına sokmaktadır. Son yıllarda ekonomik ve sosyal alanlarda yaşanan değişimler firmaları iletişim temelli stratejiler geliştirmeye zorlamaktadır. İletişimin önem kazanmasıyla birlikte halkla ilişkilerinde kapsam alanları genişlemektedir. Başta ABD olmak üzere dünyada halkla ilişkilerin çalışma alanları diğer mesleklere göre hızla artmaktadır. Halkla ilişkilerin gelişimine baktığımızda halkla ilişkiler çalışanlarının teknoloji, finans, ekonomi, siyasal ve tıbbi gibi özel alanlarda uzmanlaşmaya doğru gittiğini görmekteyiz. Halkla ilişkiler en basit tanımıyla bir kurum ile o kurumun hedef kitlesi ile karşılıklı etkileşimi olarak tanımlanabilir (Akıncıoğlu, 2005: 169)

Hedef kitlenin beklenen eğilimini anlamakta erken uyarı sistemi olarak hizmet ederek, yönetimin yararlı değişimlere uyumunu sağlarken, araştırmayı ve iletişim tekniklerini temel araçlar olarak kullanır. Bu araştırma sonucuna göre halkla ilişkiler (Peltekoğlu, 1998: 4):

- > Uzmanlık gerektirir.
- > Halkla ilişkiler bir yönetim görevidir ve uzmanlar tarafından yerine getirilmelidir.
- > Kamuoyunun etkisinin farkında olarak çeşitli gruplar arasında iletişimi düzenler. Bu iletişim sırasında kuruluş ile hedef kitle arasında iki yönlü iletişim söz konusudur.
- > Hedef kitlenin davranışlar hakkında yönetimi bilgilendirir, kuruluşun ihtiyacı olan araştırmaları yaparak gereksinimleri karşılamak için politika ve program önerilerinde bulunur.
- > Kuruluşun kâr sorumluluğu yanında sosyal sorumluluğunun da olduğunu kanıtlayacak biçimde davranmasına yardımcı olur.
- > Kamuoyu ve diğer araştırma yöntemlerinden çeşitli iletişim araçlarından yararlanır.
- > Gerek danışman firma, gerekse kuruluş içi halkla ilişkiler birimi olsun, yönetimin bir parçası olarak faaliyet gösterir.

2.2.2. SİVİL TOPLUM ÖRGÜTLERİNİN HALKLA İLİŞKİLERLE İLİŞKİSİ

Halkla ilişkiler kavramı çerçevesinde bulunan yaklaşımlar biçimlendiren faaliyetlere ve teorideki gelişmelere bakıldığında bilhassa 1980'li yıllardan günümüze dek halkla ilişkilerin örgüt kültürü, etik, sosyal sorumluluk gibi kavramlarla etkileşim içinde olduğu görülmektedir. Değersel yaklaşımlara bu yönelimin temelinde siyasal alan içindeki gelişmelerle birlikte liderlere, işletmelere, iş dünyasına karşı son dönemlerde artan güvensizlik, sorunlu ekonomik şartlar, artmış olan çevresel sorunlar gibi küresel bazdaki sorunlar gösterilmektedir (Sabuncuoğlu, 2001: 37).

Halkla ilişkiler, özel sektör ve kamusal sektördeki faaliyetleriyle olduğu gibi sivil toplum örgütlerinde de bulunarak hedef kamularla etkileşim içinde olmaya ve bunun süreklilik kazanmasına gayret göstermektedir. Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin halkla ilişkiler ve iletişim çalışmaları son dönemlerde gelişim aşamasında olduğu görülse de gerçek anlamda olması arzulanan düzeye vardığı söylenemez. Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin genelinde bir halkla ilişkiler kısmı mevcut değildir. Halkla ilişkiler çalışmalarının geneli birtakım üyeler veya gönüllüler tarafından gerçekleştirilmektedir. Sivil toplum örgütlerinin mevcudiyetlerini sürdürebilmeleri bakımından halkla ilişkiler çalışmalarına daha çok yoğunluk göstermeleri gerekmektedir.

Sivil toplum örgütlerinin esas halkla ilişkiler amaçları arasında, örgütün vizyonunu ve misyonunu hedef kitlelere ulaştırabilme, ortak ilgileri paylaşan bireylerin örgüte dâhil olmasıyla desteğini sunmasını sağlama ve yapılması planlanan çalışmalara ait kaynak oluşturma bulunmaktadır. Bu tip örgütlerin toplumsal sistem içindeki işlevlerini gerçekleştirebilmeleri için gereksinim duydukları finansal kaynakları, üyelik aidatları ve bağışla gerçekleşen katkılar olacak şekilde sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Miktarı düşük olan üyelik aidatları yoluyla sivil toplum örgütlerinin çalışmaları açısından yeterli miktarda kaynak sağlaması pek mümkün olamamaktadır. Bundan dolayı sivil toplum örgütlerinde bağışçı ilişkilerinin yönetimi ve bağışçılarla oluşturulacak olan pozitif ilişkiler ile örgütün gereksinim duyduğu kaynakları sağlaması önem arz etmektedir. Yeni iletişim teknolojileri içindeki yaşanan gelişmeler neticesinde halkla ilişkiler, disiplinin kullanım alanına dâhil olan yeni bir araç olarak görülen kurumsal web sayfaları, hedef kitlelerle iletişim içinde olunması olanağını tanımakta ve çeşitli prensiplere uygun bir şekilde tasarlanmaları durumunda, hedef kitleleri sivil toplum örgütlerine bağışta bulunmaya yönlendirerek kaynak sağlama aracı olarak dikkat çekmektedir (Boztepe, 2014: 150).

3. BİR SİVİL TOPLUM ÖRGÜTÜ OLARAK TEGV VE HALKLA İLİŞKİLER ÇALIŞMALARI

3.1. PROBLEM

Bu çalışma sivil toplum örgütlerinin halkla ilişkilerle ilgili çalışmaların yeterli olup olmadığını araştırmak için yapılmıştır. Sivil toplum halkın sesidir. Halkla iç içe olmak zorunda ve halkın sorunlarını resmi konumlara ulaştırmakla yükümlüdür. Ayrıca bunun için halkla ilişkiler çalışmalarına önem vermek gerekmektedir. Ancak günümüz sivil toplum örgütlerinde daha yeni ortaya çıkan halkla ilişkiler faaliyetlerinin henüz yeterliliğini sağlayamadığı düşünülmektedir.

3.2. AMAÇ

Günümüz sivil toplumlarının halkla ilişkiler çalışmalarının yeterli olup olmadığını irdelemek ve bunu bir örnekle tamamlamak çalışmanın esas amacıdır. Ayrıca bundan sonraki süreçte de bu araştırmanın konusuyla ilgili yapılacak olan çalışmalara ışık tutmak ve sivil toplum örgütlerinin halkla ilişkilere gerektiği önemi vermesini sağlamaktır. Bu çalışma ile hedeflenen, sivil toplum örgütlerinin halkla ilişkiler çalışmalarına daha çok önem vermeleri konusunda farkındalık oluşturmak ve bu çalışmalarda kendilerini geliştirmelerini sağlamaktır. Halkla ilişkiler çalışmalarının gelişmiş olması ile toplum içinde sivil toplum örgütlerinin konumunun daha iyi yere gelebileceğini söz konusu örgütlere gösterebilmektir. Sivil toplum örgütleri birbirinden farklı niteliklere sahip olan hedef kitleleri ile iletişimlerini farklı araçlarla yönetmektedirler. Geleneksel kitle iletişim araçları olarak bilinen gazete, dergi, televizyonun kâr maksadında olmayan kuruluşlar tarafından kullanılmasıyla birlikte, günümüz itibarıyla yeni iletişim teknolojilerinde gerçekleşen gelişimler neticesinde meydana gelen kurumsal web sayfaları, sosyal medya gibi internet temelli faaliyetler, sivil toplum örgütlerinin hedef kitleleri ile olan ilişkilerinin ve iletişimlerinin yönetilmesi bakımından ön plana çıkmaya başlamıştır. Ancak ne olursa olsun yüz yüze iletişim ile gerçekleştirilen halkla ilişkiler çalışmaları, hala daha etkinliğini kaybetmemiştir. Çalışmanın örneklemini oluşturan TEGV’de de ön plana çıkan yüz yüze iletişim ve önermelerdir.

3.3. YÖNTEM

Bu çalışmada literatür taraması ile ilk olarak sivil toplum ve sivil toplum örgütleri hakkında bilgiler verilmiş olup, daha sonrasında görüşme tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak çalışmanın örneklemini oluşturan TEGV hakkında bilgilere ulaşılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. TEGV

TEGV, Suna Kıraç başta olmak üzere, eğitimin her şeyden önemli olduğunu savunan bir grup sanayici, yönetici ve akademisyen tarafından 23 Ocak 1995 tarihinde kurulmuştur. Kuruluş amacı, devletin verdiği temel eğitime destek olmaktır (<http://www.tegv.org>).

TEGV’in amacı, ilköğretimde öğrenim gören öğrencilerin Cumhuriyetin ilkelerine ve değerlerine bağlı olan, özgüveni yerinde, sağduyulu, sorgulayıcı, düşünce sahibi olan, yaratıcı, barışçı, kendisinden farklı düşünce ve inançta olan kişilere saygı gösteren, kısacası devletine ve milletine fayda sağlayacak ve saygı gösterecek bireyler olarak yetişmesi için öğrencilere bu doğrultuda eğitim programları ve etkinlikler oluşturmak ve bunları uygulamaktır (<http://www.tegv.org>).

4.2. TEGV'İN HALKLA İLİŞKİLER ÇALIŞMALARI

4.2.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE SÜRECİ

TEGV'in kurumsal iletişim uzmanı Serdar Erdoğan'la, TEGV'in “Hiç Bana Sordunuz mu?” kampanyasının medya ilişkilerini üstlenen TNC iletişim danışmanlığının halkla ilişkiler sorumlusu Berkay Kundakçı ve TEGV'in Bakırköy Şubesi, gönüllüler ve şube yöneticisi Gönül Orhan'la görüşmeler yapılmıştır.

İlk olarak TEGV'in genel merkezi ile iletişime geçilip, genel merkezde çalışan kurumsal iletişim uzmanı Serdar Erdoğan'la 24 Şubat 2017 tarihinde görüşülmüştür. TEGV'in halkla ilişkiler faaliyetlerine ilişkin yol haritasını öğrenmek için ve 2016 yılında hazırladıkları “Hiç Bana Sordunuz mu?” kampanyasındaki halkla ilişkiler faaliyetlerine ilişkin sorular sorulmuştur. Sorular mail üzerinden iletilmiş ve cevapları alınmıştır. Bu sorular:

- > TEGV'in halkla ilişkiler faaliyetlerini kaç ana başlık altında toplayabilirsiniz?
- > TEGV'in halkla ilişkiler faaliyetlerinde nasıl bir strateji izleyecek siziniz?
- > Hazırladığınız kampanya sürecini özetleyebilir misiniz?
- > Hazırladığınız kampanya sürecinde ana kıstaslarınız nelerdir? Vermek istediğiniz ana mesaj nedir?
- > Kampanyada en çok hangi medya mecrasına ağırlık verdiniz? Neden?
- > Hazırladığınız kampanya sonucunda hedeflerinizden bahseder misiniz?

TEGV'in 2016 yılında yaptığı “Hiç Bana Sordunuz mu?” kampanyasının medya ilişkilerini üstlenen TNC iletişim danışmanlığı ile kampanyanın medya ayağı ve halkla ilişkiler faaliyetleri hakkında görüşme yapılmıştır. Görüşme, TNC iletişim danışmanlığının halkla ilişkiler sorumlusu Berkay Kundakçı ile 16 Aralık 2016 tarihinde Erenköy'de gerçekleştirilmiştir. Görüşmenin her aşaması kayıt altına alınmış ve görüşmeden önce onay alınmıştır. TEGV'in hazırlamış olduğu “Hiç bana sordunuz mu?” kampanyasının medya ilişkilerinin üstlenen TNC iletişim danışmanlığına kampanyanın medya ilişkileri ve halkla ilişkiler faaliyetlerine ilişkin sorular yöneltmiştir. Bu sorular:

- > TEGV ile çalışmanızdaki ana neden nedir?
- > TEGV'in halkla ilişkiler faaliyetlerini kaç ana başlık altında toplayabilirsiniz?
- > TEGV'in halkla ilişkiler faaliyetlerinde nasıl bir strateji izleyecek siziniz?
- > Hazırladığınız kampanya sürecini özetleyebilir misiniz?
- > Hazırladığınız kampanya sürecinde ana kıstaslarınız nelerdir? Vermek istediğiniz ana mesaj nedir?
- > Kampanyada en çok hangi medya mecrasına ağırlık verdiniz? Neden?
- > Hazırladığınız kampanya sonucunda hedeflerinizden bahseder misiniz?

TEGV'in halkla ilişkiler faaliyetlerini ortaya koymak için TEGV'in Bakırköy şubesi ile iletişime geçilip araştırma ile ilgili bilgiler verildikten sonra görüşme talep edilmiştir. Görüşme isteği TEGV'in Bakırköy şube yöneticisi Gönül Orhan tarafından kabul edilmiştir. 5 Aralık 2016 tarihinde TEGV'in Bakırköy şubesinde, 1 yönetici ve 10 gönüllü ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Görüşmeler hepsi kayıt altına alınmış ve bütün görüşmelerden önce görüşme yapılan kişilerden onay alınmıştır. Görüşmelerin hepsi 150 dakika sürmüş ve hem Bakırköy şube yöneticisi Gönül Orhan'a hem de gönüllülere TEGV'in halka ilişkiler faaliyetlerine yönelik sorular iletilmiştir. Bu sorular:

- > TEGV'in varlığından ne zaman ve nasıl haberdar oldunuz?
- > TEGV'i seçmenizdeki neden nedir?
- > Ne zamandan beri eğitim gönüllüsü olarak çalışıyorsunuz?
- > Eğitim gönüllüsü olarak haftanın kaç günü ve saatinde hizmet veriyorsunuz?
- > Verdiğiniz hizmet konusunda bir eğitim aldınız mı?
- > Sürekli olarak çalıştığınız bir iş ya da meslek var mı?
- > Bu hizmeti yeterli buluyor musunuz? TEGV'in eğitim politikasını nasıl buluyorsunuz? Ya da eklenmesini istediğiniz konular var mı?
- > Aileniz ve çevreniz eğitim gönüllüsü olmaya nasıl bakıyor? Destekliyor mu?
- > Çocuklarla iletişim kurmak konusunda sorunlarınız var mı? Varsa bu sorunları nasıl aşıyorsunuz?
- > Eğitim gönüllüsü sayısını artırmak için sizce ne yapılmalı?

4.2.2. TEGV'LE İLK TANIŞMA

TEGV yöneticileri bu sivil toplum örgütüyle, ya bir arkadaşından duyarak ya da bu örgütle ilgili çalışma yaparken tanışmışlardır. Daha öncesinde TEGV'i hiç duymadığını ifade eden TEGV Bakırköy Şube Yöneticisi Gönül Orhan, şunları ifade etmiştir: "Eşimin işi nedeniyle Van'a tayin olmuştuk. Orada devlet tiyatrosunda çalışırken bir arkadaşım TEGV'de gönüllüydü. O, bana böyle bir vakfın olduğundan bahsetti. Ben de gidip gönüllü oldum. İki ay gönüllülük yaptıktan sonra vakfın çalışanı oldum." (Gönül Orhan'la 05.12.2016 tarihinde yapılan görüşme).

Bu konuda Gönül Orhan yalnız olmayıp TEGV'e gelen gönüllüler, bağışçılar, çocuklar, genelde tavsiyelerle TEGV'e ilk adımını atmaktadır.

4.2.3. TEGV'İN TANINIRLIĞI

TEGV yöneticileriyle yapılan görüşmelere bakıldığında bazılarının daha önceden hiç duymadığı, bazılarının da yapmış olduğu çalışmalar ışığında bilgi edindiği ve tanıdığı görülmektedir. Gönül Orhan, "TEGV'in ismini arkadaşımın beni haberdar etmesiyle öğrendim. Onun öncesinde ise hiç duymamıştım ve böyle bir farkındalığım da yoktu." diyerek daha önce hiç tanımadığını ifade etmektedir (Gönül Orhan'la 05.12.2016 tarihinde yapılan görüşme).

Ancak Berkay Kundakçı, “Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı’ nı uzun yıllardan beri kişisel olarak biliyorum.” ifadesinde bulunarak daha önce tanıdığını ve bildiğini göstermiştir (Berkay Kundakçı’yla 16.12.2016 tarihinde yapılan görüşme).

TEGV yapmış olduğu kampanyalar, sosyal sorumluluk projeleri ve kendini topluma tanıtımıyla toplumun güvenini kazanmıştır. Yapmış oldukları yüz yüze iletişim çalışmaları, vermiş oldukları eğitimler, reklamlar ve yapmış olduğu kampanyalar gönüllü sayısını artırmıştır. Yapılan bu çalışmalar TEGV’in tanınırlığını sağlamış bu da beraberinde toplumun TEGV’e olan ilgisini artırmıştır. Tablo 1’e bakıldığında, 2012 yılı ile 2013 yılı arasında gönüllü sayısındaki artış göze çarpmaktadır. Ancak 2013’ten itibaren bir düşüş yaşandığı görülmektedir.

Yıl	2012	2013	2014	2015	2016
G. Sayısı	8.919	9.400	8.302	7.515	7.468

Tablo 1: Yıllara göre gönüllü sayısı

4.2.4. TEGV’İN HALKLA İLİŞKİLER FAALİYETLERİ VE STRATEJİLERİ

TEGV’in Genel Merkezinde Kurumsal İletişim Uzmanı olan Serdar Erdoğan, TEGV’in halkla ilişkiler faaliyetlerini 4 ana başlık altında toplamıştır.

İlk olarak özel gün faaliyetleri göze çarpmaktadır. Örneğin, özel gün ve haftalar için TEGV, “özel gün kartları” adı altında kartlar çıkarmıştır. İnsanlar bu kartlardan alarak hem TEGV’e bağış yapmakta, hem de yakınlarına bu kartlardan göndererek TEGV’in bir nevi reklamını yapmaktadırlar.

İkinci olarak sponsor ilişki yönetimi gösterilmektedir. TEGV’in ayakta durmasını sağlayan bağışçıları ve sponsorlarıdır.

Bir sonraki başlık ise düzenli PR yönetimidir. Düzenli PR yönetimi, projelerin düzenli olarak yönetilmesi anlamındadır. Belirli bir düzen içinde bir faaliyet gerçekleştirilir ve görevler etkin dağıtılırsa söz konusu faaliyet o kadar amacında ilerlemektedir.

Son olarak yerel medya ilişkileridir. Yerel medya ilişkileri ile anlatılmak istenen, yapılan çalışmaların yerel medya yoluyla topluma yansıtılmasıdır. Böylelikle yapılan çalışma birçok kişiye ulaşmış olmakta ve çalışma ile ilgili birçok olumlu dönüş alınabilmektedir.

4.2.5. TEGV VE SOSYAL MEDYA

TEGV’in sosyal medya üzerinde 4 farklı ortamda hesabı bulunmaktadır. Bunlar: Facebook, Twitter, Instagram ve Youtube’tur. En aktif olduğu sosyal medya

Twitter iken, en az aktif olduğu ise Youtube'tur. En çok kişiye ulaştığı mecra ise Facebook'tur. Instagram'da da oldukça aktif olduğu görülen TEGV'in buralardan kampanyalarını iyi bir şekilde duyurduğu açıkça görülmektedir.

4.2.6. TEGV VE MEDYA İLİŞKİLERİ

TEGV gibi bir kurumun medya ilişkilerine önem verdiği açıktır. TEGV zaman zaman kampanyalar yapmaktadır. Yaptığı en son çalışmada, kampanyanın medya ilişkileri için profesyonel bir PR ajansı olan TNC İletişim Danışmanlığı ile anlaşmışlardır. TNC İletişim Danışmanlığı bu kampanya da, TEGV adına; reklam çalışmaları, tanıtım faaliyetleri, basın bültenleri, basın toplantıları, basın ve yönetici yemekleri, röportajlar, ziyaretler, yüz yüze ilişkiler ve raporlama faaliyetleri gibi çalışmaları yürütmektedir. Bunun sonucunda da yapılan bu faaliyetler sayesinde kampanyanın farkındalığı artmış, kampanyanın amacına yönelik potansiyel beklenti karşılanmıştır.

4.2.7. GÖNÜLLÜLERİN TEGV İLE TANISMALARI VE SEÇME NEDENLERİ

Gönüllülerle yapılan konuşmalar arasında genellikle bireyler TEGV'i çevre faktörü, yüz yüze iletişim yoluyla tanımışlardır. Aynı zamanda TEGV'de çalışanlar ve gönüllülerin referansı aracılığıyla da TEGV'e katılmak mümkündür. Gönüllüler, şube sayısının artırılmasını TEGV'in kendini insanlara tanıtmada çok önemli bir faktörde yer alacağını düşünmektedir. Yapılan görüşmeler ışığında Tablo 2'de de görüldüğü üzere; TEGV'e katılan 10 gönüllüden 8'i arkadaşlarının referansı ile 1'i aile ve çevre geri kalan 1 ise sosyal medya tarafından haberdar olmuş ve TEGV'e katılmıştır.

Kişi	Referans (Öneri)	Aile ve Çevre	Sosyal Medya
G1	X		
G2	X		
G3	X		
G4	X		
G5			X
G6	X		
G7	X		
G8	X		
G9	X		
G10		X	

Tablo 2: Gönüllülerin TEGV'le tanışması

Kişi	Kazandırdı	Kazandırmadı
G1	X	
G2	X	
G3		X
G4	X	
G5		X
G6		X
G7	X	
G8	X	
G9		X
G10	X	

Tablo 3: Gönüllülerin gönüllü kazandırması

TEGV’de aktif gönüllülerin yapılan görüşme kapsamında gönüllü kazandırması Tablo 3’de gösterilmektedir. Bu kapsamda gönüllülerin 10’undan 6’sı gönüllü kazandırmakta, 4’ü daha bu yönde bir çalışma yapamamaktadır.

4.2.8. GÖNÜLLÜLER VE GÖNÜLLÜ EĞİTİMİ

TEGV’de tüm etkinlikler gönüllülerin desteğiyle yapılmaktadır. Türkiye’deki çocukların herhangi bir ayırım gözetmeksizin umutlarını gerçekleştirme hakkına inanmış olan TEGV gönüllüleri, tüm birikimlerini çocuklara aktararak çocukların yetişmesine katkı sağlamaktadır (<https://www.tegv.org/>).

TEGV gönüllülerini uzun soluklu çalışma ortakları olarak görmektedir. Bu sayede TEGV-gönüllü ilişkisi de iyi bir düzeye çıkmaktadır. TEGV’de gönüllü olabilmek için:

- > 18 yaşını doldurmak,
- > En az lise mezunu olmak,
- > TEGV’in amaç, vizyon ve misyonunu benimsemiş olmak,
- > TEGV’in faaliyetlerine katkı sağlayabilecek eğitim, meslek ve karaktere sahip olmaktır.

TEGV’e hizmet veren gönüllüler ile yapılan görüşmeler sonunda, kendilerine gönüllü kazandırabilmek için önerileri olup olmadığını sorduk. Tablo 4’e bakıldığında, gönüllülerle yapılan görüşmede en çok gönüllü kazandırma konusunda önerilen yöntem, seminer verilmesidir. Daha sonrasında ise sosyal medyaya daha çok önem verilmesidir. TEGV’de genel anlamda yeni katılan

gönüllüler, öneri yani yüz yüze iletişim yoluyla geldiğinden dolayı, bu yöntemin yeterli olduğu düşünülmüştür. Bu nedenle bu yöntem çok fazla önerilmemiştir. Ancak sosyal medyada eksiklik görüldüğünden dolayı, çok fazla sosyal medyanın önem verilmesi cevabıyla karşı karşıya kalınmıştır.

Kişi	Seminer/ Ders	Sosyal Medya	Öne- ri
G1	X		
G2	X		
G3		X	
G4	X		
G5	X		
G6		X	
G7			X
G8		X	
G9	X		
G10		X	

Tablo 4: Gönüllü kazandırmak için yapılan öneriler

4.2.9. GÖNÜLLÜLER GÖZÜNDEN TEGV EĞİTİM POLİTİKASI

Bu konuyla ilgili yapılan görüşmeler ışığında, Tablo 5'te gönüllülerin TEGV'in eğitim politikasının yeterliliği hakkındaki düşünceleri bulunmaktadır. Tablo 5'e göre görüşme yapılan 10 gönüllüden 6'sı TEGV'in eğitim politikasını yeterli bulurken, 4'ü yeterli ancak geliştirilebilir düşüncesini savunmuştur. Yeterli ancak geliştirilebilir diyen gönüllüler bazı öneriler de sunmuştur.

Kişi	Yeterli	Yeterli ancak geliştirilebilir
G1		X
G2	X	
G3	X	
G4		X
G5		X
G6		X
G7	X	
G8	X	
G9	X	
G10	X	

Tablo 5: Gönüllüler açısından TEGV'in eğitim politikasının yeterliliği

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sivil toplumun tarihsel gelişimine baktığımız zaman, Antik Yunan'dan itibaren ortaya çıktığını görmekteyiz. Ancak sivil toplumun modern anlamdaki yapısını alması, demokrasinin de modern anlamda gelişimine paralel bir şekilde gerçekleşmiştir. Çünkü modern anlamda gelişimi ile birlikte demokrasinin; toplumdaki farklılığı ve çeşitliliği sosyal, siyasal ve ekonomik gibi birçok alana aktarmaya izin veren yapısının olması sivil topluma da yaşama olanağı vermektedir.

Sivil toplumun özgür bir şekilde örgütlenebilmesi ve faaliyetlerini gerçekleştirmesi yine demokrasi kültüründeki farklılıkları bir arada yaşatabilme, hukukun ve özgür iradenin üstünlüğü ile yakından ilişkilidir. Bu ilişkinin nedeni ise; insanların seçim hakkı sayesinde beğenmedikleri değiştirebilme, kendi kendilerini yönetebilme, özgür bir şekilde örgütlenebilme imkânlarını yalnız demokrasi kültürünün vermiş olmasından kaynaklanmaktadır. Yani demokrasinin gelişim göstermesi, sivil toplumun da gelişim göstermesini sağlamakta ve bu da sivil toplumun gelişiminin demokrasinin var olabilmesi açısından sivil toplum örgütlerinin yerinin oldukça önemli bir konuma getirmektedir. Sivil toplum örgütleri ise bunların daha iyi oluşabilmesi açısından halkla ilişkiler çalışmalarından yararlanmaktadır.

Sivil toplum örgütleri halkla ilişkiler faaliyetleri ile kendilerine gönüllü kazandırma, bağışçı kazandırma ve destek sağlama amacını gütmektedirler. Bu kapsamda her kurumda olduğu gibi sivil toplum örgütlerinde de halkla ilişkiler çalışmaları büyük bir önem arz etmektedir. Halkla ilişkiler çalışmaları, yüz yüze iletişim, ikna, kitle iletişim araçları, tanıtımlar (sosyal medya kampanyaları,

broşürler vb.) vb. araçlarla yapılabilmektedir. Halkla ilişkiler faaliyetlerinde en göze çarpan yöntem ise yüz yüze iletişimidir. Yüz yüze konuşurken bir kişiyi ikna edebilmek, diğer yöntemlere nazaran daha kolay olmaktadır. Ancak bu diğer faaliyetlerin önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Sosyal medya, televizyon vb. araçları etkin kullanan kuruluşlarda amaçlarına ulaşabilmektedir. Bunları bir düzen içinde ve etkin kullanmak önemlidir.

Bu çalışmanın örneklemini olarak belirlenen sivil toplum örgütü TEGV (Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı)'dir. TEGV çocukların daha etkin bir öğrenim hayatı geçirmesini sağlamak ve daha aktif bir toplum yetiştirebilmek amacıyla kurulmuş bir sivil toplum örgütüdür. TEGV'in eğitim politikası bu anlamda genel olarak yeterli görülmektedir. Yapılan görüşmeler ışığında oluşturulan Tablo 5'e bakıldığında görüşme yapılan 10 gönüllüden 6'sı, TEGV'i bu konuda yeterli bulmaktadır. Diğer 4 gönüllü ise yeterli görmekte ancak bazı çalışmalarla daha da iyi bir noktaya ulaşacağını savunmaktadır. Yapılan görüşmelerden elde edilen sonuca göre, TEGV'e dâhil olan gönüllüler genel olarak önerilerle katılım göstermektedirler. Tablo 2'de de görüldüğü üzere, görüşme yapılan 10 gönüllüden 8'i öneri sayesinde TEGV'le tanışmıştır. Bunun haricinde sosyal medya, aile ve çevre faktörü de bu konuda etkili olmuştur.

Ayrıca Tablo 3'de de görüldüğü üzere görüşme yapılan gönüllüler yüz yüze iletişim yoluyla çok sayıda gönüllü kazandırmıştır. Genel anlamda oranlayacak olursak 10 gönüllüden 6'sı bu sayede gönüllü kazandırmıştır. Bu da bize gösteriyor ki özellikle sivil toplum örgütleri için gönüllüler halkla ilişkiler faaliyetlerinde stratejik bir yerdedirler. Bunun sebebi ise gönüllüler, gönüllü oldukları örgütlerin mesajını iyi bir şekilde anlayan ve bu mesajı topluma duyurmada yüz yüze iletişim yoluyla sözel bir biçimde aktaran kişilerdir. Bu bakımdan gönüllüler eğer gönüllü oldukları sivil toplum örgütünün amacını, mesajını ve hedef kitlesinin iyi bir şekilde analiz etmişlerse bu durumu halkla ilişkiler çalışmaları açısından çok iyi kullanabilmektedirler.

Yapılan görüşmelere göre sosyal medya üzerinden TEGV hakkında bilgi sahibi olan kişiler de bulunmaktadır. Gönüllülerden bazıları bu sayede TEGV ile tanışmıştır. Ancak bu sayının diğer yöntemlere göre düşük olması TEGV'in sosyal medya üzerinde daha da yoğunlaşması gerektiğini göstermektedir. Tablo 4'e bakıldığında, daha fazla gönüllü kazandırmak için sosyal medyaya önem verilmesi gerekmektedir. Gönüllüler açısından, seminerler verilmesi ve sosyal medyaya önem verilmesi daha fazla gönüllü kazandırmada yardımcı birer etkidir. Görüşme yapılan 10 gönüllüden 5'i seminerler verilmesini, 4'ü ise sosyal medyada aktif olmayı önermişlerdir.

TEGV'in yapılan araştırma itibarıyla görülen en büyük artışı gönüllülerin, çevresindekilere gönüllü olmayı önermesidir. Gönüllüler de dâhil olmak üzere TEGV ile iç içe olan kişiler gönül rahatlığı ile TEGV'i başkalarına önerebilmekte ve bu sayede TEGV'in daha fazla kişi üstünde olumlu tutumlar yarattığı görülmektedir. Öneriler ve diğer halkla ilişkiler çalışmaları ile güçlü bir yapıda olan TEGV, faaliyetlerini istenilen rakamlara ulaştırabilmektedir.

KAYNAKLAR

Akıncıoğlu, Y. G. (2005). *Halkla İlişkilerin Gelişim Süreci, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi/ Istanbul University Faculty Of Communication Journal, (21)*.

Aslan, S. (2010a). *Sivil Toplum Ve Demokrasi, Sivil Toplum, 15.2*.

Aslan, S. (2010b). *Türkiye'de Sivil Toplum, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 9.31*.

Biber, A. (2006). *Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkiler, Nobel Yayınları, Ankara*.

Boztepe, Hatun. (2014). *Sivil Toplum Kuruluşlarında Halkla İlişkiler: Kurumsal Web Sayfalarının Bağışçı İlişkileri Açısından Fon Sağlama Aracı Olarak Kullanımı" Erciyes İletişim Dergisi. Cilt:3 Sayı:4*.

Çaha, Ö. (2012). *Aşkın Devletten Sivil Topluma, Orion Yayınları, 5. Baskı, Ankara*.

Erol, M. (2007). *Sivil Toplum Kuruluşlarından (Stk) Vakıflar Ve Vakıflarda Muhasebe Kayıt Sistemi, Kmu Dergisi, 13.3*.

Gönenç, A. A. (2001). *Sivil Toplum Düşünsel Temelleri Ve Türkiye Perspektifi, Altıkitap Yayınevi, İstanbul*.

Halifeoğlu, M., & Yetiş, M. (2013). *Gramsci, Sivil Toplum-Devlet İlişkisi Ve Kuramsal Kökenler/Gramsci, The State-Civil Society Dichotomy, And Theoretical Antecedents. Mülkiye Dergisi, 37(1), 163-188*.

Mardin, Ş. (2015). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset, İletişim Yayınları, İstanbul*.

Onbaşı, F. (2005). *Sivil Toplum, L&M Yayınları, 1. Baskı, İstanbul*.

Özer, M. H. (2008). *Günümüz İtibarıyla Sivil Toplum Kuruluşlarının İktisadi Ve Sosyal Fonksiyonları, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 7.26*.

Peltekoğlu, F. B. (1998). *Halkla İlişkiler Nedir?, Beta Basım Yayım Dağıtım*.

Sabuncuoğlu, Z. (2001). *İşletmelerde Halkla İlişkiler, Bursa: Ezgi Kitapevi*.

Şahin, L. Ve Öztürk, M. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Sivil Toplum Kuruluşları Ve Türkiye'deki Durumu. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*.

Talas, M. (2011). Sivil Toplum Kuruluşları Ve Türkiye Perspektifi, Türklük Bilimi Araştırmaları

Uyanık, M. Güçlü, M. (2015). Sivil Toplum Ve Sendika, Anadolu-Sen Konfederasyonu.

Velioğlu, M. (2009). Sivil Toplum Kuruluşlarının Demokrasi Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

Yetiş, M. (2003). Marx Ve Sivil Toplum. Praksis Yayınları, İstanbul.

Yıldırım, İ. (2004). Demokrasi Sivil Toplum Kuruluşları Ve Yönetişim, Seçkin Yayınları, Sözkese Matbaacılık, 1. Baskı.

Yıldırım, M. (2003). Sivil Toplum ve Devlet, Sivil Toplum.

İnternet Kaynakları:

<http://www.tegv.org> (Erişim Tarihi: 12.05.2017).